

Tartu Ülikool
Sotsiaalteaduskond
Ajakirjanduse ja kommunikatsiooni osakond

**Aprillirahutuste kajastamise võimalikud psüühilised reaktsioonid
ja mõjud ajakirjanikele**

Bakalaureusetöö (4 AP)

Koostaja: Katariina Krjutškova
Juhendaja: Kadri Ugur, MA

Tartu
2009

Sisukord

Sissejuhatus.....	2
Kronoloogiline ülevaade Pronkssõduri paigaldamisest kuni aprillirahutusteni.....	5
Ülevaade televisiooni toimetuse argipäevatööst.....	9
Mõisted.....	11
I TEOREETILINE LÄHENEMINE.....	13
1. 1. Kriisisituatsiooni pealtnägemise mõju.....	13
1. 2. Ülevaade kriisireaktsiooni kulgemisest.....	16
1.3. Traumajärgne stressihäire (PTSD).....	20
1. 4. Läbipõlemine.....	22
1. 5. Traumajärgsed unenäod.....	25
1. 6. Psüühilise kriisi ilmingute vähendamismeetodid.....	27
1. 6. 1 Ettevalmistus.....	27
1. 6. 2 Taastumisvõimalused pärast traumat.....	28
1. 6. 3 Toimetuse roll.....	29
1. 6. 4 Debriefing (Ugur 2009).....	30
II UURIMISKÜSIMUSED; MEETOD JA VALIM.....	31
2. 1. Uurimisküsimused.....	31
2. 2. Uurimismeetod.....	32
2. 3. Valim.....	34
III TULEMUSED.....	35
3. 2. Tulemustest täpsemalt.....	37
I Kuidas võib ajakirjanikele mõjuda kriisikoldes olemine?.....	38
II Kuidas ajakirjanikud ise hindavad selle sündmuse mõju oma tunnetele?.....	45
3. 3. Mida saaksid ajakirjanikud ja toimetus teha, et vähendada konkreetse sündmuse negatiivset mõju?.....	47
3. 4. Lisaavastus.....	49
IV JÄRELDUSED.....	50
KOKKUVÕTE.....	53
SUMMARY.....	54
KASUTATUD KIRJANDUS.....	55
LISA 1.....	57
Küsimused.....	57
LISA 2.....	58
Transkriptsioonid intervjuudest.....	59

Sissejuhatus

Käesoleva bakalaureusetöö eesmärk on uurida, kuidas mõjusid ajakirjanikele 26. aprillil 2007. aastal alanud aprillirahutuste sündmused. Täpsemalt püüab autor leida, kuidas mõjus see sündmus psühholoogiliselt just nendele ajakirjanikele, kes sündmuste keerises viibisid ja pidid uudiseid edastama. Sellest lähtuvalt on töö uurimisküsimused järgmised:

- Kuidas võib ajakirjanikele mõjuda kriisikoldes töötamine.
- Kuidas hindavad ajakirjanikud ise 26. aprilli sündmuste mõju oma psüühikale.
- Mida saaks ajakirjanikud ja toimetus teha, et vähendada selliste sündmuste võimalikke negatiivseid mõjusid.

Autor valis selle teema, sest analoogilist uurimist ei ole varem tehtud. Seega peaks antud töö andma hea ülevaate, milliste positiivsete ja negatiivsete ilmingutega ajakirjanikud aprillirahutuste ajal kokku puutusid, millised olid nende tunded ja mõtted kriisisituatsioonis ja vahetult peale sündmust ning kuidas aprillirahutustes juhtunu mõjutas ajakirjanike füüsilist ja vaimset tervist natuke aega peale rahutusi.

Edaspidi võiks käesolev bakalaureusetöö abistada ajakirjanikke, kes juhuse läbi või omal tahtel kriitilistesse situatsioonidesse satuvad. Tundes paremini inimpsüühikat, on kergem ennast kõrvalt vaadata ja analüüsida vaimselt rasketel hetkedel. Samuti aitab see töö ajakirjanikul paremini mõista allikaid, kes on viibinud kriisisituatsioonis ja teha seeläbi professionaalsemat tööd.

Maiste (2005) kirjutab, et levinud on arvamus, mille kohaselt ühiskonna abistajal, informatsiooni levitajal ei saa olla isiklikke probleeme. Ka autorile on jäänud mulje, et ajakirjanike psüühilisele tervisele pööratakse üldiselt vähe tähelepanu, sest eeldatakse, et selle töö tegija on väga tugeva närviga ja paksu nahaga ning tuleb alati ise oma probleemidega toime.

Aprillirahutuste temaatika sobis eelkõige selle tõttu, et see oli Eestis kõige hilisem kriitiline sündmus. Seega võis eeldada, et ajakirjanikega on selle tõttu kergem kontakti saada ning juhtunut mäletatakse selgemini. Kui sündmusest möödub hulga rohkem aastaid, ei pruugi inimene enam kõike mäletada ning peab juhtunut lihtsamaks kui see võib-olla tegelikult oli.

Autor oletab, et aprillirahutusi kajastanud ajakirjanikud ei osanud ette näha kriisisituatsiooni nii suurt levikut ja neil puudus väljaõpe sellises sündmuses osalemiseks.

Lisaks põhjustas rahutustes osalemine neile hiljem psühholoogilisi pingeid ning nad ei teadnud, kuidas peaks neid maandama.

Bakalaureustöö jaotub nelja ossa. Sissejuhatusele järgneb aprillirahutuste kronoloogiline järjestus, et saada parem ülevaade sündmuste ulatusest ning erakorralisusest. Seepeale seletab autor lahti põhimõisted ja kirjeldab televisiooni igapäevatööd.

Teoreetilises osas tugineb autor peamiselt kriisipsühholoogia ainesele. Psüühilise kriisi uurimiseks võttis autor peamiselt aluseks Kadri Uguri kriisi-ja katastroofipsühholoogia loengumaterjalid ja teadusajakirjade andmebaasist leitud artiklid. Kuigi ajakirjanikud polnud sündmuste otsesed ohvrid, tuli ka uurida, kuidas võib mõjuda inimese psüühikale kriitilises olukorras viibimine ja selle pealtnägemine. Samuti käsitleb teoreetiline osa punkte, mida võiks toimetust teha, et ajakirjanike võimalikke negatiivseid psüühilisi ilminguid peale selliseid sündmuseid vähendada.

Meetodi ja valimi osa all on kirjeldatud meetodi põhjendatust ning intervjuu küsimustiku koostamist ning valimi koostamise põhimõtteid. Bakalaureusetöö empiirilises osas viidi läbi kolm semistruktureeritud ekspertintervjuud. Kuna tegu oli psühholoogiliste teemadega, seletab autor teises osas täpsemalt lahti, kuidas ta käis intervjuusid tegemas ja nõ „jäänud murdis“.

Bakalaureusetöö kolmandas osas toob autor välja peamised tulemused, mis saadi töö empiirilise ja teoreetilise osa kõrvutamisel. Tulemuste esitamisel oli aluseks teoreetiline materjal, mis kuulus töö teise ossa. Intervjuude transkriptsioonidest nopiti välja põhilised tunnused, mis iseloomustavad traumaatilise sündmuse läbi elanud inimest. Ühe osa bakalaureusetööst moodustavad järeldused Selles osas teeb autor tulemuste põhjal põhilisi järeldusi ning edasiarendusi ja käsitleb teemasid, mida võiks veel uurida.

Bakalaureusetöö lõppeb kokkuvõttega, millele järgneb kasutatud kirjanduse loetelu, inglisekeelne kokkuvõte ning vajalikud lisad.

Bakalaureusetöös on autor edasi arendanud oma seminaritööd, mis kirjutati samal teemal, ent väiksemahulisemana. Nüüdses töös on laiendatud ja uuendatud teoreetilist osa ja analüüsitud tulemusi põhjalikumalt.

Seminaritöö käigus leidis autor läbiviidud intervjuude põhjal, et ajakirjanikega toimusid psühholoogilised muutused. Teooria osa laiendamine andis nendest muutustest parema ja põhjalikuma ülevaate. Seetõttu laienes ning muutus detailsemaks ka tulemuste osa.

Autor tänab oma juhendajat Kadri Ugurit, kes aitas teemat kontsentreerida, pakkus teoreetilisi materjale ning lõi teooria osast selgema pildi tänu kaasahaaravatele kriisi-ja katastroofipsühholoogia loengutele.

Kronoloogiline ülevaade Pronkssõduri paigaldamisest kuni aprillirahutusteni

Aprillirahutuste temaatikast selguse saamiseks otsustas autor anda kronoloogilise ülevaate. Pronkssõduri ümber käinud temaatikast alates 14. aprillist 1945. aastast, kui otsustati monument rajada kuni 2007. aasta mässumeelsete sündmuste ning nende järelkajadeni välja. Politoloogi ja ajakirjaniku Toomas Alatalu „*Baltic Horizons*-is“ ilmunud kronoloogia võimaldab mõista, kui võrd laiahaardelise ja mõjuvõimsa sündmusega oli tegu. Antud kronoloogia kirjeldab riikidevahelisi ja riigisiseseid konflikte. Samuti annab see ülevaate, millised sündmused 2007. aasta aprillirahutuste raamides toimusid, sest viimasele teemale bakalaureusetöö keskendubki.

Kronoloogiline ülevaade Pronkssõduri püstitamisest aprillirahutusteni: (Alatalu 2008: 10-48):

14. aprill 1945 – kaksteist Punaarmee langenud sõdurit maetakse ümber Tallinna kesklinna Tõnismäele. Sõdurid surid erinevatel põhjustel 1944. aasta septembris. Ümbermatmise koht nimetati ümber Vabaduse väljakuks ja sinna otsustati rajada monument.

7. november 1946 – Tõnismäel avatakse pronksist ja kivist monument Punaarmees langenud sõdurite mälestuseks. Alles 2005. ja 2006. aastal alanud konfliktides monumendi saatuse üle antakse mälestussambale Pronkssõduri nimi.

4. mai 2000 – Monumendi kiri „Igavene mälestus langenud kangelastele, kes surid meie maa vabastamise ja iseseisvuse eest“ vahetatakse välja kirjaga „Teises maailmasõjas hukkunute mälestuseks.“ See oli toleaegse Mart Laari koalitsioonivalitsuse idee. Enne kohalike valimisi tegi sama koalitsioon kokkuleppe Vene poliitiliste jõududega, et vältida rahvuslike teemade teravat üleskerkimist valimiskampania aja. Eesti lubas Venemaale, et jätavad Tõnismäe monumendi oma paigale. Salajane kokkulepe tuli välja kaks päeva enne valimisi.

5. mai 2005 – Eesti Valitsus teeb avalduse, milles ütleb, et Eesti on vabaduse eest sõdinud 1940. aastate okupeerimisest saati ning vabadusvõitlus kestis taasiseseisvumiseni ehk 1991.

aastani. Seega ei saa Eesti tähistada koos Venemaaga võitu natsistlike jõudude üle 60 aastat tagasi.

9. mai 2005 – Eesti president Arnold Rüütel ja Leedu president Valdas Adamkus keeldusid Moskvasse minekust, et sealset võidupüha tähistada.

9. mai 2006 – Pronkssõduri ees puhkeb konflikt, sest mõned tulevad mälestussamba juurde võidupüha tähistama Vene või liiduvabariigi lipuga. Politsei surub teravaks muutunud olukorra maha. Samal päeval teatab rahvuslane Jüri Liim ETV-le, et teisaldaks Pronkssõduri.

10. mai 2006 – Vene rahvuslased teatavad, et vabadussammas peab jääma oma kohale.

20. mai 2006 – 500 meeleavaldajat kogunevad Tõnismäele ja nõuavad monumendi eemaldamist.

24. mai 2006 – monumendi saatuse üle vaieldakse populaarses telesaates. Gallupis osaleb rekordiline arv hääletajaid. 77,3% vaatajaid toetab monumendi teisaldamist.

12. juuni 2006 – peaminister Andrus Ansip teatab, et teeb kõik selleks, et Pronkssõdur saaks teisaldatud. Samal päeval kuulevad Vene organisatsioonid Ansipi avaldust ning veavad monumendi ümber lindi ning süüdistavad peaministrid provokatiivses sõnavõtus.

25. aprill 2007 – peaminister Andrus Ansip teatab Vene Raadio 4-le, et monument teisaldatakse 9. mail.

26. aprilli öö 2007 – Tõnismäe monument ümbritsetakse lindiga ning kaetakse suure telgiga. Algavad arheoloogilised tööd maetud sõdurite identifitseerimiseks ja teisaldamiseks.

26. aprilli päev – koolilapsed erinevatest Vene koolidest avaldavad Eesti-vastaste plakatitega Riigikogu ümber meelt.

26. aprilli pärastlõuna – Vene internetiportaal kutsub venekeelseid kodanikke **kell 18.00** Tõnismäele meelt avaldama. **Kell 17.33** saadab politsei pressiteate, et rahvas ei tohi kutsele reageerida. **Kell 18.30** on aga üle tuhande inimese juba kogunenud Rahvusraamatukogu ette. **Kell 19.40** hakkab rahvas eralduslinte eirates monumendile lähemale tungima ning algavad esimesed kähmlused. **Kell 21.30** võtab politsei vastu otsuse väljak meeleavaldajatest vabastada. Osa märatsejatest suundub Endla tänavale ja hakkab ründama valitsushooneid. Teine grupp mässajaid läheb mööda Pärnu tänavat, et rünnata Reformierakonna peahoonet. Mässajad lõhuvad kõiki sõidukeid, kioskeid, poode ja vaateaknaid, mis tee peale jäävad. Lammutatud poodidest ja kioskitest varastatakse kaupa. **Kell 23.00** kordub sama tegevus juba Vanalinnas. Vandaalid kogunevad kolonnidesse ja marsivad läbi peatänavat. Nad kannavad Vene lippe ja karjuvad „*Russia, Russia!*“ Mõned mopeedide ja mootorrattastega tegelased

sõidavad ümber linna ning lehvitavad Vene lippe. Vastavalt politsei raportile saab 44 isikut vigastada, üks sureb ning 300 võetakse vahi alla.

27. aprilli öö – toimub erakorraline koosolek valitsuse kriisikomitee koosseisus (Jüri Pihl, Andrus Ansip, Jaak Aaviksoo). Kaitsejõudusid otsustatakse täiendada ja Pronkssõdur silmapilkselt teisaldada.

27. aprilli hommik – Välisminister edastab pressis teate: „Eesti Valitsus teisaldas hauamärgi.“ Valitsus põhjendas, miks teisaldamisega ei saanud enam oodata. Lisaks ütles, et määratsejad näitasid oma õiste tegudega, et nende eesmärgiks oligi vaid vandaalitseda. Austusega Teises Maailmasõjas langenute vastu polnud midagi pistmist. **Kell 12.00** president Toomas-Hendrik Ilves esineb televisioonis ja nimetab möödunud ööl nähtud sündmusi vandalismiks ja kuritööks. Ta julgustas valitsust resoluutselt tegutsema ning kiitis politseid nende tehtud töö eest. Samal päeval sattusid mitmed Eesti valitsusinstituutsioonid küberrünnaku ohvriks. Selle rünnaku teine laine käis üle 2. mail. Venemaa süüdistab Eestit fašismis ning neonatsismis. Vene Föderatsioon nõuab koheseid meetmeid, et Eestit karistada.

27. aprilli õhtu – rahvas koguneb taas Vabaduse väljakule ja alustab demonstratsiooni. Sel õhtul oli politsei juba valmis meelavaldajaid maha suruma. Samal ajal avaldas Jõhvis ligi 200 noort meelt. Need mässukatsed surus politsei samuti maha.

Kahe päeva jooksul vahistati 921 isikut ning 140 sai vigastada. Venemaa kodanik ja Jõgeva maakonna elanik Dmitri Ganin pussitati surnuks. Venemaa süüdistas Eestit, et politsei lasi meelega poisil surra. 27. aprillil helistas Euroopa Liidu välispoliitika ülemus Javier Solana president Ilvesele ja jagas toetust Eestile. Venemaa valitsus nõudis endiselt monumendi tagastamist oma kohale ning Ansipi valitsuse tagasiastumist. Samuti teatas ta, et kõik isikud on alusetult vahistatud.

28. aprilli öö – agressiivne mass koguneb Narva, kuid nad aetakse väga kiiresti laiali.

28. aprill – aprillirahutuste teema kerkib üle-euroopaliseks. Euroopa Liidu juhtivad isikud manitsevad Venemaad agressiivsust maha suruma.

29. aprill – valitsuse pressikonverents peetakse Välisministeeriumis. Peaminister Andrus Ansip selles ei osale. Kaitseminister Jaak Aaviksoo teatab, et Pronkssõdurilt on kate pealt võetud ja see asub Sõjakalmistul. Samuti öeldi, et aprillirahutuste taga oli Moskva nähtamatu käsi ning süüdistati Vene meediat selles, et Eestis toimuva kohta antakse seal vale informatsiooni. Rootsi välisminister väljendab kaastunnet, et selline sündmus Eestis aset leidis, kuid lisab, et Eesti on võimeline seda probleemi omal käel lahendama. Toetava kõne teeb ka Poola president Lech Kaczyński. Nendele järgnevad veel teisedki lähiriikide kaasatunde-ja toetusavaldused.

30. aprill kuni 1. mai – toimuvad uut laadi protestivormid venekeelse rahva seas. Autojuhid sõidavad aeglasel kiirusel ja lasevad signaali. Mõned autod on tähistatud Vene militaarsümboliga. Nad lubavad demonstratsiooniga jätkata nii kaua, kuni Ansip on peaminister. 30. aprillil jõustub ka üleriigiline alkoholi kuivseadus, mis kestab 10. maini. 1. mail avaldavad 28 ülikooli professorit ja intellektuaali peaminister Ansipile toetust. Samal päeval hävitatakse Moskvast Eesti saatkonna lipp. Eesti pinnal enam rahutusi ei toimu. Küll aga jätkuvad riikidevahelised läbirääkimised ja selgitustööd.

Ülevaade televisiooni toimetuse argipäevatööst

Käesolev peatükk kirjeldab detailsemat tavalist televisiooniajakirjaniku tööpäeva. Toimetus töötab argipäeval ja kriisisituatsioonis erinevalt. Nende erinevuste mõistmiseks pidas autor vajalikuks välja kirjutada, milliseid etappe tuleb teleajakirjanikul tavaliselt läbida, et tema uudislugu eetrisse jõuaks. Alltoodud materjal põhineb H.G. Molleri ja M. Thorseni raamatule „Televisioonist“, mida kasutatakse ajakirjandusinstituudis aine reporteritöö teleosa õppematerjalina.

Uudis sünnib enamasti ajakirjaniku ideest. Tavaliselt on idee alguses ebamäärane. See võib tunduda alguses ebareaalne või väga hea, kuid seni, kuni seda pole kinnitatud või ümber lükatud, tuleb seda vaadata hüpoteesina. Ajakirjanik räägib oma uudise ideest kas mõne kolleegiga või toimetajaga. (Moller & Thorsen 1997:42) Teleloo loomisega on seotud paljud inimesed ja nad kõik peaksid nii varakult kui võimalik saama võimaluse, et end oma funktsiooni täitmiseks ette valmistada. (Moller & Thorsen 1997:64)

Ajakirjanik peab fakte koguma ja taustmaterjaliga tutvuma, et kinnitada idee vettpidavust. Reporter peab koguma kirjalikku ja suulist alusmaterjali oma loo kohta. (Moller & Thorsen 1997:42)

Kui ajakirjaniku idee on kinnitust leidnud ning ta on saanud asja taustast ja faktilisest küljest ülevaate, tuleb tal valida, millise osa suuremast ainevaldkonnast ta vaatajale esitab. Tal tuleb leida oma lähenemisenurk, et mitte vaatajat segadusse ajada. Seda nimetatakse ka fookuseks.

Teleajakirjaniku töövahendiks on antud faasis ajakirjanduslikud kriteeriumid: mis on praegu oluline paljudele vaatajatele ja milline asja külg on olulisem, aktuaalsem, ootamatum, pakub kõige suuremaid võimalusi samastumiseks ning sisaldab kõige enam konflikte. Edasi kaalub ajakirjanik, kuidas lugu pildis edastada (Moller & Thorsen 1997:43). Televisiooni puhul mängib väga olulist rolli pilt, mida edastatakse, sest see on esimene relv.

Ajakirjanikult võidakse nõuda ka sünopsise ehk ideekavandi esitamist. Sünopsises esitab ajakirjanik tavaliselt lühiülevaate teemast ja ideest või paneb uudisloo teksti paberile. Edasi

otsustab toimetuse, kas uudislugu väärrib kogu meeskonna tööaega ja kuivõrd uudisvääruslik lugu üldse on (Moller & Thorsen 1997:64).

Kui peatoimetaja või produtsent näitab uudisele rohelist tuld, tuleb ajakirjanikul enne saate salvestamist tutvuda võttekoha ja tegelastega. Ta peab välja selgitama, milline on võttepaiga miljöö, tegelaste eneseväljendusviis, välimus ja harjumused. Võttepaiga ülevaatamine aitab vältida üleliigseid kulutusi, sest just võttekohal saab ajakirjanik kõige parema kujutuse sellest, milline peaks olema heli ja pildi osa tema uudislõigis (Moller & Thorsen 1997:64-65).

Sellest tulenevalt koostatakse saateplaani. Saateplaani on visand, mis aitab operaatoril, operaatori assistendil, helirežissööril oma tööd planeerida. Saateplaani märgitakse ülesande iseloom, võttekoha iseloomustus ja geograafiline asukoht, spetsiaalsed heli- ja valgustingimused, tegelased, võtete iseloom, võtteaeg, saate eetrisse andmise aeg ja oletatav kojujõudmise aeg (Moller & Thorsen 1997:66-67).

Samuti tuleb ajakirjanikul esitada stsenaariumi plaan. Seal märgistab ta, milliseid võtteid millises järjekorras tuleb esitada (Moller & Thorsen 1997:67-68).

Kui stseenid on filmitud, algab eelmontaaž. Eelmontaaži käigus vaatab ajakirjanik mustad linnid üle ja märgib lõikude käsikirja sissemineku- ja väljatulekuajad (Moller & Thorsen 1997:69).

Edasi võtab teleajakirjanik oma materjali ja läheb montaažiruumi monteeriija juurde.

Lühikese uudise vaatab läbi vastutav toimetaja. Kui uudis on läbi vaadatud ja heaks kiidetud, on see valmis eetrisse andmiseks.

Vastutav toimetaja määrab ka uudistesaaate stsenaariumi, millesse ta märgib iga uudise koha saates, selle pikkuse ja tehnilised üksikasjad.(Moller & Thorsen 1997:70) Nii viisi sünnib üks uudistesaaade.

Mõisted

Autor valis lahti seletamiseks alltoodud mõisted, sest käesolevas töös puututakse nende terminitega kokku nii teooria kui ka järelduste osas. Mõisted esitas autor loogilises järjekorras. Kõikide järgnevate reaktsioonide eelduseks on trauma. Sellele järgneb kriisireaktsioon, mille etapid on toodud allpool. Mõnikord võib kriisireaktsiooni läbi elanud inimesi ohustada traumajärgne stressihäire. Pikema aja jooksul võib välja kujuneda läbipõlemissündroom. Reaktsioonide detailsemad ilmingute kirjeldused on leiab bakalaureusetöö teooria osas (vt. al lk 17).

Trauma – antud töös käsitleme enamasti psühholoogilist traumat. Psüühiline trauma on sündmus elus, mis ähvardab tuua või toob kaasa suure kaotuse. Inimene tunneb siis äärmist hirmu, lootusetuse tunnet ja õudust (Grant et al 2008:662). Traumaatiline sündmus ei pea olema seotud otseselt inimesega. Traumat võivad põdeda ka need, kes näevad mõnda hirmsat sündmust tunnistajana pealt (Ugur 2009).

Kriis – kriisi eelduseks on trauma. Kriis on kogu inimest hõlmav ja ajas muutuv protsess, mis jaguneb erinevate tunnustega etappidesse. See on inimese loomulik reaktsioon, et jääda ellu muutunud elutingimustes. Psüühiline kriis on justkui puhver, mis kaitseb inimese terviklikkust (Ugur 2009).

Šokk – kriisi etapp, milles toimuvad esimesed psühholoogilised ja füüsilised muutsed. See on psüühika esimene reaktsioon, et kaitsa terviklikkust. Tegelikult ei jõua šokis inimesele veel kõik emotsioonid kohale. Küll aga toimuvad muutused psüühikas, teadvuses ja kehas. Inimene ei tea enam, mida ta teeb ega mäleta, mida tegi. Kõigele lisaks ei pruugi ta enam teada, kes ta on ja miks ta just sündmuse keskele sattus. Eristatakse meditsiinilise ja psüühilise šoki mõistet (Ugur 2009).

Varajane reaktsioonifaas – järgneb šokile. Reaalsed tunded jõuavad teadvusesse. Sellega võib kaasneda kontrollimatu nutt, põhjendamatu agressiivsus, teistele ettearvamatu ja mõistetamatu käitumine. Kestab neli kuni kaheksa nädalat (Ugur 2009).

Hiline reaktsioonifaas – järgneb varajasele reaktsioonifaasile. See on ümberorienteerumise periood, kus juhtunut hakatakse enda jaoks mõtestama. Hilisel reaktsioonifaasil ei ole kindlat ajamääratlust. Kogu inimest hõlmav kriisireaktsioon võib hilises reaktsioonifaasis jõuda sinnani, et inimene võtab läbi elatud raskust õppetunnina ja ta elu loksab oma tavapärasesse rütmi tagasi (Ugur 2009).

Traumajärgne stressihäire (PTSD – Post Traumatic Stress Disorder) – traumale võib järgneda traumajärgne stressihäire. Ligikaudu 8-18 protsenti trauma läbi elanud inimestest põevad seda. Inimesed tunnevad siis emotsionaalset tuimust, väldivad kohti ja situatsioone, mis meenutavad traumat. Nad tunnevad tavapärasest suuremat ängistust ning vaevlevad sügavas depressioonis (Grant et al 2008:662). Inimese vaimne tervis halveneb, elukvaliteet langeb ja tema elukorraldus muutub (O'Donnell et al 2008:924).

RHK-10 – rahvusvaheliste haiguste klassifikatsioon, mis hõlmab endas reaktsiooni raskele stressile ja kohanemishäiretele. (RHK-10/V) Siia alla kuulub traumajärgne stressihäire (Ugur 2009).

Depressioon – kõige tavalisem tujuhäire, mis võib ilmneda inimestel, kes on läbi elanud traumaatilise sündmuse (Kendall-Tackett 2009:38).

Läbipõlemine – läbipõlemine on pikaajaline protsess. Selle algatajaks võib, aga ei pea olema traumaatiline sündmus. Lühidalt öeldes on läbipõlemine füüsiline ja emotsionaalne kurnatus, mis toob endaga kaasa madala enesehinnangu, negatiivse suhtumise oma töösse ja sügava depressiooni. See omakorda muudab halvemaks töötulemused (Mändmets 2001:62).

I TEOREETILINE LÄHENEMINE

1. 1. Kriisisituatsiooni pealtnägemise mõju

Psüühiline trauma võib tekkida ka inimestel, kes ise pole otsesed ohvrid, vaid näevad jahmatavaid sündmuseid kõrvalt (Feinstein et al 2002: 1574). Samuti võib traumat kogeda suurest hirmust, et keegi teine (tavaliselt lähedane inimene) saab vigastada (Ugur 2009).

Paratamatult peavad ajakirjanikud aga kriisikoldes võimalikult sees olema, sest ainult siis nad võivad saada head materjali. Tunnustatud sõjafotograaf John Szarkowsky on öelnud: „*If you pictures are not good enough, you're not close enough.*“ (Kui su pildid pole piisavalt head, ei viibinud sa piisavalt lähedal.) (Szarkowsky 1966: 4) Ajakirjanike puhul eeldatakse, et nad poevad sündmuste keerisesse, sest ainult väga lähedalt saavad nad head pildimaterjali. Samuti on ajakirjandusmaastikul levinud arvamus, et head lood sünnivad siis, kui ajakirjanik oskab sündmuskohal tähele panna kõiki detaile: lõhnu, helisid, visuaalseid kujutusi, maitseid, ja isegi katsub objekte. Väga hea uudislugu eeldab, et ajakirjanik töötab kõigi viie meelega ning oskab meeltega kogetut hästi sõnadesse panna.

Sõjakorrespondendiks olemist peetakse üheks raskeimaks ametiks. Ajakirja peatoimetaja Bill Buford on öelnud: „*War correspondents are the sickest people you'll ever meet. I've been lucky enough to publish quite a few of them... War correspondents do everything that we don't do. If there's fight, they try to get close to it... You know, there's nothing more exciting than violence.*“ (Sõjakorrespondendid on kõige haigemad inimesed, keda võib elus kohata. Mul on hea meel, et olen nende töid vähe avaldanud.... Sõjakorrespondendid teevad kõike, mida meie ei tee. Kui seal on võitlus, püüavad nad saada sinna lähedale. Nagu tea teate, ei ole midagi

põnevamat kui vägivald.) (Foerstel 2006:14) Järelikult kehtivad hea uudise kirjutamise arusaamad ka ajakirjanike kohta, kes peavad edastama vägivaldseid sündmuseid. 2007. aasta aprillirahutused sarnanesid samuti sõjaolukorraga. 26. aprillil muutus Tallinna südalinn justkui lahingutandriks. Rahvas tajus äärmiselt suurt ohtu kogu Eesti julgeolekule. Inimesed said füüsiliselt viga. Üks Vene noormees pussitati surnuks. Tagapool toodud intervjuudes (vt. lisa 2) selgub, et märulipolitsei peksis küsitletud reporterit kumminuiaga. Kuigi kõik ajakirjanikud ei saanud füüsiliselt viga, võib eeldada, et rahutustes nähtu avaldas neile mõju.

Pärast USA-s toimunud terrorirünnakut 11. septembril 2001. aastal leiti hilisemas uuringus, et isegi šokeeriva sündmuse visuaalne nägemine televiisorist võib kaasa tuua traumajärgse stressihäire. McNally ja Breslau (2008) lükkavad antud väite küll ümber, öeldes, et virtuaalne trauma sai stressijärgset häiret süvendada vaid neil, keda sündmus lähemalt puudutas. Ometi nendivad McNally ja Breslau (2008), et katastroofi visuaalne nägemine mõjub inimese psüühikale kõige rängemalt (McNally & Breslau 2008: 282-283). Surmajuhtumi või väga tõsise õnnetuse pealtnägemine võib hiljem kaasa tuua seitsmel protsendil inimestest traumajärgse stressihäire (Ugur 2009).

Miller (2007) väidab, et 11. septembril aset leidnud sündmused muutsid kogu rahvastiku tervist. Tema poolt läbiviidud uuring näitas, et enamus ameeriklastest kannatas stressisümptomite kasvu all. See tõestab, et ühiskondlikult laiad muutused mõjutavad suure hulga inimeste psüühilist seisundit. Isegi neid, kes ise kriisi keerises ei paikne (Miller 2007: 890).

USA-s läbi viidud uuringute põhjal selgus, et 50-60 protsenti kogu rahvastikust on kogenud traumaatilist stressi. Väga palju kõneldakse depressioonist, kuid traumajärgne stressihäire on veel üsna tundmatu ala. 1986. aastal märkisid kohtupsühholoogid, et kui vaimsed haigused asetataks New Yorgis börsile, oleks traumajärgse stressihäire tõusutendentsi jälgimine väärt vaatamine (Matthew et al 2007:220-221).

Üks küsitletud reporteritest mainis samuti detsembris läbi viidud intervjuus (vt. lisa 2), et võib-olla pole eestlased veel tänaseni sellest sündmusest täielikult toibunud. Kahjuks puuduvad Eestis uuringud, mis käsitleksid rahva psüühilisi muutuseid enne ja pärast 2007. aasta aprillirahutusi. Võib vaid oletada, et see sündmus avaldas sarnaselt USA-le suurele osale Eesti rahvast psüühilist mõju.

Ajakirjanikud puutuvad oma igapäeva töös rohkem kokku traumaatiliste sündmustega: mõrvade, liiklusõnnetuste, vigastatud lastega, seksuaalse väärkohtlemisega, ravimatute

haigustega jne. Seega on neil kognitiivselt suurem kokkupuutepind traumadega ning see tingib veel suurema tõenäosusega psüühilisi häireid (Pyeovich et al 2003:328).

Ajakirjanikud on aga inimesed, kes võib-olla tavainimesega võrreldes ei rüta isiklike muresid kurtma. Tihti arvatakse, et ajakirjanikul ehk ühiskonna abistajal ja informatsiooni levitajal ei saa olla probleeme. Eeldatakse, et ajakirjanik ei väsi ja on alati avatud ainult teiste muredele. Neil on tavainimesest keerulisem tõdeda isiklike probleemide olemasolu. Sageli minnakse niiviisi kergema vastupanu teed ja hakatakse ravimeid manustama, unustades, et ravim küll leevendab sümptomeid, kui ei lahenda probleemi ennast (Maiste 2005). Seega võib ajakirjanikke pidada üheks riskigrupiks, sest traumaatiliste sündmustega kokkupuutumine võib avaldada inimese psüühikale suurt mõju. Kui ajakirjanikud ei teavita end selle võimalikkusest, ei otsi nad arvatavasti abi ega pruugi üksinda negatiivsetest ilmingutest üle saada. Järgnevates töö osades käsitleb autor täpsemalt neid ilminguid, millega võivad kokku puutuda inimesed, kes näevad või kogevad traumaatilist sündmust.

1. 2. Ülevaade kriisireaktsiooni kulgemisest

Alljärgnev peatükk annab hea ülevaate, millised on inimese ilmingud, kui ta näeb mõnda traumaatilist sündmust kõrvalt või satub selle ohvriks. See konkreetne teoreetiline materjal oli aluseks ka teleajakirjanike intervjuude analüüsimisel, eesmärgiga leida, kuivõrd palju traumaatilise kriisi tunnuseid küsitletutel esines.

Traumaatilist kriisi saab jaotada viite erinevasse faasi ehk etappi (Ugur 2009):

Esimeseks etapiks peetakse trauma-eelset situatsiooni, kui inimene veel ei suuda aimata, et teda ootab ees pöördeline sündmus.

Teises faasis võib inimene aduda, et teda ootab ees traumaatiline sündmus. Inimesele saadetakse sõnutsi hoiatus või ta näeb enda silme läbi, et olukord hakkab muutuma ebatavapäraseks ja ta tunnetab, et tema vaimne ja füüsiline seisund võib sattuda ohtu. Mõnes situatsioonis aga ei ole võimalik inimesel ühtegi ohusignaali saada.

Kolmandas etapis tabab inimest šokk. See on psüühika esimene reaktsioon kaitsta isiksuse terviklikkust. Šokis inimesele ei jõua veel sündmus teadvusesse, küll aga toimuvad selged muutused psüühikas, teadvuse seisundis ja kehas. Inimest tabab mõte, et see, mis toimub, ei saa olla tõsi ning ta ei taha uskuda, et temaga midagi sellist üldse juhtuda võiks. Ta tabab end mõttelt, et tegu on pigem une, filmi või lavastusega.

Igal inimesel on vigastamatuse illusiooniefekt. Usutakse, et iseendaga ei saa midagi sellist juhtuda. Šokiseisundis püüab teadvus juhtunust distantseeruda. Seda nimetatakse dissotsiatiivseks kogemuseks, kui inimene ei suuda veel tajuda täpselt, et kõik see temaga sünnib.

Moondub inimese ajakäsitlus ning tekivad muutused tajusüsteemis. Aju on aktiivselt töös: otsib mälust võimalikke käitumisjuhendeid ja püüab neid rakendada käesolevasse situatsiooni. Ajaliselt on kõik moondunud. Mõned sekundid võivad tunduda tundide pikkused. Sageli võib tekitada muutunud ajakäsitlus inimeses hiljem süütunnet, et ta ei suutnud vajalikul kiirusel abi osutada või viivitas liiga kaua.

Šokiseisus inimene ei tea, mida ta teeb, ega mäleta, mida tegi. Mõnikord ei tea ta isegi seda, miks just kriisikohal viibis. Tavaliselt suudetakse siis korda saata ennastületavaid tegusid ja käituda nii, kuidas ta poleks eales arvanud end suutvat käituvat.

Inimesel kaovad ajutiselt meeled. Ta ei tunne külma, kuuma, valu, nälga ega väsimust. Tema emotsioonid on justkui halvatud. Tal on raske aru saada, mida ta räägib või teeb, kuid see ei sega teda tegutsemast. Enamasti tekib füüsiline üliaktiivsus, kasvab jõud ja kiirus. Inimeses tekib tunne, et midagi tuleb kindlasti teha ja kohe. See võib hiljem esile kutsuda häbi-ja süütunde, millest omakorda võivad hiljem tekkida suhtlemisprobleemid.

Šokis toimuvad ka kehalised muutused: inimese pulss sageneb, hingamine kiireneb, lihastoonus tõuseb ja kehaliselt ollakse äärmiselt suure pinge all ning reaktsioonivalmis võitluseks või põgenemiseks. Samuti võib šokis olev inimene tahtmatult oksendada ja urineerida. Kui kriitiline olukord kestab enam kui hetke, võib inimene hakata värisema, higistama või teda tabab motoorne rahutus. Kui aga trauma möödub kiiresti, võivad need ilmingud hiljem tulla.

Šokis olevale inimesele tuleb anda kõik hädavajalik, sest enamasti ei suuda ta tavapäraseid toiminguid teha. Samuti tuleks šokis oleva inimese kõrvalolijana mõista, et iga tema reaktsioon on õige ning šokk möödub mõne aja pärast iseenesest. Šokiseisund võib kesta mõni sekund kuni paar ööpäeva. Kui see kestab kauem, võiks otsida professionaalset abi.

Neljandat faasi nimetatakse varajaseks reaktsioonifaasiks. Selles etapis hakkab inimesele teadvusesse jõudma, mis temaga tegelikult juhtus ja ta hakkab traumaatilist sündmust enda jaoks lahti mõtestama.

Jätkuvad ka füüsilised erinähud. Närvisüsteemi sümpaatilise osa erutus jätkub: inimene võib väriseda, higistada, esineb südamepööratud ja pulss kiireneb.

Inimene leiab, et peab elu üle kontrolli kiiresti taastama. Ta loob esmase pildi sellest, mis „tegelikult“ toimus. Inimesel tekib väga palju erinevaid küsimusi: mis, kuidas, miks? Ja ta üritab nendele vastust leida. Enamasti kogetakse, et informatsiooni ei ole piisavalt. Kui fakte

pole piisavalt, täidetakse mälestuste tühimikud fantaasiatega. Selles etapis tuntakse väga suurt soovi saatusekaaslastega koos olla ning muljeid ja mõtteid vahetada.

Tunnetes valitseb suur segadus. Ühest küljest valdab inimest kergendus, et oht on möödas ega läinud hullemini. Teisest küljest võib inimene tunda suurt viha kõigi ja kõige vastu. Ta kipub end tihti süüdistama, et ei teinud piisavalt palju kriisi ärahoidmiseks. Sageli hakatakse enda süütunde tõttu teisi süüdistama, sest ei osata oma emotsioone teistmoodi väljendada. Irratsionaalsest süütundest on samuti väga raske kõnelda. Valitseb illusioon, et süüdlase leidmine võiks teha olukorra kergemaks.

Teda võivad tabada suured meeleolumuutused: kontrollimatu nutt, ootamatu agressiivsus ja tema käitumine võib tunduda teistele inimestele mõistetamatu. Selles etapis on väga tugevad ning kontrollimatud emotsioonid.

Varajases reaktsioonifaasis kogeb inimene üksildustunnet ning mõistmatust teiste poolt. Ta võib muutuda äkitselt kurvaks, sest tunneb suurt kaotusvalu. Inimene on läbi põimitud vastandlikest tunnetest ja seda pundart on tal keeruline lahti harutada.

Võivad esineda ka *flashbackid* ehk mälopildid möödunud sündmusest. Need võivad esineda nii unes kui ka ärkvel olles, eriti siis, kui ümberringi olevad detailid või kohad meenutavad traumaatilist juhtumit. Samuti võivad *flashbackid* esineda ka pikki aastaid pärast õnnetust. Mälopildid võivad inimese igapäevaelu ning toimetulekut takistama hakata.

Tõsist probleemi võivad tekitama hakata unehäired: kannatanul on raske uinuda, tema uni on ergas, mistõttu ärkab ta iga krõbina peale. Mõni vajab, et magama minnes jääks raadio või teler mängima ning toas põleks tuli, sest see vähendab üksindustunde hirmu. Magamajäämist võivad hakata segama ka *flashback*, mis esinevad just enne sügavasse unne suikumist, sest selles uinumisstaadiumis nõrgeneb teadvuse kontroll ning emotsioonid löövad tugevamalt välja. Unehäirete tagajärjeks võib olla suur kurnatus, sest inimene ei puhka end enam korralikult välja.

Samuti võivad tekkida isumuutused. Inimene võib hakata tavapärasest rohkem või vähem sööma. Alatoitumine tekib selle tõttu, et toit ei ole enam nii maitsev: maitsemeeled on kadunud. Samuti on kriisisituatsiooni faasis energiakulu tavapärasest veidi suurem. Ülesöömise harjumus tekib aga selle tõttu, et täiskõhutunnet ei teki tavapärase kiirusega. Ka toidu kvaliteedile pööratakse siis enamasti vähem tähelepanu ja menüü võib muutuda ühekülgses. Selle tõttu tekivad muutused kehakaalus ja füüsiline tervis võib kannatada.

Mõningatel tekib varajases reaktsioonifaasis vajadus rohkem tubakatooteid, alkoholi või uimasteid kasutada. Enamasti võib see tendents ohtlikuks muutuda siis, kui kannatanu on juba enne kriisi regulaarselt suitsu teinud, joonud või narkootikumide võtnud.

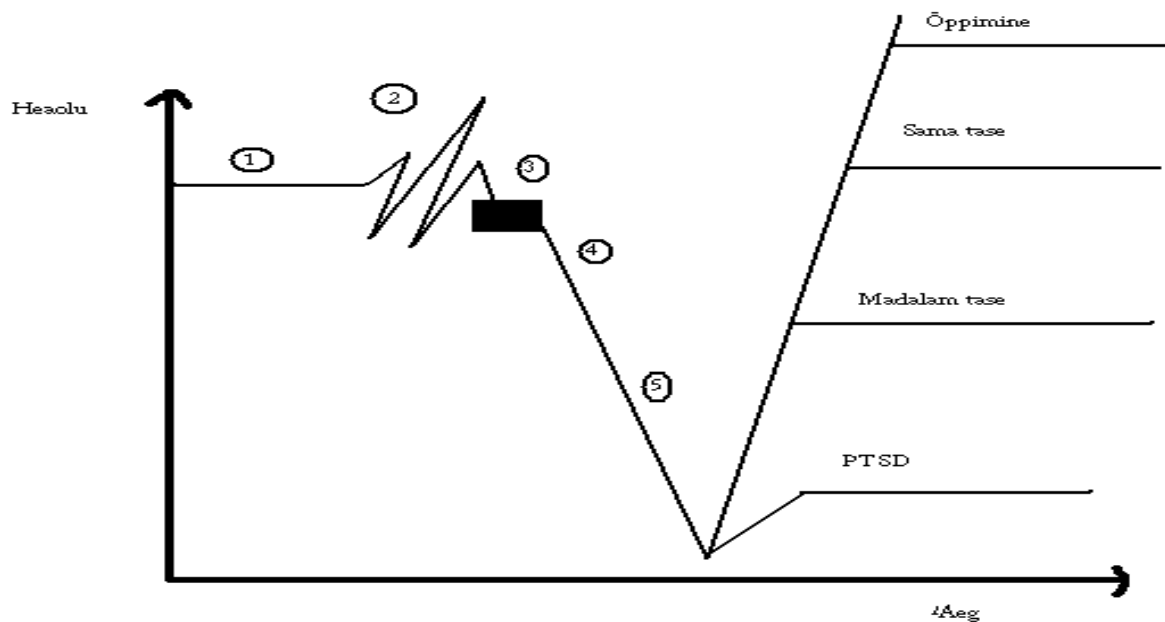
Varajases reaktsioonifaasis piisab tavaliselt lähedaste toetusest. Kriisi üle elanud inimene vajab kedagi, kellega rääkida. Isegi kui ta räägib korduvalt ühte ja sama teemat, tuleks ta ära kuulata. Varajane reaktsioonifaas kestab neli kuni kaheksa nädalat, kuid võib venida ka oluliselt pikemaks.

Varajasele reaktsioonifaasile järgneb hiline reaktsioonifaas. Selles etapis jahtub inimene emotsionaalselt. Juhtunut hakatakse enda jaoks mõtestama ning elu püütakse jälle rööpasse saada. Valu muutub selles etapis enamasti emotsionaalseks tuimuseks, kuid tuimus võib tekitada inimeses omakorda süütunnet.

Selles etapis tajutakse, et sotsiaalne võrgustik hakkab nõrgenema, sest sageli ei tea paljud, kuidas kriisi läbi elanud inimesega käituda. Sõbrad ja tuttavad on juba tüdinenud korduma kippuvatest juttudest ning äkilistest meeleolumuutustest. Pealegi on kannatanul sotsiaalsesse ellu tagasi tulemine keerukas, sest kõik inimesed tunduvad talle naiivsed ja naeruväärsed. Kannatanul on seetõttu raske end väljendada või ta hoiab tahtlikult eemale. Ta võib tunda piinlikkust varajases reaktsioonifaasis ilmnunud emotsioonide ja tegude pärast.

Lisaks võib tekkida maailmavalu. Hakatakse otsima elu mõtet või mõttetust. Tuntakse kogu maailma kannatust enda õlgadel. Harva leitakse toetav vestluspartner, kes jõuaks kuulata või täielikult mõista. See võib kannatanus süvendada depressiooni ja sügavat üksindustunnet.

Suur füüsiline pinge ja sellest tulenev väsimus võib kaasa tuua terviserikkeid. Inimesel võivad kroonilised haigused ägestuda, tekkida psühhosomaatilised kaebused, meeleoluhäired, paanikahäired ja depressioon. Hilise reaktsiooniperioodi pikkust ei saa selgelt määratleda, sest see on igal inimesel individuaalse pikkusega.

Graafik nr. 1: 1. Situatsioon enne traumat 2. Segane seis. Inimene võib aimata kriisi võimalikkust. 3. Šokk 4. Vajarane reaktiooniperiood 5. Hiline reaktiooniperiood (Ugur 2009).

1. 3. Traumajärgne stressihäire (PTSD)

Traumajärgne stressihäire on tõsine, kuid mööduva iseloomuga häire. See kujuneb reaktsioonina ebatavaliselt tugevale stressile, mille põhjustas läbi elatud traumaatiline sündmus. Traumaatiline stressihäire kuulub rahvusvaheliste haiguste klassifikatsiooni RHK-10-ne järgi raskete stressireaktsioonide ja kohanemishäirete hulka (Ugur 2009).

Traumajärgse stressihäire eelduseks on trauma. PTSD all kannataja ei pea olema ise trauma ohver, vaid võib olla ka pealtnägija, päästja, süüdlane vms. Sageli võib traumajärgse stressihäire esile kutsuda ka väga sagedane kellegi või millegi pärast muretsemine. Traumajärgse stressi all kannataja võib olla kogunud väga suurt abituse tunnet ega pole saanud või suutnud sellest rääkida (Ugur 2009). Seega võib ajakirjanikke taas kord traumajärgse stressihäire riskigrupiks pidada. Esiteks näevad nad tihti traumaatilisi sündmuseid kõrvalt. Teiseks on neil sageli raskem rääkida oma nõrkustest ja antud juhul abituse tundest. (vt. lk 16)

Traumajärgse stressihäirega kaasneb sageli depressioon, ängistus, psühhotroopsete ainete tarvitamise sagenemine. Samuti võib suitsetamisharjumus süveneda. Traumajärgse stressihäire tunneb ära, kui inimesel tekivad uued hirmud ja sotsiaalfoobiad. Ta võib hakata

vältima paiku, kus trauma aset leidis ja tema lähisuhted külmenevad või katkevad. PTSD-i all kannatajad põevad ka kroonilist ärevushäiret (Ugur 2009).

Traumajärgseid stressihäireid võib iseloomustada järgmiste lausetega (O'Donnell et al 2008: 926) :

- Inimene on emotsionaalselt tuim. Tal on raske tunda armastus või rõõmu. Isegi nutta on raske.
- Ta tunneb end emotsionaalselt häirituna, kui miski või keegi meenutab talle sündmust.
- Kannataja higistab tihti ja süda lööb kiiremini, kui meenub traumaatiline sündmus.
- Miski ei suuda enam rõõmustada.
- Ta väldib kõiki mõtteid ja tundeid, mis seostuvad traumaga.
- Esinevad uinumisraskused ning magades võib inimene olla poolenisti ärkvel.
- Ta tunneb end traumaatilisest sündmusest saati ärritatuna ja vihasena.
- Raske on keskenduda ja teha igapäevaseid toiminguid.
- Peale sündmust on inimene olnud äärmiselt valvas ja ettevaatlik, isegi kui selleks ei ole olnud vajadust.
- Tunneb siiani tõsist hingelist valu.
- Reaktsioonid peale sündmust viitavad vahel isegi sellele, et inimene hakkab aru kaotama ja näib, nagu ei saakski ta sellest sündmusest enam kunagi üle.
- Ta mõtleb, et midagi väga hirmsat võib juhtuda, kui ta ei kontrolli enam oma mõtteid.
- Ta tunneb, et peale seda sündmust ongi temaga justkui ainult halvad asjad juhtunud.
- Siiski on ta kindel, et saab hakkama oma tunnetega (viha, hirm, depressioon, lootusetus), mis valdasid teda peale õnnetust.
- Suudab aktsepteerida seda, mis juhtus.
- Mõtleb sellele, miks need sündmused just temaga aset leidsid.
- Samas need inimesed, kellelt ta toetust ootas, muutsid tema enesetunde pärast sündmust tegelikult veel kehvemaks.

1. 4. Läbipõlemine

Läbipõlemine võib olla eraldi nähtus (eraldi eeltoodud kriisidest), mis ohustab inimest, kui tema töö või eraelu muutub väljakannatamatult stressirohkeks. Samas võib läbipõlemist tingida ka mõne traumaatilise kriisi läbielamine. Seda eriti juhul, kui inimesele ei anta peale seda aega toibumiseks, tema tööelu kujuneb peale seda väga stressirohkeks või ta ei saa lähedastelt piisavalt toetust.

Esmalt peeti läbipõlemist sotsiaalseks probleemiks, mitte teaduslikuks konstruktsiooniks. Algselt kasutati seda terminit tihedamini paradigmaatilisel kui teaduslikult. Läbipõlemist seostati vaid kliiniliste ilmingutega. Hiljem lisandus sellele empiiriline arengufaas (Maslach & Schaufeli 1993: 2).

Maslachi ja Jacksoni (1981) järgi tekib läbipõlemine, kui inimene on nii füüsiliselt, emotsionaalselt ning vaimselt surmväsinud. Emotsionaalne väsimus tähendab, et inimene ütleb: „Ma olen emotsionaalselt tühjaks pigistatud oma töö tõttu.“ Ta on lootusetu ning depressiivne. Suur väsimus ilmneb ka füüsilisel kujul. Inimene ei ole nii ergas ja energiline kui tavaliselt (Maslach & Jackson 1981: 101). Vaimselt väljendub läbipõlemine selles, et inimese illusioonid purunevad ja ta tal tekib käegalöömise meeleolu (Figley 1995: 1-20).

Läbipõlemissündroom ohustab eriti neid, kelle tööülesanneteks on inimeste ärakuulamine, abistamine, õpetamine, vaimne turgutamine ja väljapääsu otsimine keerukatest olukordadest. Figley (2001) väidab, et hoolimisel on oma hind. Töötajad, kes kuulavad oma klientide lugusid hirmust, valust, kannatustest, võivad ka ise läbi elada samasuguseid emotsioone. Kuulata ja mõista kellegi kannatust, tähendab seda ka ise tunda (Figley 2001:1-20).

Läbipõlemisjuhtumeid esineb eriti palju avaliku sektori tegevusaladel nagu tervishoid, laste-ja vanurite hooldus, haridus ja korrakaitse. Ohustatud on ka nn uute majandusharude inimesed, kes töötavad meedias. Jürisoo (2004) väidab, et meedias töötajad peavad olema kogu aeg teistele kättesaadavad, ilma võimaluseta hinge tõmmata. Seega võib taas ajakirjanikke liigitada läbipõlemis riskigrupi alla. Ajakirjanikuameti peamiseks tööriistaks on nende isiksus. Töö toimetuses on tihti täis ootamatusi, sest kui ülesanded ja töötulemused seisnevad inimestega suhtlemises, võib olla väga keeruline ette prognoosida, millise pöörde sündmused võtavad. Veelgi eeldatakse ajakirjanike puhul, et nad on emotsionaalselt intelligentsed ja tavapärasest paremad suhtlejad. Ajakirjanikud ei tohi endale tujukust lubada, vaid peavad varuma kannatlikkust ka kriitilistel suhtlusmomentidel. Ajakirjanikult nõutakse, et ta oleks peaaegu alati kättesaadav ja valmis uut informatsiooni vastu võtma. Samas usutakse, et läbi saavad põleda vaid intelligentsed, südametunnistusega ja kohusetundlikud inimesed (Ugur 2009). Jürisoo (2004) sõnul saavad läbi põleda vaid isikud, kes põlevad ereda leegiga. See tähendab, et inimene peab olema vähemalt enda silmis midagi suurt saavutanud. Ajakirjanikutöö eeldab intelligentsust ja informeeritust. Seda ei saa teha inimene, kellel puudub kohusetunne. Esiteks peab ajakirjanik oma artiklid ja lood esitama alati õigeaegselt. Toimetustes on kindlad kellaajad, millal leht trükki läheb. Samamoodi kehtestatakse kindlad kellaajad ka raadio-ja televisioonitöös, sest lood lastakse eetrisse sekundilise täpsusega. Teisalt peab ajakirjanik vastutama kasutatud faktide ja meetodite eest. Kui faktid on valed ning meetodid nende saamiseks ebaetilised, kaotab ajakirjanik oma usaldusväarsuse või koguni töö.

Läbipõlemise viis staadiumi (juhul, kui läbipõlemine seostub eelkõige tööalase ülepõingega) (Mändmets 2001:62):

- **Mesinädalad** – tööga ollakse entusiastlikult rahul;
- **Õli tulle valamine** – rahulolematus tööga, unehäired, närvilisus, töö efektiivsuse langus, suitsetamise-ja alkoholitarbimise harjumuste muutumine, ostupalavik, lohutussöömine, tundlikkus kriitika suhtes, kujunev lootusetunne, töönarkomaania ilmingute tekkimine.

- **Kroonilised sümptomid** – füüsilise haiguse tunnused, väsimus, kurnatus, viha, depressiivsed mõtted.
- **Kriis** – sügav pessimism, enesehinnangu langus, probleemide nõiarang, füüsilise haiguse süvenemine, põgenemissoov.
- **Peaga vastu seina jooksmine** – rahulolematuse ja viha kõige suhtes, püsiv ja sügav depressioon.

Ülaltoodud staadiumid võivad tekkida ka traumaatilise sündmuse tagajärjel ja käia traumaatilise kriisi etappidega käsikäes. Juhul kui inimene on emotsionaalselt läbi raputatud, võivad tal hakata esinema läbipõlemise teise etapi „õli tulle valamise“ sümptomid koos varajase reaktsioonifaasi sümptomitega.

Tööga tekib rahulolematuse, sest inimene on emotsionaalselt ja füüsiliselt kurnatud ega tule ametialaste kohustustega toime. See võib temas lisapingeid tekitada. Traumaatilisele kriisile iseloomulikud unehäired varajases reaktsioonifaasis süvenevad, sest inimene võib tajuda, et ei tule enam kõigega hästi toime ega saa murede tõttu hästi magada või näeb hirmutavaid unenägusid. Ta on närviline ja ülierutatud. Võib hakata tundma, et tööaega tuleks pikendada, sest muidu jääb mõni kohustus täitmata. See omakorda võib tingida töönarkomaania arengut ja süvendada jällegi unehäireid. Töönarkomaania võib olla trauma läbi elanud isiku jaoks põgenemistee oma murede ja emotsioonide eest.

Inimene kurnab end niiviisi lõplikult välja ning võib hakata tundma lootusetusetunnet. Oma meeleolu parandamiseks püüab ta leida lohutavaid tegevusi: tarbib rohkem alkoholi-ja tubakatooteid, ostleb tavapärasest rohkem või püüab meeleolu parandada liigse söömisega.

Nii varajases reaktsioonifaasis kui hilises võib tal parallelselt krooniliste sümptomite etapiga kujuneda rahulolematuse enda suhtes. Kuna ta on emotsionaalselt ja füüsiliselt juba niivõrd kurnatud, muutub tavapäraste toimetuste tegemine veelgi kurnavamaks. Organism reageerib ülepingele ning inimene võib haigestuda mõnda kroonilisse haigusesse.

Kõikide nende ilmingute tagajärjel võib inimest tabada kriis. Ta tunneb, et on sügavas depressioonis ja tunneb põgenemissoovi. Haigused võivad veelgi süveneda, mistõttu muutub inimene aina jõuetumaks ja rahulolematumaks, sest ei tule oma eluga enam toime. Ta sipleb oma probleemide sees ega leia nendele enam väljapääsu. Läbipõlemissündroomi kriisi etapi ilmingud võivad käia käsikäes traumajärgse stressihäirega.

Kõik need reaktsioonid koos võivad kaasa tuua lõpliku läbipõlemise. Inimese psüühika saab niivõrd kannatada, et tagasiteed nõ normaalsusse enam polegi. Ta tunneb end lõplikult

kurnatuna ega tule oma elu ja tööga enam toime. Inimene tunneb end äärmiselt halvasti ega suuda aru saada, millest see tuleneb (Ugur 2009).

1. 5. Traumajärgsed unenäod

Intervjuudest selgus, et kõikidel intervjuueeritavatel ajakirjanikel esinesid unehäired. Need on psüühilise kriisi tunnused ja tagajärjed. Antud peatükk annab ülevaate sellest, mida näevad trauma läbi elanud inimesed unes ning kuidas see ohustab nende vaimset ja füüsilist tervist.

Kroonilised unenäod tekitavad märkimisväärseid probleeme inimestele, kes on trauma läbi elanud (Davis et al 2007:187). Hirmutavad unenäod kutsuvad esile traumajärgne stress (Roberts et al 2009:18). Samas tekitavad jälle unenäod omakorda stressi.

Mõned uuringud aga väidavad, et sellised unenäod aitavad just stressiga võidelda, sest aitab paremini emotsionaalselt läbi põdeda traumaatilist sündmust. Inimesed, kes püüdsid alkoholi või tugeva sisenduse abil läbi elatud traumale mõtlemist vähendada, ilmnes rohkem eredaid unenägusid (Roberts et al 2009:20).

Hirmutavate unenägude ajal on inimene poolenisti ärkvel, ta on võimeline hiljem meenutama nähtut detailselt. Samuti võib ta unenägusid eredalt mäletada ka hommikul (Roberts et al 2009:17).

Labori- ja kliinilistes uurimustes on tõestatud, et pärast traumad või suurt kaotust inimeste unenäod intensiivistuvad. Unenägude ja trauma uuringutes ilmnevad tõendid selle kohta, et mõnikord kogetakse unenägudes juhtunut uuesti. Sellised unenäod suurendavad traumajärgset stressi ja ängistust ja annavad emotsionaalse tagasilöögi, mis muudab psüühilisest kriisist väljumise veelgi keerulisemaks (Kuiken et al 2008:77).

Lisaks tekitavad traumaatilisest sündmusest tingitud unenäod inimesele suurel hulgal füüsilist lisastressi, sest inimene ei saa hästi magada (Davis et al 2007:187). Väheneb une kvaliteet ja kvantiteet. Paanikasümptomid suurenevad ja depressioon võib süveneda (Davis et al 2007:194).

Traumajärgsed unenäod on tihti täis hirmu. Davise et al (2007) uuringus selgus, et pooled uuringutes osalenutest nägid unes läbi kogetud traumale sarnaseid sündmuseid. 21% tõdes, et unenäod olid traumaatilise sündmuse koopiaid. Nendel inimestel olid ka suuremad stressiilmingud. Nad ärkasid hommikul depressiivses meeleolus ning nende unekvaliteet oli märkimisväärselt kehv (Davis et al 2007:195).

Halb uni võib kaasa tuua hulga terviseprobleeme. Pidevalt üleväsinud inimest ähvardavad südamehaigused, teise grupi diabeet ja hüpertoonia. Ka üldine immuunsustase langeb.

Samuti võib tekkida rohkelt erinevaid põletikke. Une ja põletike vahel on nõiaringiline side. Segatud uni ei ole piisav põletikega võitlemiseks ning põletikud ei lase omakorda hästi magada. Kõik see omakorda suurendab ka suremuse riski (Kendall-Tackett 2009: 40).

Seepärast tuleks traumajärgseid unenägusid ravida teraapiaga, et vähendada emotsionaalse ja füüsilisele tervisele langevaid riske (Kuiken et al 2008: 77).

1. 6. Psüühilise kriisi ilmingute vähendamismeetodid

1. 6. 1 Ettevalmistus

Käesoleva bakalaureusetöö jaoks intervjuud andnud anonüümseks jääda soovinud ajakirjanik nentis enne kokkusaamist juba telefoni teel, et tegelikult ei õpetata peaaegu ühelegi ajakirjanikule seda, kuidas kriisisituatsioonis käituda. Ja kuigi võib-olla tuntakse mõningaid teooriaid või õpitakse neid ülikoolis, ei katsetata neid praktiliselt. Ta lisas veel, et ajakirjanikud ei ole valmis, et niivõrd keerukatesse sündmustesse siseneda ja teevad kogenematusse tõttu vigu.

1999. aastal saatis *Journali* toimetaja Bill Spindle memo *Wall Street Journali* korrespondendile Daniel Pearlile. Ta soovitas Pearlil Afganistani viisat taotlema, et kajastada sealset tsiviilsõda. Pearl aga vastas kibekiiresti: „*I would refuse to go to Afghanistan, and I'd do so partly on the basis that I sent [John] Bussey [Deputy Managing Editor, Wall Street Journal] a detailed memo trained to be a war correspondent and I don't think it's responsible for a newspaper to send people without proper training into situations like that.*“ (Keeldusin Afganistani minemast ja ma tegin seda osaliselt selle pärast, et saatsin Bussey'le detailse memo, kuidas sõjakorrespondente treenida ja ma arvan, et ajalehe seisukohast on vastutustundetu saata inimesi sellistesse situatsioonidesse eelneva treeninguta.) (Foerstel 2006: 115)

Selles memos oli kirjas järgnev: (Foerstel 2006: 115-116)

- **Kontrollsüsteem.** Pearl kirjutab, et sellistes kriisisituatsioonides on äärmiselt ohtlik, sest reporter võib kaduma minna mitmeteks päevadeks ning keegi ei märkagi seda.

Toimetajatel peaks olema süsteem, kuidas nad saaksid reportereid jälgida ning teatud arv numbreid, kuhu nad saaksid helistada, et teda otsida. Reporter, kes viibib kriisisituatsiooni keskel, peab olema toimetusele võimalikult kättesaadav.

- **Nõupidamine.** Kuna kriisisituatsioonis on toimetuse ja reporteri vaheline suhtlemine raskendatud, kajastavad reporterid ka selliseid lugusid, mida tegelikult toimetused pärast ei kasuta. Töötajad seavad end vahel tulutult suurde ohtu. Seega oleks äärmiselt vajalik, et reporter ja toimetus sellistel hetkedel omavahel suhtleks.
- **Raha.** Ajakirjanikud, kes töötavad kriisisituatsioonis, peaksid selle eest saama ka palju rohkem raha. Tihti panevad reporterid end ohtu, sest ei jõua näiteks maksta raha autojuhi või takso eest, et kiiresti kuskilt minema sõita. Pealegi on raha ka üks motivaator, mis võib parandada ka ilmuvate lugude kvaliteeti.
- **Treening.** Pearl soovitas turvalisustreeningut kõigile korrespondentidele. Sellised kursused peaksid õpetama esmaabi andma, relvi kasutama, tutvustama inimese psühholoogiat, õpetama teistmoodi sõiduriistu kasutama. Väga tähtis on ka sellistes situatsioonides riietumine, et mitte muutuda märklauaks. Samuti peaks treeningud sisaldama õpetust, kuidas ohutult ka demonstratsioonidel osaleda.

1. 6. 2 Taastumisvõimalused pärast traumat

Selleks, et traumast taastuda, peab pingutama nii toimetus kui ka ajakirjanik ise. Mõnikord vajatakse ka professionaali abi. Muller ja Rosenkranz (2009) kirjutavad, et professionaali sekkumine pärast traumaatilist sündmust võivad edukalt traumajärgset stressihäiret ära hoida. Vähendada inimese ängistust ning tuua ta tagasi tavapärasesse ellu (Muller & Rosenkranz 2009: 82).

Traumajärgset stressi on põhjus ravima hakata pool aastat pärast kriitilist sündmust (Ugur 2009). Küll on aga olemas ka profülaktilisi meetmeid, et inimene kriisi üldse ei satukski. Peamised vajadused trauma läbinud inimese jaoks on oma tunnete vaba väljendamisvõimalus ning lähedaste toetus. Konkreetselt ajakirjanike jaoks mängib olulist rolli, et toimetuse töö suudetaks reguleerida nii, et ei tekiks edaspidist läbipõlemissündroomi.

1. 6. 3 Toimetuse roll

Toimetus peab olema toetav ja pakkuma ajakirjanikele teraapiat, et nad suudaksid sellest sündmusest kiiremini välja tulla. Enne kui selle all kannatavad ajakirjaniku peresuhted ja isiklik elu.

Toimetus peaks suutma pakkuma iseseisvust, tuge ja ressursse. Toetavas töökeskkonnas minimeeritakse takistused, mis segavad inimesel eesmärgile jõudmist – näiteks bürookraatlikud probleemid, liiga suur töökoormus või rolliprobleemid (Jürisoo 2004: 83).

Olulist rolli mängib ka õige tasustamine. Tööpanuse eest saamata jäänud tunnustus tekitab inimese ja töötegemise vahel ebakõla. Kuigi juhid teavad väga hästi, kui oluline on kiituse jagamine, ei tormata seda just tegudes väljendama. Töötaja jaoks on kõige muserdavam sisemine kaotus – võimalus teha uhkusega ning hästi midagi teistele olulist ja väärtuslikku (Maslach & Leiter 2007: 20-21).

Eriti suure lõhe võib tekitada kollektiivi mõni lahendamata konflikt, mis on kriisiajal kerge tekkima ning millele pole aega lahendust leida. Lahkhelidest imbuvad töökeskkonda ärritus, viha, ärevus, lugupidamatus ja kahtlused. See rebib puruks sotsiaalse toetuse võrgustiku ning inimesed võivad hakata üksindustunnet kogema (Maslach & Leiter 2007: 22).

Kogukonnatunde kadumine kolleegide vahel hõlmab endas suurt ohtu ja kaob positiivne kontakt. Inimesed tunnevad end hästi ja töötavad paremini, kui saavad jagada kiitust, rõõmu ja teha nalja inimestega, kes neile meeldivad ja keda nad austavad. Kriisisituatsioonid võivad inimesi lahutada: nad võivad olla füüsiliselt eraldud, veeta suurema osa ajast omapäi ega soovi teistega kohtuda või nad on lihtsalt tööga hõivatud (Maslach & Leiter 2007: 21).

Inimene vajab kollektiivset kokkuhoidmist ja tunnustust, eriti juhul, kui ta on läbi elanud mõjuvõimsa sündmuse. Peale kriisiaega tuleks erilise tähelepanu alla võtta toimetuses valitsevad suhted. Kolleegid peaksid üksteise tegemistel silma peal hoidma ja suuremat hoolimist välja näitama. Peamiseks on tagada, et kollektiivi ühtsus säiliks ja töötajad tunnetaksid sotsiaalse toetuse võrgustikku.

1. 6. 4 Debriifing (Ugur 2009)

Viimasel ajal kogub aina populaarsust debriifingu korraldamine. Selle meetodi on välja töötanud USA psühholoog Jeffrey T. Mitchell. Antud meetodit võib nimetada traumajärgse stressi vältimise profülaktikaks.

Debriifinguid korraldatakse, kui on olnud mõni katastroof, surnud või vigastatud kolleeg, õnnetusest pääseti üle noatera või toimusid mõned muud sündmused, mis tõid kaasa emotsionaalselt suure pinge. Debriifingu viib läbi alati üks professionaalne inimene. Tavaliselt korraldatakse debriifing 24-72 tundi pärast õnnetust, sest siis on inimesed enamasti šokist toibunud. Tavaliselt püütakse masendust kolleegide eest varjata ja seega võib selle korraldamine muutuda üsna keeruliseks. Debriifingule kutsutakse ainult need, kes olid kriitiliste sündmustega otseselt seotud.

Debriifingul ei tohiks hakata lahkama pikaajalisi töö-ja suhtlusprobleeme kollektiivis. Samuti ei tohiks kasutada seal kasutada erialaseid võõrsõnu ega väljendeid. Küll aga tuleb teadvustada, et juhtunud katastroof avaldas kolleegidele ja kogu kollektiivile mõju.

Debriifing on usalduslik koosolek, kus käsitletakse tundeid, mõtteid ning mälestusi toimunust (kõik räägitu jääb selle grupi vahele). Põhiline on see, et inimesed saaksid juhtunust rääkida. Iga osaleja saab võimaluse kõnelda, mida ta teab juhtunust ning esitada oma versioon ja nägemus. Debriifingu koosolekul osalenud on tagantjärele nentunud, et see on nende meeoleolu parandanud.

II UURIMISKÜSIMUSED; MEETOD JA VALIM

Järgnevas peatükis on esitatakse põhilised uurimisküsimused, põhjendatakse valitud meetodi kasutamist ning metoodika rakendamist empiiriliste andmete kogumiseks. Lisaks on välja toodud valimi ja küsimustiku koostamise põhimõtted.

2. 1. Uurimisküsimused

Uurimuse peaesmärk on välja selgitada, milliste psüühiliste mõjudega võivad silmitsi seista ajakirjanikud, kes peavad kriisikoldest uudiseid edastama ja kuidas saaks ajakirjanikke võimalike kahjulike ilmingute eest kaitsta. Samuti soovis autor teada, kuidas ajakirjanikud ise hindasid 2007. aasta aprillirahutuste mõju oma psüühikale.

Põhieesmärgi täitmiseks on püstitatud järgmised uurimisküsimused:

- Kuidas võib mõjuda ajakirjanikele kriisikolde olemine?
- Kuidas hindavad ajakirjanikud ise aprillirahutuste mõju oma psüühikale?
- Mida saaksid ajakirjanikud ja toimetused teha, et vähendada konkreetse sündmuse negatiivset mõju?

2. 2. Uurimismeetod

Uurimistöö meetod on kvalitatiivne, kasutatud on semistruktureeritud ekspertintervjuusid. Kvalitatiivset uuringumetoodikat rakendatakse nii ettevõtluskeskkonnas kui avalikus sektoris selleks, et saada vahetut infot sihtrühma esindajate mõttemallide või käitumise kohta. Niiviisi saab uurida, millised on inimeste hirmud ja ootused teatud muudatuste puhul. Kvalitatiivse meetodi eeliseks on, et vastusevariante ei ole ette antud (Vihalemm 2001).

Uurimuse eesmärk oli ajakirjanike silmade läbi välja selgitada, kuidas nad hindavad aprillirahutuste mõju oma psüühikale. Seega oli äärmiselt oluline, et intervjuueeritav saaks end võimalikult palju avada. Pealegi on psüühilised teemad väga tundlikud ning inimesed väljendavad emotsioone ja mõtteid äärmiselt erinevalt. Nendel teemadel ei ole kunagi üheseid must-valgeid vastuseid. Saadud intervjuude puhul sai mõningaid psüühilisi tunnuseid välja lugeda vastustest, mis otseselt küsimusele ei vastanudki.

Samas oli autoril oluline ka mõningane faktide teadmine: kuidas ajakirjanik oli sündmusesse kaasatud; milline oli nende ajakava; kuidas nad mässu sees käitusid jne. See andis parema kujutluspildi toimetuse tööst neil ärevatel päevadel. Pealegi pole võimalik faktide puudumisel mõista, mil määral olid need ajakirjanikud sündmusesse kaasatud. Seega oleks arvatavasti standardiseeritud küsitluse vastused jäänud mõistmatuks, kuigi niiviisi oleks saanud suurendada empiirilise osa kvantiteeti.

Intervjuu küsimused põhinesid uurimisküsimustel ja eesmärkidel. Igale reporterile esitati 24 küsimust, lisaks olid abistavad küsimused. 24 küsimust on autori arvates optimaalne küsimuste arv, mille puhul saab piisavalt hea ülevaate sellest, mida vastaja arvab või kuidas midagi hindab. Vähem küsimusi oleks autori arvates võib-olla liiga pealiskaudseks jäänud, sest töö tuginebki ainult intervjuudel. Oluliselt rohkem küsimusi oleks aga vastaja kurnanud, arvestades asjaolu, et ajakirjanikel on enamasti tihedad tööpäevad.

Autor saatis esmalt ajakirjanikele meilid, kus tutvustas oma bakalaureusetöö teemat ja põhjendas, miks just nemad intervjuueeritavateks valis. Kaks reporterit vastasid kohe meilidega, kolmandale helistas autor üle ja veenns teda sõbralikult rääkima, öeldes, et kaks tema kolleegi annavad juba intervjuud. Autor vahetas intervjuueeritavatega meilitsi

kontaktandmed ning järgmisel päeval lisasid juba kaks reporterit ise tema MSN-i listi. MSN-is oli reporteritel võimalik ka bakalaureusetöö kirjutaja pilti näha. Lisaks oli autor töötanud ka Postimehes ja mainis seda kõige esimeses meilis. See andis ajakirjanikele võimaluse tausta uurida ning tekitas ehk veidi usaldusväärust.

Kuna kõik küsitavad asusid Tallinnas, suhtles autor sinna sõites nendega telefonitsi edasi. Ta informeeris intervjueeritavaid oma kohalejõudmisest ja küsis ka lihtsamaid küsimusi stiilis: „Kuidas tänane tööpäev on?“, „Kas vaim on valmis?“ jne.

Esimene reporter tuli autorile isiklikult bussi vastu ja juba intervjuerimispaika sõidul leiti hea kontakt. Esimene intervjuu viidi läbi ühes vaiksemas õdusas kohvikus, kus autor ja intervjueeritav ka einestasid.

Edasi viis ajakirjanik autori teise kolleegiga kohtuma. Sõidul telemajja vahetas esimene reporter telefoni teel teisega muljeid ja ütles talle, et midagi väga hirmsat ei küsitud. Telemajas juhatas esimene ajakirjanik autori isiklikult järgmise ajakirjaniku juurde. Seal hõivati väike ruum, kohvitati ja viidi läbi intervjuu.

Kolmanda intervjuu jättis autor järgmisele päevale. Selleks ajaks olid juba kolm ajakirjanikku omavahel muljeid vahetanud. Teise päeva varahommikul helistas kolmas reporter juba ise autorile, et kõik üle rääkida. Intervjuu viidi läbi samuti ühes kohvikus, sest sel päeval polnud kolmas ajakirjanik ise tööl. Kuna autor oli juba kahe reporteriga silmas silma kohtunud, rääkis ta eelmise päeva kohta muljeid ja lõi selle abil tuttavliku õhkkonna.

Intervjuu küsimused olid tahtlikult koostatud nii, et esimene blokk paneks ajakirjanikke esmalt selle päeva sündmuseid ja korraldusi meelde tuletama. Niiviisi said nad oma mälus 2007. aasta aprillisündmused taastada. Edasi küsis autor isiklike ja toimetuses valitsevate suhete ja samuti emotsioonide kohta. Kõige viimasena, kui küsitavad olid end juba lahti rääkinud, küsis autor väga isiklike küsimusi tervise ja sõltuvusainete kohta. Enne nende teemadeni jõudmist said intervjueeritavad ka rääkida tolle päeva saavutustest ning väljendada uhkustunnet, et neile ei jääks muljet, nagu intervjuerija tuleks neid vaid ründama või soriks nende isiklikes pahupooltes.

Intervjuudest kirjutas autor transkriptsioonid ehk tegi sõna-sõnalised ülesmärkmehed vestlusest. Mõttepauside ja lisamärkmetega püüdis autor paremini edasi anda intervjuu õhustikku ning konteksti. Kõik kolm intervjuu viidi läbi 2008. aasta detsembris ja nende pikkuseks oli ilma sissejuhatava ja lõpuosata 40-50 minutit (Vt. lisa 2).

2. 3. Valim

Semistruktureeritud ekspertintervjuud on läbi viidud kolme telereporteriga, kes osalesid aprillirahutustes. Valimi peamine kriteerium oli, et ajakirjanikud oleksid viibinud kriisikoldele võimalikult lähedal, mis oli omakorda eelduseks, et nende emotsioonid seoses antud sündmusega on kõige kirkamad ja vahetumad.

Autor valis intervjuueeritavad välja juhendaja soovitusel Urmas E. Liivi filmi „Pronksöö. Vene mäss Tallinnas.“ põhjal. Selles filmis rääkisid mitmed Kanal 2 reporterid ja kaameramehed oma muljetest. Seega oli teatud valim juba ette antud. Kuna aga pooleteise aastaga muutuvad inimeste ametid ning mõned selleaegsetest reporteritest ei töötagi enam samas asutuses, vaatas autor 2008. aasta detsembris Kanal 2-he koduleheküljelt üle, kes neist endiselt samas telekanalis töötab. Potentsiaalseid intervjuueeritavaid oli kokku viis. Seega valis autor neist välja kolm isikut, kes filmis kõige rohkem figureerisid.

Kanal 2 reporterid olid need, kes esimestena kriisikoldeesse sööstisid ja mässu televisiooni teel edasi andsid. Kanal 2 oli 26. aprillil esimene meediakanal, mis teavitas rahvale, et olukord Tallinna südalinnas oli kontrolli alt väljunud ning vägivaldseks muutunud. Aprillirahutuste ajal sai Kanal 2 uudistemagasin Repoter tunnustust, et niivõrd operatiivselt sündmuseid edastas. Samuti avaldati uudistemagasinile kiitust erakordsete uudissaadete eest (ERR 2007). Seega on valimis esindatud ühe toimetuse liikmed. Ühe toimetuse liikmete valimine andis võimaluse kõige paremini aimu saada konkreetse toimetuse tegevusest kriisisituatsioonis. Kui autor oleks valinud ka teiste toimetuste liikmed, poleks saanud ühe allika intervjuu põhjal terve toimetuse töötamise kohta üldistusi teha.

Autor konsulteeris juhendajaga, kes pidas vajalikuks allikad anonüümseks jätta, sest tegu on väga isiklike teemadega. Sama soovi avaldasid ka allikad ise, et nende nimesid uurimuses ei kajastataks.

III TULEMUSED

Ülevaatlükuma pildi loomiseks tegi autor tabelid, kus parafraaseerib intervjuueeritavaid.

Tabel 1: Šokile eelnev periood ja šokk

* AK – viitab ajakirjanikule. Number tema taga näitab mitmenda intervjuuga on tegu.

Vastaja kood/ Tunnus	Enne šokki: Sündmuste ootamatus ja esimene hoiatus	Šokiilming1: Südame pekslemine ja teised füüsilised ilmingud	Šokiilming2: Aja-ja tajusüsteemi Muutus	Šokiilming3: Emotsionaalne seisund, vigastamatus illusioon, eneseületamine
AK1	Ei oodanud absoluutselt sellist sündmuste käiku.		Ütles, et ei vaadanud kella ja keegi ei teinud seda.	Ei uskunud, et midagi sellist toimub. Ütleb, et ei mõelnud sel hetkel midagi. Töö oli vaja ära teha. Tegutses ainult. Toimetusega kontakteerumine ei tulnud pähe. Ei tundnud hirmu. Ei jõudnud mõelda, et võiks vigastada saada. Tõukas inimesi eemale, et oma tööd teha.
AK2	Kujutas rahutusi ette väiksema-mõõtmelistena.	Sai rahutustes koos operaatoriga viga.	Arvab, et jõudis koju vastu hommikut.	Tundis suurt rahvustunnet enda sees, raske oli jääda erapoolikuks. Sel hetkel ei tundnud mitte mingisugust hirmu.
AK3	Kuna jõudis hiljem, teadis juba kogunenud rahutust rahvamassist, kuid ei kujutanud sündmust ette nii suuremõõtmelisena.	Süda peksis sees, tunnistab ise, et oli šokis.		Ei suutnud sel hetkel kellegi teise peale mõelda. Ei tundnud hirmu. Tundis ohtu enesekontrolli kaotada ja kellelegi kallale minna, kuid peas oli mõte, et tööd tuleb teha. Raske oli jääda professionaalseks.

Tabel 2: Reaktsioonid pärast sündmust

Vastaja ja Tunnus	kood	Unehäired/ unenäod/ <i>flashbackid</i>	Vajadus toimunust seada/küsimuste esitamine	pilt	Vastakad meeleolu-muutsed1: (viha, kurbus, üksindus- tunne, kahetsus)	Vastakad meeleolu- muutsed2: (kergendus- ja õnnetunne)	Meele- märkide tarvitamine
AK1		Toimunud sündmused raskendasid magama jäämist. Magamata öö pärast tekkis insomniat, värisemine une ajal.	Tunnistab, et emotsioonid jõudsid kohale järgmisel päeval ja hakkas siis kõige üle täpsemalt järele mõtlema.	et	Kahetseb, et ei läinud järgmisel päeval tööle. Muutus järgmisel päeval väga kurvaks, et venelased oma kodulinna niiviisi lõhuvad.	Kui ülejäämine päev tööle läks, tundis rõõmu, et need sündmused läbi olid saanud.	Tarvitamises ei tekkinud muutuseid.
AK2		Nägi hirmu- Unenägusid, et kõik läheb veriseks kätte ära.	Räägib, et kriisisituatsioonis ei mahu inimesele muud mõtteid pähe, kui vaid töö omad.	et	Tundis kurbust, et selline asi sai üldse juhtuda. Ebakindlust, kas Eesti üldse suudab end sellistes olukordades kaitsta. Samuti on tema jaoks kurvastav, et paljud tõlgendavad sündmust teisiti. Arvab, et rahvas pole siiani päris toibunud.	Näeb iga päev peaaegu kuritegusid ja laipasid, ei osanud kõike seda emotsionaalselt võtta.	Ei tekkinud muutuseid. Valitses alkoholi-keeld.
AK3		Uni oli häiritud. Pidev pinget, et helistatakse ja jälle peab välja minema.	Hirm juhtunu eest tabas teda järgmistel päevadel. Samuti teadmised, et ta oleks võinud vigastada. Paar järgmist päeva oli enda sõnul rivist maas, kuid nädala pärast tundis ennast jälle töövormis.		Tundis hirmu, et mäss tuleb tagasi ning Venemaa kuulutab Eestile sõja. Püüdis halvada mõtteid blokeerida.	Kergendus, et kurjategijad kinni võeti, linna-tänavad koristati ja mäss maha suruti.	Rahutuste ajal ei tulnud päris suitsu pahviga. Küll aga tekkis koju jõudmise mitu tükki järjest ja see ka järgmisel hommikul. Ärevus lasknud alkoholi tarvitada.

Tabel 3: Reaktsioonid toimetuses ja lähedaste vahel

Vastaja	Toimetuse	Suhted	Suhted	Ajakirjaniku
---------	-----------	--------	--------	--------------

kood ja tunnus	reageering peale kriisi	kolleegidega	lähedastega	suhtumise muutus oma töösse
AK1	Ei oodanud toimetuselt mingisugust reaktsiooni ega toonud midagi välja.	Sai kolleegilt suulist tunnustust.	Ei tundnud, et vajab suuremat lähedust ega otsinud seda. Lähisuhetes ei muutunud midagi.	Töösse suhtus endiselt suure innukusega.
AK2		Toimetuses kadusid tema sõnul kriisihetkel töötajate ametiredelid. Kõik töötasid ühe eesmärgi nimel ja tegid seda, mida parasjagu vaja oli. Sai kaaskolleegidelt tunnustust, vahetas muljeid. Tunneb uhkust toimetuse koostöö üle.	Tuttavad otsisid kontakti ja pakkusid tuge. Ise ei tundnud vajadust läheduse järgi.	Peale seda sündmust ei saanud enam kriminaalseid juhtumeid kajastada, mis oli antud reporteri tööülesanne. Kõik kurjategijad olid kinni võetud.
AK3	Rahapreemia ja väike kiitus produtsendilt.	Pärast sündmust muutusid suhted kolleegidega lähedastemaks	Ei tunnistanud lähedastele ausalt, mida pidi koha peal tegema, et muretsemist vältida	Raske oli leida uudisväärtuslikke teemasid pärast seda sündmust. Kerge motivatsiooni-langus.

3. 2. Tulemustest täpsemalt

Antud peatükis toob autor intervjuudele tuginedes välja ilmingud, mis näitavad aprillirahutuste reaktsioone ajakirjanike psüühikale. Tulemuste väljatoomiseks jagas autor teemad uurimisküsimuste järgi kolme blokki. Igas blokis on teoreetilisele osale tuginevaid väited, mida autor illustreerib ja tõestab intervjuueeritavate tsitaatidega. Iga osa lõpus seletab

autor oma sõnadega lahti, mida antud väidetest ja tsitaatidest järeldada võib ehk loob sideme teoreetilise ja impiiirilise materjali vahel.

I Kuidas võib ajakirjanikele mõjuda kriisikoldes olemine?

1. 1. Ajakirjanikud võivad kriitilises sündmuses sattuda šokki.

Alljärgnevalt püüab autor välja tuua tsitaatide ütlemissi, mis näitavad, et ajakirjanikel tekitas 2007. aasta aprillirahutustes osalemine šokireaktsiooni.

3. 1. 2. Šoki eelduseks on traumaatiline sündmus, mis on etteaimamatu. Isegi kui sellist sündmust osatakse ette prognoosida, tõrgub mõistus seda uskumast (vt. lk 16-17).

„Enne sündmuspaigale jõudmist... Enne sündmuspaigale jõudmist ei teadnud keegi mitte midagi. Terve päev otsa oli ootamist seal rahvusraamatukogu juures jaa selline ootusärevus oli. Keegi ei teadnud, mis toimub üldse või mis hakkab saama.“ (AK1)

„Ma ei uskunud, et selliseks laamendamiseks läheb. Keegi ei uskunud. Ma ise mõtlesin, et mingil hetkel lihtsalt rahvas läheb laiali.“ (AK1)

„Et siis hakkas inimesi järjest sinna kogunema ja need inimesed, kes sinna alguses tulid ei arvanud ka, et see öö seal nii pikalt kestab. Samamoodi mina, kes ma läksin... Alguses ma arvasin, et ma lähen sinna noh, võib-olla neljaks viieks tunniks võib-olla, et siis on kõik läbi, ma saan koju ära magama minna. Aga tuli veel kaks ööd üleval olla, et...“ (AK2)

„Et seal oli põhjus, miks need inimesed sinna tulevad. Seal toimus siis politseioperatsioon. Kõik need huvid, mis mul olid oma saate näol, olid nagu olemas ja see oli täiesti tavaline sündmus esialgu ja...“ (AK2)

„No alguses ma ei arvanud tõesti, et midagi üldse toimub. Keegi ei osanud seda arvata. Ma mõtlesin, et lihtsalt keegi saadab kirju, aga kes neid ikka tõsiselt võtab. Selle kohta tegelikult olid internetis kirjad ning raadiost isegi käis läbi, et mingisugune kogunemine aset leiab. (paus) Aa.. Jah, ma alguses arvasingi, et selline väike, pindmine venelaste kogunemine.“ (AK3)

Antud tsitaatidest selgub, et ükski ajakirjanik ei osanud ette aimata 26. aprilli 2007. aasta sündmuste kulgu. Mõneti oli neid aga hoiatatud, sest ajakirjanikeni oli jõudnud informatsioon

Eesti venelaste kogunemise kohta raadio või Interneti vahendusel. Samas tõrkus nende mõistus uskumast, et midagi sellist võib üldse nende kodulinnas Tallinnas juhtuda.

Ajakirjanikud olid valmistunud tavalist uudislugu tegema tavalise toimetusetöö skeemi alusel. (vt. lk 9-10) AK 2 vastab, et alguses tundus see täiesti tavaline sündmus uudisloo jaoks. Ajakirjanikud polnud meelesstatud kriisisituatsiooniks.

3. 1. 3. Kriisisituatsioonis lamandub emotsionaalsus. Inimene ei pruugi tunda ega mõelda sel hetkel midagi, vaid tegutseb ainult. Šokis oleval inimesel tekib tugev vajadus midagi teha ja kohe. Kehtib paradoks, et inimene suudab sel hetkel rohkem, kui arvab end suutvat. (Vt. lk 16-17)

„Kõik oli selge. Me peame lihtsalt tööd tegema. Materjal siis saada purki ja ruttu-ruttu tagasi stuudiosse, et materjal eetrisse läheks.“ (AK1)

„Jaa ega sellel hetkel ei osanudki midagi muud mõelda. Et üks mõte oli, et me peame selle ära tegema, võtame purki ja lähme stuudiosse. Ega ei jõudnudki kellegi muu peale mõelda.“ (AK1)

„Ja nagu ma olen juba korduvalt öelnud, ma ei mõelnud mitte midagi. Ja vaevalt ka Veiko midagi mõtles kaamera taga. Lihtsalt oli vaja ära teha see. Meie jaoks töö nagu iga teine.“ (AK1)

„Aga ju siis oli meil mõlemal (operaatoriga) niivõrd külm närv.“ (AK1)

„No jah. Et hirmu kui sellist ei olnud jah.“ (AK1)

„Ma ei teadvustanud sellel hetkel, mis nad tegid seal. Jaa liikusin täpselt selle järgi ja tegin, mida oli vaja teha.“ (AK1)

„Ju siis ma ei tundnud sellel hetkel mitte midagi. Tegin oma tööd. Kõik.. Olid kohal, tegid ära, läksid stuudiosse, kassett läks sisse nii nagu oli – nii läks eetrisse. Inimesed need, kes kodudes olid, vaatasid, et ooo, millised maratööritsejad ja pekmine ja laamendamine käib ja meie seal keskel, kuidas nii, kuidas naa. Ma ei oska seletada. Me juhtusime tol ajal, kui see pomm plahvatas seal Kosmose kino juures, juhtusime sel hetkel seal olema. Minu asemel oleks võinud ükskõik kes olla. Need operaatorid, kes meiega koos liikusid ja need fotograafid – neid ikka oli seal. Aga kuhu see materjal jõudis või kuhu see läks, seda ma ei tea.“ (AK1)

„Ei ole, ei ole. Seal ei saa olla selles mõttes surmahirmu, sest see mõte, mis toimus, jõudis kohale palju-palju hiljem.“ (AK2)

„Hmm... seda (surmahirmu) otsest hirmu ma ei tundnud. See tuli ka tagant järgi.“ (AK3)

„Sel hetkel ma muidugi olin tegelikult veidi šokiseisundis, süda peksis sees ikka.“ (AK3)

AK1 tsitaatidest võib eriti tugevalt välja lugeda, et tema tunded olid sel hetkel maha surutud ning ta tunnistab, et ju ei tundnudki ta sel hetkel midagi. Ta teadis vaid, et peab tegutsema ja oma töö ära tegema. Enamasti kasvabki sellises situatsioonis füüsiline aktiivsus, kasvab jõud ja kiirus. Inimene ei tunne siis enamasti surmahirmu ega koge ka teisi negatiivseid emotsioone. AK1 vastabki, et ei teadvustanud sellel hetkel, mida teised tegid, vaid liikus aina edasi. Ta ei jõudnudki kellegi teise peale mõelda.

Üheks šokitundemärgiks võib lugeda ka AK1-he ütelist, et ju neil on siis nii külmad närvid. See on rahvakeelne viis tõlgendada, et emotsioonid olid alla surutud šoki tõttu.

AK2 ütleb samuti, et sel hetkel ta surmahirmu ei tundnud. Teadlikkus sündmuse ohtlikkusest jõudis temani alles hiljem. AK3 aga tunnistab tagantjärele, et teda tabas sel hetkel šokk. Lisaks tundis ta südame pekslemist. Pulsi sagenemine on üks šokireaktsiooni füüsiline tunnus.

3. 1. 4. Šokis inimesele tundub, et see, mis juhtub, ei saa olla tõeline. Juhtunu ei saa olla tõsi ega võimalik. Juhtuvat vaadatakse kõrvalt nagu filmi, lavastust või und. Igal inimesel on ka vigastamatuse illusioon, mille tõttu uskumatuse tunne on veel suurem. (vt. lk 16-17)

„Ja noh, tegelikult alguses oli, et nagu me oleks lavastanud selle sündmuse. Et see pole ju võimalik. Aga see oligi uskumatu, et sa vaatad, et selline asi toimub meie linnas. Kunagi inimesed ei usu ju, et midagi halba võib minuga juhtuda. Aga see juhtus.“ (AK1)

AK1-he vastustest võib välja lugeda, et ta vaatas seda sündmust justkui lavastust. Tekkis vigastamatuse illusioon, et midagi taolist ei saa nende kodulinnas üldse juhtuda.

3. 1. 5. Šokis inimese ajakäsitus muundub. Kaks vastajat ei suutnud tagant ärgi täpset aega määratleda. (Vt. lk 16-17)

„Ma ei vaadanud kella. Seda-seda, mhhh, mai usu, et keegi seda üldse fikseeris. Võib-olla mõned üksikud, aga pime oli juba. Et väljas oli juba vaikselt hämardumas ja kui me oma nina välja pistime, siis kuulsime mingisuguseid, noh, selliseid väikseid plahvatusi ja akende klirinat ja muu oli juba näha....“ (AK1)

Samas aga mäletab umbes, millal koju jõudis: „*Me lõpetasime ju alles mingi kell viis või kell kuus hommikul peale seda. Natuke oli vaja puhata.*“ (AK1)

... Mäletad sa, millal sa koju said?

„*Emm... tol öösel, pärast sündmusi, ma arvan, et see oli vastu hommikut, sest et me olime ju, käisime mitme võttegrupiga mööda linna, siis tulime jälle tagasi siia, andsime materjale arvutisse, et nendest saaks lugusid teha, sest noh helisaateid oli meil kas kolm või neli tükki öösel, esimesel ööl või...,*“ (AK2)

Mõneti tekib ajakirjanikel ajamääratlusega raskusi. Ühest küljest nad ei pruugi paratamatult enam mäletada nii kauge sündmuse kellaega. Teisalt võivad need kellaajad olla ka umbes pakutud. Et selles punktis konkreetseid järeldusi teha, peaksid olema intervjuud läbi viidud vahetult peale aprillirahutusi.

3. 1. 6. Šokis olev inimene ei saa aru, kus ta on, kes ta on või miks ta seal on. (Vt. lk 16-17)

„*See nagu mõnevõrra kohutaski, et kellega või kus kohas ma olen ja mis inimesed need üldse sellised on.*“ (AK3)

AK3-me tabas šokiseisundile omane teadmatus ja arusaamatus, kellega ta koos on või kus ta üldse asub.

3. 2. 1 Ajakirjanikel esinesid varajase reaktsioonifaasi sümptomid.

Alljärgnevalt keskendutakse varajase reaktsioonifaasi tunnustustele. Varajane reaktsioonifaas ilmneb peale šokki vähemalt 48 tunni jooksul.

3. 2. 2. Varajases reaktsioonifaasis hakkavad inimesele tunded ja emotsioonid kohale jõudma. Ta hakkab enda jaoks lahti tõlgenda, mis tegelikult toimus. (vt. lk 17-18)

„*Aga selline emotsionaalne pool, millega ma hakkama sain ja mida ma tegin, eks see jõudis kõik hiljem kohale.*“ (AK1)

„Jäi küll. Teine päev, kui asi oli veel rohkem suuremad tuurid ülesse saanud, siis mul jõudsid need emotsioonid ja tunded kohale. Ma ei läinud teine päev välja. See jäi vaevama, et produtsent helistas ja küsis, kas ma saan välja minna. Siis pidi nagu mingi teine tiim minema. Ma pigem põdesin selle pärast, et ma ei saanud tööle minna. Mul oli natuke ise vaja auru välja lasta peale seda. Me lõpetasime ju alles mingi kell viis või kell kuus hommikul peale seda. Natuke oli vaja puhata.“ (AK1)

„Jah, mõtlesin lõpuks läbi, mis ma tegin. Sest ega mul sellel hetkel kohale ei jõudnud, mida ma tegin. Tegin lihtsalt tööd. Teised võib-olla vaatasid jah, et mis toimub. Kus mehed on seal täieliku möllu sees.“ (AK1)

„Ei ole, ei ole. Seal ei saa olla selles mõttes surmahirmu, sest see mõte, mis toimus, jõudis kohale palju-palju hiljem.“ (AK2)

„Kui ma nüüd vaatan näiteks täna seda dokumentaalfilmi, mille Urmas-Eero Liiv tegi Kanal 2-les, kui ma vaatan seda, siis tagantjärele tundub see uskumatu ja see, et Jürgen ja mina ning operaatorid julgesid üldse ringi käia ilma mingisuguse kiivri või kuulivestita. Igal pool mujal maailmas, kus on sellised rahutused, on kõikide kaamerameeste elu kindlustatud ja kiivrid peas...“ (AK2)

„Hmm... seda otsest hirmu ma ei tundnud. See tuli ka tagant järgi. Pärast ju kuulsin teiste kolleegide käest ning üldse seal olnud inimeste käest, mis toimus. Sel hetkel ma muidugi olin tegelikult veidi šokiseisundis, süda peksis sees ikka.“ (AK3)

Kõik vastajad tunnistavad, et arusaam sellest, mis toimus, jõudis kohale järgmistel päevadel. AK1 ütleb, et sai alles järgmisel päeval aru, mida ta eelmisel ööl tegi. Siis nad mõistsid, et viibisid uskumatu sündmuse keerises ning mõistsid selle ohtlikkust. AK2 märgib imestusega, et nad sellises situatsioonis said üldse ilma erivarustuseta ringi liikuda ja tööd teha. Ka surmahirm jõudis tunnetesse mõned päevad hiljem.

AK1 tunnistab, et vajab vaba päeva nõ auru välja laskmiseks ehk šokireaktsioonist toibumiseks. Selline tõlgendamisaeg on inimesele vajalik, et ta enda elu üle jälle kontrolli suudaks taastada. Ta hakkab oma peas vastama küsimustele: mis tegelikult toimus, miks see toimus ja kuidas.

AK3 ütleb, et hakkas sündmust lahti mõtestama alles siis, kui teiste kolleegide ja inimestega rääkis. Selles faasis on inimese jaoks äärmiselt oluline, et ta saaks teistega kontakteeruda. Niiviisi töötleb ta infot ning suudab sündmuse enda jaoks läbi mõelda.

3. 2. 3. Pärast šokist toibumist valdavad inimest vastakad emotsioonid. Ühest küljest on ta kurb, vihane, hirmunud. Teisalt võib ta tunda rõõmu, et midagi hullemat ei juhtunud. (vt lk 17-18)

„Mul oli lihtsalt järgmine päev... Mulle jõudsid kõik asjad kohale ja ma muutusin väga kurvaks just selle pärast, miks nad teevad seda. See on ju ikka meie enda kodulinn, nad ise elavad siin ja vihale ajas.“ (AK1)

„Mul oli mingisugune mõte, et peale seda, miks nad lõhuvad oma kodu. Nad ju elavad siin, käivad koolis ja saavad süüa ja käivad tööl ja et miks nad lõhuvad oma kodu. Selline küsimus oli mul peas. Meie ju elame täpselt samamoodi siin. Me ei lähe laamendama.“ (AK1)

„Aga et need sündmused olid maha rahunenud, see tekitas ainult positiivseid emotsioone. Et lõpuks on see jama läbi.“ (AK1)

„Mind tegi see natuke murelikuks, et selline asi sai üldse juhtuda. Mingil hetkel oli tõepoolest küsimus, kas me suudame ennast ikka kaitsta selle eest, selliste asjade uuesti juhtumise eest ja järgmisel päeval nägime, et see asi toimus uuesti. Mitte ainult esimene öö, vaid oli ka teine öö. See tegi mind natuke murelikuks, aga hiljem, kohtudes nende politseinikega ja nende operatsioonijõududega, kes olid, kes seda suurt operatsiooni siin läbi viisid eks. Aga ma sain aru, et tehti parim võimalike vahenditega, mis meil olemas olid.“ (AK2)

„Eelkõige ma olen uhke ikkagi selle üle, et me suutsime selle erisaatega nii kiiresti välja tulla. Et isegi peaminister sai pildi Kanal 2-st. Ta ka hiljem on öelnud, et see oli täiesti uskumatu. Ma muidugi ei ole uhke selle üle. Väga traagiline üldse, et selline sündmus Eesti pinnal üldse sai toimuda...“ (AK2)

„Kuuldatavasti oli seal Rahvusraamatukogu juures inimesi kanalisatsiooni... noh, vaata tead, need rõngad, mis seal peal on... kanalisatsiooni katetega loobitud. Ja tegelikult oleks ju võinud ükskõik kes surma saada.“ (AK3)

Tsitaatidest saab järeldada, et ajakirjanikke valdasid vastakad emotsioonid: rõõm ja kergendus käsikäes mure ja vihaga.

AK1 ja AK2 väljendavad selgelt, et tundsid peale seda sündmust suurt kurbust, et eesti-venelased niimoodi nende kodulinna rüüstavad. AK1 tunnistab, et tagant järgi sellele sündmusele mõtlemine tegi teda lausa vihaseks.

Kuid samas nad tundsid kergenust, et see sündmus läbi oli saanud ning olid õnnelikud, et kõik niiviisi lahenes. AK3 ütleb, et igaüks oleks võinud surma saada, kuid samas õnneks ei saanud.

AK2 rõhutab, et järgnenud muredest ja hirmudest hoolimata oli ta väga uhke, et nende toimetus erisaatega välja tuli.

3. 2. 4. Pärast šokki võib kannatanu uni olla häiritud. Tal on raske magama jääda, uni muutub katkendlikuks. Uinumist võivad takistada ka *flashbackid* ehk mälopildid. (Vt lk 17-18)

„Ma ei mäleta jah. Ma ei tea, mul ei tule meelde. Aga need emotsioonid ja tunded muidugi jõudsid kohale ja esimene päev, kui ma puhkasin, siis ma väga palju nagu ikka, magamata inimene tõmbleb ja natuke insomnias. Päeval ju ei saa magada, kui sa oled tööl, oled ööd vahele jätnud ja kõik need asjad jõudsid sulle vaimses mõttes kohale. Võib-olla õige pisut mõjutas magama jäämist ja...“ (AK1)

„Ma arvan, et kindlasti ma midagi sellega seoses nägin. Noh eelkõige oli ikkagi see hirm, et seal võivad olla nagu vigastused ja nii edasi...“ (AK2)

„ ... Aa... sa nägid seda unenägudes?“ (Küsiija)

„Jah, ma midagi mäletan, et läks väga veriseks see asi kätte ära. Et see paisus nagu väikeseks kodusõjaks, et või noh, selline alateadlik hirm oli, et see võib kuidagi nii minna, aga õnneks ikka ei läinud.“ (AK2)

„Noh, ühesõnaga jah, nädal peale seda mul oli tegelikult uni natuke häiritud. Või ma ei teadnud ette, mis toimub. Ma ei teadnud ju, kas võib-olla öösel helistatakse ja öeldakse, et nüüd on vaja välja minna, et olukord on jälle hull. Aga tegelikult, kui need vandaalid kõik kinni võeti ja linnatänavad ära puhastati, siis see ärevus taandus mingis mõttes kindlasti...“ (AK3)

Kõik kolm ajakirjanikku tõdeavad, et nende uni oli järgnevatel päevadel häiritud. Varajases reaktsioonifaasis on need äärmiselt loomulikud. AK1 ütleb, et tal arvatavasti oli raskusi magamajäämisega. AK3 ütleb, et kõige rohkem segas tal magamist hirm ja teadmatus. Ta kartis, et need sündmused ei ole veel läbi ning tal tuleb keset ööd minna lugu tegema. Varajasele reaktsioonifaasile on väga omane ärevusseisund, mis ei lase sügavalt uinuda.

AK2 nägi hirmuunenägusid, et Eestis väljub olukord täienisti kontrolli alt. Selliste sündmuste unes nägemine on oluline, et sündmuseid lahti mõtestada ja läbi seedida.

Lisaks oli ajakirjanike unerežiim öise töö tõttu segi paisatud, mistõttu oli neil juba seetõttu keeruline taas sügavalt magada. Kui aga inimene ei saa pikalt korralikult magada, tekib tal kurnatus, mis võib kaasa tuua tõsisemaid psüühilisi ja füüsilisi reaktsioone.

3. 2. 5. Pärast šokki võib kannatanul tekkida motivatsioonilangus ning igapäevatöö tundub mõttetu. Eelkõige tundus ajakirjanikele raske peale seda sündmust uudisväärselt lugu leida. (Vt lk 17-18)

„Mäletan, et peale seda, kui me järgmisel teispäeval saate saime valmis, siis ma küsisin oma produtsendilt ja, et kuule, mis nüüd edasi saab. Et tänase saate me täitsime selle materjaliga ära, ekssole? Mida me näitame järgmises saates? Seda, kuidas kuskil lõhuti ära postkast või rööviti poest mingisugune summa raha. Kõik need sündmused, mida me olime varasemalt oma saates näidanud, tundusid nii tühised. No ma ütlen, et kuritegevus langes kõvasti... Me siis kajastasimegi mingisuguseid liiklusõnnetusi... Aga jah, kõik tundus nii tühine selle kõrval, et me vahepeal isegi mõtlesime, et mida teha. Kas teha mingisugune kuuajaline paus ja siis teha saateid edasi, kui jälle inimesed hakkavad nägema uudisväärtuslikkust ka teistes sündmustes.“ (AK2)

„Muidugi see ka, et kui me räägime uudisväärtusest, onju, siis peale seda sündmust oli kuidagi raske uusi uudiseid leida. Esiteks oli see suur emotsioon veel sees ja teiseks ei tundunudki ükski sündmus enam kajastust väärivat. Või no kuidagi raske oli hakata tegema lugu näiteks sellest, mis seisukorras on Tallinna tänavad või kuidas mõni inimene kaebab mingisuguse organisatsiooni peale, mida iganes... See kõik tundus nagu tõeline kräpp sel hetkel. Mind lihtsalt ei huvitanudki vist korra enam sellised teemad absoluutselt või need tundusid kuidagi väga tühised kõige selle kõrval, mis siis aprillis juhtus.“ (AK3)

Varajases reaktsioonifaasis võivad inimestele kõik muud sündmused ühtäkki tähtsusetud tunduda, sest nad on endiselt vapustatud ning nad töötlevad enda peas veel traumaatilist sündmust läbi.

Ajakirjanikud märgivad, et neil oli peale seda sündmust äärmiselt keeruline jälle uudisväärtuslikku teemat leida, sest kõik teemad tundusid juhtunu kõrval tühised. AK2 tunnistab, et talle ei läinud enam üldse tavapärased teemad korda.

II Kuidas ajakirjanikud ise hindavad selle sündmuse mõju oma tunnetele?

3. 2. 2. Ajakirjanikud peavad end tavapärasest paksema nahaga inimesteks, kes ei vaja kõrvalist abi, et end emotsionaalselt turgutada. Nad arvavad, et saavad kõigi oma probleemidega üksinda hakkama. (vt. lk 14)

„Juhtus ära ja sa tahad tead, et mis nagu minus muutus või mis oli, siis midagi... Üks magamata öö ja natuke sellist närvilist aega töö juures. Ja kõik ju rahunes maha ja elu läks edasi. Päike tõusis jälle.“ (AK1)

„Oleksid sa neid asju küsinud siis, kui need toimusid, oleksin ma osanud täpsemalt rääkida, aga mulle ei meenu nagu midagi sellist. Ma sain ise enda nende tunnetega ja emotsioonidega hakkama. See lihtsalt tuli ja läks. Midagi sellist erakordset emotsiooni või mingisugust lähedusvajadust peale seda ei olnud.“ (AK1)

„Ma ei tea kuidas teistel oli, kuidas nendel kaamerameestel oli. Mida nad peale seda tegid või mida nad tundsid. Kellega nad koos olid tollel hetkel rohkem või vähem. Niimoodi olen mina kasvanud ja sündinud siia maailma ja siamaani olen ma ise oma asjadega hakkama saanud. On see siis emotsioon või ma ei tea mis asi. Et sellist abi ma küll peale seda mitte kellegi käest ei küsinud, et mul on närvid läbi või midagi sellist. Mul oli lihtsalt järgmine päev...“ (AK1)

„Minus ei muutunud peale seda midagi. Ma olen täpselt samasugune, nagu olin ma siis, olen ma ka täna.“ (AK1)

„Töö läks edasi, eks kõik toimetused said natuke kergemalt hingata. Siis hakati kahjusid kokku arvestama. Ei olnud seda, mingit haigust või midagi oleks süvenenud või midagi sellist. Ta tuli sama kiiresti ja sama kiiresti ta läks.“ (AK1)

„Ei-ei olnud selles mõttes, ma näen iga päev laipu ja mingeid avariisid ning asju. Ma võtan seda kui tööd ja püüan mitte mõelda seda väga inimlikult. Pigem ei tekita see mingit emotsiooni.“ (AK2)

„Noh, peale seda... Ma ei ütleks, et. Ei-ei, pigem mitte. Ma ei mäleta, et oleks. Noh ma ütlen siiski, et üsna kähku see sündmus minu jaoks tuli ja selles mõttes ta oli lihtsalt üks sündmus. No okei, ta oli nagu väga suurejooneline ja jääb inimeste mällu väga pikkadeks aastateks. Aga püsivaid muutusi ei tekitanud. No patriotismi ja kõike seda, aga no see ei ole see.“ (AK2)

„Jah, vahetult peale seda esimest ööd, kus tuli väga pikalt üleval olla, siis nagu füüsiliselt sa väsid ära. Aga sa magad seal paar tundi ära, siis sa oled jälle värsked. Pikemalt selle pärast ära olla – pigem mitte. Et vahel mõni laps sureb ära või juhtub midagi sellist, siis tahaks olla

natuke vaikselt ja mõelda oma ette. Aga see sündmus ei raputanud mind nii suurel määral, et vajaksin mingisugust ravi või mida iganes.“ (AK2)

„Paljud kindlasti kahtlesid ka selles, et kas Eesti üldse suudab end nende vandaalide eest päästa või äkki korraldab Venemaa meile üldse sõja ehk siis saadab oma väed Eestisse. Eks igasuguseid mõtteid oli inimestel peas, aga ma nagu nii ulmelisi mõtteid oma peas ei olnud päris. No oli tegelikult mingil määral, aga ma ei võtnud neid tõsiselt.“ (AK3)

„Selles mõttes, et nagu rajalt kõrvale aetud mõnevõrra või muud sellist. Minus tekkis ka isegi selline tunne või ma piitsutasin ennast kuidagi takka isegi, et ei... unusta see ära ja mõtle, et seda pole olnudki. Kui ma oma mõtetes selle sündmuse blokeerisin, siis suutsin mingi aeg jälle tavapärastele asjadele mõtlema hakata. Ja no siis oligi mingisugune nädal või kaks ning peale seda ma selle peale enam niivõrd ei mõelnudki.“ (AK3)

AK1 väidab kõige kindlamalt, et see sündmus ei muutnud tema elus mitte midagi. Oli vaid üks tööpäev, veidi uskumatu pildimaterjaliga. Samuti leiab ta, et ei vajanud ühegi lähedase tuge, et peale seda sündmust ennast koguda. Ta rõhutab, kui iseseisvalt ta terve oma elu kõigi asjadega on hakkama saanud.

AK2 ütleb, et näeb laipu ja vägivalda iga päev ning selle tõttu polnud selles sündmuses midagi erakordset. Ta lisab, et on sündmuseid, mis teda kindlasti rohkem raputaksid. 2007. aasta aprillirahutused panid teda vaid Eesti julgeoleku üle muretsema.

AK3 ütleb, et sündmused raputasid teda küll, kuid ütleb, et sai nendest mõttejõu abil võitu ning natukese aja pärast juba oli tagasi tavapärasel elurütmil.

3. 3. Mida saaksid ajakirjanikud ja toimetus teha, et vähendada konkreetse sündmuse negatiivset mõju?

3. 3. 1. Toimetus peaks ajakirjanikele jagama tunnustust ja hoolitsema selle eest, et kollektiivis säiliks soojad suhted. Samuti võiks peale selliseid sündmuseid toimetuse kollektiivse teraapia läbi viia. Kriisikolletes töötajatele peaks võimaldama ka suuremat rahalist taset ja väljaõpet. Samuti peaks toimetuses hoidma kriisikoldeks oleva reporteriga sidet, et asjatult ei kajastataks lugusid, mida pärast toimetust ei vajagi (vt. lk 27-30).

„Sellel hetkel me olime Veikoga, operaatoriga kahekesi ja toetasime teineteist.“ (AK1)

„Ega muud ei olnud. Sellel hetkel ei ole vaja toimetusega ühenduses olla. Et mida me nüüd teeme. Kõik oli selge.“ (AK1)

„Ma ei läinud teine päev välja. See jäi vaevama, et produtsent helistas ja küsis, kas ma saan välja minna. Siis pidi nagu mingi teine tiim minema. Ma pigem põdesin selle pärast, et ma ei saanud tööle minna.“ (AK1)

„Kui ma olin grimmis, meil oli saade lõppenud, see erisaade. Siis tuli üks minu kolleeg, üks vanem naisterahvas Damara. See tuli minu juurde grimmi tuppa ja siis ta võttis minul mõlemast käest niimoodi kinni ja ütles, et, jätta see päev meelde, sa tegid praegu ajalugu. Eesti teleajalugu.“ (AK1)

„Me olime just selle mäsu sees ja helistasin oma produtsendile. Ütlesin, et erisaade tuleb teha. Produtsent küsis minu käest, et mis siis juhtus, ma vastasin, et suurt ei midagi. Pool linna on segi pekstud ja noh järgmine emotsioon, mis tal oli, et kas te midagi linti ka või või noh, kas midagi jäi kaamera peale ka või. Ma vastasin, et kuule, no ikka jäi.“ (AK2)

„Eelkõige ma olen uhke ikkagi selle üle, et me suutsime selle erisaatega nii kiiresti välja tulla. Et isegi peaminister sai pildi Kanal 2-st. Ta ka hiljem on öelnud, et see oli täiesti uskumatu. Ma muidugi ei ole uhke selle üle.“ (AK2)

„No inimese seisukohalt ma olen uhke jah, et kõike nii kiiresti suutsin või suutsime teha. Ma arvan, et see hetk on Eesti teleajaloos selline, kus Kanal 2 tegi riigitelevisioonile ära, kes jäi ka magama...“ (AK2)

„Ma usun, et teised kolleegid kindlasti tunnustasid seda, mida me seal tol hetkel tegime. Eks igaüks tahtis ise ka seal olla, et ma tean, et üks kolleeg oli meil kuskil seal Saaremaal, puhkas ja tema ei saanud kuidagi siia tulla, et oleks tahtnud noh...jah..“ (AK2)

„Pealegi, seal kohapeal ma ei olnud enam toimetusega ühenduses. Ma ei tulnud tegelikult selle pealegi, et nüüd toimetusega aru pidada kuidagi mis seal teha, sest nad ju nagunii poleks näinud seda, mis tegelikult toimub.“ (AK3)

„Tunnustust? Jah, natuke ikka sain küll. Mäletan, et isegi produtsent ütles meile midagi stiilis – tublid poisid või muud sellist. Muidugi oli meile määratud ka pisikene rahapreemia, neile, kes me seal olime. Mõnevõrra tekkis küll endal tunne, et oled mingi suure asjaga hakkama saanud, aga see tunne tuli pärast. Alguses läks ikka mitu päeva seedimiseks. Mõtlesin enda jaoks lahti, mis seal siis tegelikult toimus...“ (AK3)

„Töö seisukohalt suurt midagi ei muutunud. Suhtumine? (paus) No selline nagu tavaliselt.“ (AK3)

„Oh jessus! (imestunult) Ei olnud pingeid. Sellist mõtetki ei tekkinud, et kellegagi nüüd konflikti minna või muud sellist. Pigem just püüdsin väga-väga rahulik olla ning mulle just tundus pigem, et see sündmus just pani meid üksteisega rohkem arvestama. Või no kindlasti rohkem koostööd tegema. Aga no muidugi seal kohapeal me nagu ei teinud otseselt teiste reporteritega koostööd, vaid ma mõtlen praegu meie tiimi. Selles mõttes isegi läksid omavahelised sidemed mõnevõrra isegi soojemaks.“ (AK3)

Enamasti ei oodanud reporterid, et neid toimetuse selle eest eriliselt tunnustaks ja taastumisaega või võimalusi neile pakutaks. Pigem nad väidavad, et said kolleegidelt piisavalt toetust. AK3 rõhutab, et toimetuse vahelised sidemed läksid vaid soojemaks. Ka AK2 mainib, et suhtles peale seda sündmust tihedalt oma kolleegidega ja sai juba nendelt piisavalt tunnustust ega pidanud vajalikuks lähedastelt seda otsida.

Vastustest saab välja lugeda, et toimetuses ei teatud täpselt, mis sündmuspaigal toimus. Kaks reporterit suhtlesid produtsendiga mässi seest ja kirjeldasid, mis toimus. Intervjuudest pole võimalik välja lugeda, et toimetuse oleks andnud täpsemaid juhtnöore, mida või kust filmida ning millise fookusega lugu teha. See on ka mõistetav, sest raske on anda juhtnöore, kui täpselt ette ei kujuta, mis sünnib. Kanal 2 toimetuses oli sel hetkel prioriteediks pigem operatiivsus – kähku materjal linti saada ja eetrisse lasta. Seega kasutas toimetuse sel ööl musta linti, mis ei eeldanudki, et materjal oleks fookuseeritud.

Toimetuse määras 26. aprilli öösel sündmuskohal olnud reporteritele rahalised preemiad ja tsitaatidest selgub, et nad pälvisid ka produtsendilt kiituse. Küll aga ei rakendanud toimetuse mingisuguseid teisi meetmeid, et reporterid vapustusest taastuksid.

3. 4. Lisaavastus

3. 4. 1. Kõik toimetuse liikmed tunnistasid, et nende unerütm on ka argipäeviti häiritud ning nad ei puhka ennast vajalikul määral välja.

„Ja ma küsin su käest. Kas kogesid mõnda järgmistest sümptomitest. Näiteks muutused uneharjumustes. Kas sul olid uinumiskrampid, halvad unenäod, või ärkasid liiga tihti või vara?“

„Aga mul on kogu aeg need olnud...“ (AK1)

„Tead ei olnud, sest minu unerežiim on üldse nagu väga kaootiline. Ma pean põhimõtteliselt olema kell kolm öösel olema valmis sõitma öösel kusagile teise Eesti otsa, kui vaja on. Et ma

näen üldse väga vähe unenägusid. Ma arvan, et kindlasti ma midagi sellega seoses nägin. Noh eelkõige oli ikkagi see hirm, et seal võivad olla nagu vigastused ja nii edasi... „ (AK2)

„Aa, kusjuures, praegu ma natuke valetan. Ma tegelikult väga hästi ei mäletagi, millal ma nagu tõesti väga hästi maganud oleks. (naer) Vaata, kui muidu öeldakse, et maga ikka seitse kuni kaheksa tundi, siis nii palju ma magan võib-olla napilt välja ainult puhkepäevadel. Kui aga töö ikka täies hoos, siis ma õhtul ei saa väga hästi und ja hommikul kulub üsna palju aega, et jälle niiöelda käima saada.“ (AK3)

Vastustes selgub, et telereporteritel on äärmiselt heitlik unerütm ja nad peavad kogu aeg olema valmis, et mõnda lugu tegema söösta. Sage unepuudulikkus võib kaasa tuua pikapeale soovimatuid psüühilisi ning füüsilisi reaktsioone. Soodustada traumajärgse stressihäire tekkimist ja isegi läbipõlemist.

IV JÄRELDUSED

Intervjuudest võib välja lugeda, et ajakirjanikel esinesid šokiilmingud ning see sündmus mõjutas nende psüühilist ja füüsilist tervist. Küll aga ei tunnista ajakirjanikud ise, et aprillirahutused neid kuidagi mõjutanud oleks. Nad kipuvad seda sündmust käsitlema kui ühte ainsat eredat sündmust videolindil. Sellel võib olla mitu põhjust. Esiteks võib olla ajakirjanike teadmatuse, et inimesed põevad pärast selliseid sündmuseid psüühilist kriisi. Teiseks võib põhjus olla selles, et ajakirjanikud tõesti peavad üliinimeseks, keda traumaatiliste sündmuste nägemine ja nende sees viibimine üldse ei mõjuta. Autori arvates peitub aga põhjus nendes mõlemas.

Samuti oli intervjuudest võimalik välja lugeda, et mida suurem vastutus ajakirjanikul sündmuskohal oli, seda tugevamalt sai tema jutust välja lugeda šokile vastavaid ilminguid. Ajakirjanik, kes pidi *ständereid* tegema, sai tulemuste „šokitunnuste“ alatükis kõige rohkem tsiteerida.

Šokk vapustas kõiki intervjuueeritud ajakirjanikke ning nad tundsid, et vajasisid peale 26. aprilli ööd puhkust. Enamasti nad tunnistasid, et vajasisid aega, sest emotsioonid jõudsid alles hiljem kohale. Šokist toibumiseks vajab inimene tavaliselt vähemalt 48. tundi. Seega väljendasidki ajakirjanikud tekstides, et olid emotsionaalselt valmis tööd jätkama paari päeva pärast.

Järgmistel päevadel hakkasid neile emotsioonid kohale jõudma ning nad vajasisid aega seedimiseks ehk siis saabus varajane reaktsioonifaas. Sellest annab tunnistust, et kõigil esinesid unehäired ja neid valdasid vastakad emotsioonid. Ühtviisi tundsid nad kurbust, teisalt aga rõõmu, et kõik on läbi.

Huvitav oli avastus, et kõik ajakirjanikud ütlesid, et ei saa ka argipäeviti vajalikul määral magada. Suured unepuudujäägid aga võivad inimese organismi pika peale ära kurnata. Unepuudus on üks läbipõlemissündroomi kujunemise põhjus. Läbipõlemissündroom on küll pikaajaline protsess ning ainult aprillirahutused ei saa selleni välja viia, kuid teatud kiirendavat mõju võib rahutustel osalemine ning sealsete uudiste kajastamine lisada. Mida kurnatum on inimene juba enne kriisi, seda raskem võib tal olla sellest väljuda. Samas pole edasi uuritud, kuidas muutusid ajakirjanike uneharjumused pärast aprillirahutusi. Küll aga võib antud bakalaureuse tööd edasi arendada ning vaadelda ajakirjanikke ja nende psüühilist mõne aasta tagant pärast 2007. aasta kevadel toimunut.

Intervjuudest selgus, et ajakirjanikud tõrjusid lähedasi selles faasis pigem eemale. Varajases reaktsioonifaasis aga vajab inimene eelkõige lähedaste toetust. Kriisi läbi elanud inimene peab saama kellegagi rääkida ja emotsioone vahetada. Küll aga oli positiivne, et vastajad rääkisid, kuidas kollektiivis suhted paranesid ja omavahel muututi peale sündmust palju. Teatud viisil võib kollektiivne kokkuhoidmine kompenseerida perekonnast, sõpradest ja teistest lähedastest inimestest eemale hoidmist.

Lisaks sai intervjuudest välja lugeda, et ajakirjanike emotsioonid lamandusid aprillirahutustes. Kuigivõrd pealiskaudseks jäi aga selles töös häbitunde uurimine. Võib-olla peitus lähedastest eemalolek häbitundes, et midagi tehti valesti, sest kõige rohkem eitas perekonnaga suhtlemist ajakirjanik, kellel oli rahutustes kõige suurem vastutus. Teisalt võib olla selle põhjuseks ka asjaolu, et kõik intervjuueeritavad olid noored inimesed ning neil ei ole veel välja kujunenud väga sügavaid suhteid näiteks elukaaslasega. Samuti võib põhjus olla ka

selles, et ajakirjanike töögraafik on nii tihe, et neil on keeruline luua lähisuhteid ning seetõttu ei otsinudki nad tuge eelkõige elukaaslaselt. Oletusi selles vallas jagub ning kindlasti oleks põnev neid ja ka teisi ajakirjanikke uurida pikema aja vältel.

Häbitundes puhul on oluline ka märkida, et 26. aprilli öösel läksid eetrisse mustad linnid. Operatiivsuse huvides ei antud ajakirjanikele võimalust oma lugusid fookuseerida või sobimatuid kohti välja lõigata. *Ständereid* teinud ajakirjanikul ilmnisid šokiseisundi tunnused, mistõttu viibis ta sel hetkel justkui teises teadvuses. Šokis käitub inimene aga teistpidiselt tavalisele olukorrale. Võimalik, et reporter võis hiljem, kui šokk möödus, häbi tunda ka enda esinemise pärast. Autor on artiklite netikommentaare jälgides märganud, et kriisikoldes esinenud reporterile anti üsna kriitilisi hinnanguid. Järelikult peaksid toimetused tõsiselt kaaluma, kas sellist musta materjali tohiks üldse eetrisse lasta, sest ajakirjanikule võib see hetk peale sündmuste läbiseedimist põhjustada ebameeldivusi. See on justkui toimetuse dilemma - kas eelistada saadet või töötajat? Kuid toimetused ei pruugi selle dilemmi peale mõelda, kui nad pole teadlikud reaktsioonidest, mida ajakirjanikud võivad kriitilistes situatsioonides kogeda.

Intervjuudest selgus, et toimetused premeerisid ajakirjanikke rahaliselt. Ühest intervjuust aga võis välja lugeda, et produtsent tahtis öösel rahutustelt tulnud ajakirjanikku ka kohe järgmisel päeval tööle saata. Sellest võib järeldada, et lisaks ajakirjanikele ei tea ka toimetuse juht selliste sündmuste võimalikku mõju.

Ajakirjanikel ja toimetuse juhtidel oleks äärmiselt oluline teada, kuidas ajakirjanikele võivad selliste sündmuste kajastamised mõjuda. Niiviisi oskaksid ajakirjanikud ja toimetused end võimalike kõrvalmõjude eest paremini kaitsta. Kuna kriisi läbielamine ei mõjuta vaid psüühikat, vaid ka füüsilist tervist, võib teadmatus selles valdkonnas kurvalt lõppeda. Ajakirjanikke võivad ähvardada sügavad psüühilised muutused läbipõlemissündroomini välja. Ajakirjanikud võivad kaotada selle tõttu inimlikud iseloomujooned, muutuda vaimult tuhmimaks ning füüsiliselt nõrgemaks. Toimetusi võib ähvardada headest töötajatest ilmajäämine.

Käesoleva bakalaureusetöö teoreetilises osas käsitles autor ka ajakirjanike ettevalmistuse teemat. Sõjakorrespondent Daniel Pearl rõhutas, kui võrd oluline on sellistes kohtades töötades ajakirjaniku teadlikkus inimpsühholoogiast. Ka intervjuud andnud ajakirjanik nentis, et Eestis ei ole peaaegu ühelgi meedias töötaval inimesel praktilisi teadmisi, kuidas kriisiolukorras käituda. Pealegi pole Eestis uuritud ka aprillirahutuste mõju rahva tervisele. Need teemad on hektel veel tundmatud ja pimedad alad. Seega leiab autor, et käesolev bakalaureusetöö on unikaalne. See võiks aidata paljusid inimesi, kes satuvad emotsionaalselt vapustavatesse

sündmustesse. Kuid eelkõige võiks see töö abistada ja kaitsta ajakirjanikke, kes võivad igapäevaselt kokku puutuda traumaatiliste sündmustega või kriisis olevate inimestega.

KOKKUVÕTE

Käesolevas bakalaureusetöös uuris autor, kuidas mõjutasid 2007. aasta aprillirahutused psüühiliselt ajakirjanikke ja kuidas hindavad ajakirjanikud ise nende sündmuste mõju oma psüühikale ning mida saaks toimetus teha, et võimalikke negatiivseid mõjusid vähendada.

Töö empiirilise osa aluseks oli kolm semistruktureeritud ekspertintervjuud. Valimisse kuulus kolm Kanal 2 teleajakirjanikku, kes 26. aprillil 2007. aastal saadeti rahutustesse uudislugusid tegema või pildilist materjali otsima.

Autor kasutas empiirilise osa tulemuste väljatoomisel teoreetilist materjali, mis tugines peamiselt teadusajakirjade andmebaasidest leitud artiklitele ja õppeaine kriisi-ja

katastroofipsühholoogia loengumaterjalidele. Teooria tundmine aitas intervjuude transkriptsioonidest välja tuua kriisireaktsioonile iseloomulikke tunnuseid.

Töö empiirilises osas selgus, et ajakirjanikel ilmnisid 26. aprillil rahutuste kajastamisel šokitunnused. Samuti sai intervjuudest välja lugeda ka varajase reaktsioonifaasi tunnuseid. Need mõlemad on kriisireaktsiooni ühed esimesed etapid. Ajakirjanikud ise aga ei leidnud, et antud sündmus oleks neile psüühilist mõju avaldanud. Nad rõhutasid, et tulid tekkinud emotsioonidega iseseisvalt toime ega vajanud kõrvalist abi.

Ka valimisse kuulunud toimetuses ei võetud kasutusele eraldi abinõusid, et ajakirjanikke peale selle sündmuse kajastamist turgutada. Ajakirjanikud leidsid, et neile jagatud tunnusid oli piisav ja nad ei oodanudki toimetuselt enam.

Käesoleva bakalaureusetöö tulemuste põhjal aga võib väita, et aprillirahutuste kajastamine avaldas ajakirjanikele psüühilist mõju. Kriisireaktsioonide tundmine on ajakirjanikule mõnevõrra hädavajalik, sest niiviisi oskab ta endas toimuvaid muutuseid paremini analüüsida ning oskab ehk hõlpsamalt nendega seotud takistusi oma töös teadvustada ja ületada. Samuti on samu kriisireaktsioone ajakirjanikul hädavajalik tunda, et professionaalsemaid lugusid sündmuskohtades teha.

Ka toimetuse seisukohalt on oluline teada, et niivõrd sellised sündmused mõjutavad töötajate emotsionaalset seisundit. Neid mõjusid eirates võib töötajate vaimse ja füüsilise tervise ohtu seada ning pikema aja jooksul võib tagajärjeks olla väärtuslike töötajate kaotamine. Samuti võiks toimetuse kohustuste alla kuuluda ajakirjanike ettevalmistus traumaatilisteks sündmusteks, sest enamasti ajakirjanikel puudub vastav väljaõpe. Seega võivad nad ohtu seada iseenda tervise ning võivad kannatada uudislööd nii kriisisituatsioonist kui ka hilisemad lehe-, raadio-, ja televisioonilööd.

SUMMARY

Journalists who reverbrated April disturbances – its reactions and influence for them

In this bachelor thesis the author has examined the psychological impact of 2007. April disturbances for journalists. How do journalists themselves rate their psychological impact of these events and what Editors could be done to reduce the potential negative effects.

Empirical part of work was based on the three semistructured expert interview. Sample belonged to the three Channel 2 reporters who were sent to the riots to make news stories or look for pictorial material.

The author uses the empirical results with a theoretical part of the material, which mainly relied on scientific journal articles found in databases, and school crisis and catastrophe psychology lecture materials. Theory of knowledge helped to highlight the specific characteristics of crisisreaction from interviews.

Of the empirical work showed that the journalists appeared 26th April riots shocreactions recognition. Also, the interviews were read out to an early reactionphase features. They both are among the first stages of crisisreaction. Journalists themselves, however, did not consider that this event would have psychological impact on them. They stressed that the emotions were still self-reliant and not require any external assistance. Journalists found that a recognition their shared was sufficient, and they did not expected more.

Bachelor's thesis on the basis of this, however, it can be argued that April riots recognition of the psychological impact of journalists. Crisis reaction knowledge is essential to the journalists, because then they know how to analyze better the changes taking place in a familiar or more easily, and the associated obstacles to their work to raise awareness and overcome. It is also essential to feel the same crisis reactions then can journalists write more professional stories of these kind of events.

Also, the editorial point of view, it is important to know that so far such events affect the emotional status of workers. These effects may be ignoring the employees' mental and physical health would be put at risk and a longer period of time may lead to loss of valuable employees. It also could be included in the editorial responsibilities of journalists in a traumatic events, mostly because the lack of trained journalists. Thus, they may jeopardize their own health, and may suffer from both news crises as well as the subsequent page, radio, and television stories.

KASUTATUD KIRJANDUS

Alatalu, T. (2008) Bronze Soldier – Chronology. When and how he became notorious?
Baltic Horizons, 109(10): 10-48.

Davis, J.& Byrd, B.&, Rhudy, L. & Wright, D. (2007) Characteristics of Chronic Nightmares in a Trauma-Exposed Treatment-Seeking Sample. *Dreaming*, 17(4): 187-198.

- ERR uuringukeskus:** Ülevaade Eesti televisiooni arengust 2007. aastal, URL (vaadatud mai 2009) http://www.etv.ee/uuringud/televisioon_2007.pdf
- Feinstein, A. & Owen, J. & Blair N.** (2002) A Hazardous Profession: War, Journalists and Psychopathology. *The American Journal of Psychiatry*, 159(9): 1570-1575.
- Figley, R. C.** (1995) Compassion Fatigue as Secondary Traumatic Stress Disorder. *Compassion Fatigue. Coping with Secondary Traumatic Stress Disorder in Those who Treat the Tramatized*. New York & London: Bunner-Routlege, 1-21.
- Foerstel, H.** (2006) *Killing the Messenger. Journalists at Risk in Modern Warfare*. USA: Praeger.
- Grant, D. & Beck, G. & Marques, L. & Palyo, A. & Clapp, J.** (2008) The Structure of Distress Following trauma: Posttraumatic Stress Disorder, Major Depressive Disorder, and Generalized Anxiety Disorder. *Journal of Abnormal Psychology*, 117(3): 662-627)
- Jürisoo, M.** (2004) *Burnout. Läbipõlemine*. Tartu: Fontese kirjastus.
- Kendall-Tackett, K.** (2009) Psychological Trauma and Physical Health: A Psychoneuroimmunology Approach to Etiology of Negative Health Effects and Possible Interventions. *Psychological Trauma: Theory, Research, and Policy*, 1(1):35-48.
- Kuiken, D, & Dunn, S. & Lo Verso, T.** (2008) Expressive Writing About Dreams That Follow Trauma and Loss. *Dreaming*, 18(2):77-93.
- Maiste, K.** (2005) *Läbipõlemissündroomi hindamine Eesti klienditööd tegevatel inimestel instrumentide CBI ja MBI-d abil*. Tartu: ajakirjanduse-ja suhtekorralduse instituut.
- Maslach, C. & Jackson, S.** (1981) The Measurement of Experienced Burnout. *Journal of Occupation Behavior*, 2(2): 99-113.
- Maslach, C. & Leiter, M.** (2007) *Läbipõlemine. Mida saavad organisatsioonid ja töötajad teha läbipõlemise vältimiseks*. Tallinn: Nordon.
- Maslach, C. & Schaufeli** (1993) Historical and Conceptual Development of Burnout. URL (vaadatud mai 2009) <http://www.fss.uu.nl/sop/Schaufeli/043.pdf>
- McNally, R. & Breslau, N.** (2008) Does virtual trauma Cause Posttraumatic Stress disorder? *American Psychologist*, (5-6): 282-283.
- Miller, T.** (2007) Trauma, Change, and Psychological Health in the 21st Century. *American Psychologist*, 11(1): 889-898.
- Moller, H-G. & Thorsen, M.** (1997) *Teleajakirjandus*. Tartu: Tartu Ülikooli kirjastus.
- Muller, R. & Rosenkranz, S.** (2009) Attachment and Treatment Response among Adults in Inpatient Treatment for Posttraumatic Stress Disorder. *Psychotherapy Theory, Research, Practice, Training*, 46 (1): 82-96.

O'Donnell, M & Elliot, P. & Ellen, S. & McFarlane, A. & Creamer, M. & Parslow, R. & Holmes, A. & Judson, R. & Silove, D. & Bryant, R. (2008) A Predictive Screening Index for Posttraumatic Stress Disorder and Depression Following Traumatic Injury. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 76(6): 923-932.

Pjevich, C. & Newman, E. & Daleiden, E. (2003) The Relationship Among Cognitive Schemas, Job-Related Traumatic Exposure, Posttraumatic Stress Disorder in Journalists. *Journal of Traumatic Stress*, 16(4): 325-328.

Rahvusvaheline Haiguste Kvalifikatsioon: Psüühika – ja käitumishäired. URL (vaadatud mai 2009). <http://www.kliinikum.ee/psyhiaatriakliinik/Programm/ravi/RHK/RHK10-FR17.htm>

Roberts, J. & Lennings, C. J. & Heard, R. (2009) Nightmares, Life Stress, and Anxiety: An Examination of Tension Reduction. *Dreaming*, 19(1): 17-29.

Szarkowsky, J. (1966) The photographer's eye. Introduction to the catalog of exhibiton, The Photographer's Eye, URL (vaadatud mai 2009) <http://paulturounetblog.files.wordpress.com/2007/07/introduction-to-the-photographers-eye.pdf>.

Ugur, K. (2009) Kriisi- ja katastroofi psühholoogia. Käsikirjaline loengukonspekt. Tartu Ülikool, ajakirjanduse ja kommunikatsiooni instituut.

Vihalemm, T. (2001) Kompendium kursusele Teadustöö alused ja seminaritöö, koostaja Triin Vihalemm, Tartu.

LISA 1

Küsimused

Sündmusest:

Mida te teadsite enne sündmuspaigale jõudmist? Kellelt tuli eelinfo?

Miks teid valiti?

Kuivõrd kursis olite sellega, mis teil sündmuspaigal teha tuleb?

Kas pidite isiklikus elus midagi ohvriks tooma, et sündmuspaigal viibida? Mida?

Mida mõtlesite, kui sündmuspaigale läksite? Mis tunded?

Kui hästi kujutasite ette oma tulevast lugu sündmuspaigalt?

Toimetus:

Millised pinged töökohal tekkisid?

Mis oli selle sündmuse kajastamise juures teile kõige raskem hetk?

Milline tagasiside tuli kolleegidelt?

Millist tuge saite kolleegidelt?

Kellelt saite veel tuge?

Kas teie töö selle sündmuse kajastamisel on saanud piisavalt tunnustust? Millist tunnustust ja kellelt ootaksite?

Meeleolumuutused.

Mida selle sündmuse kajastamine teile tähendas – inimese ja ajakirjanikuna?

Mis teil kõige paremini välja tuli? Suurim saavutus?

Mis jäi teid peale seda sündmust vaevama, kui üldse jäi?

Kas see sündmus muutis teie suhtumist millessegi? Millesse ning millises suunas?

Kui kaua läks aega, et tavaline elurütm taastuks?

Meenutage oma elu paar nädalat peale sündmusi. Kas kogesite mõnda järgmistest sümptomitest:

Muutused uneharjumustes – uinumisraskused, halvad unenäod, varajane ärkamine.

Meeleolumuutused – keskendumisraskused, valmisolek uueks kriisiks, rahulolematus.

Muutused lõõgastumisharjumustes – alkoholi, tubaka või muu tarvitamine, tihe pidutsemine.

Muutused tervises – kõha, nohu, krooniliste haiguste ägenemine.

Eluolulised muutused – nt lähisuhetes, sh soov neis suhetes midagi muuta.

LISA 2

Transkriptsioonid intervjuudest

Intervjuu nr. 1

Mmmida teadsite enne sündmuspaigale jõudmist?... Mis seal toimub?

Enne sündmuspaigale jõudmist... Enne sündmuspaigale jõudmist ei teadnud keegi mitte midagi. Terve päev otsa oli ootamist seal rahvusraamatukogu juures jaaaa selline ootusärevus oli. Keegi ei teadnud, mis toimub üldse või mis hakkab saama.

Aga kellelt üldse info tuli, et sinna peab minema?

Mmm... venelased ise levitasid seda infot. Et kõik venelased koguneksid Aljoša ümber, Aljošat kaitsma. Ja nii see info levib ju. Suust suhu ja interneti portaalides ja raadiotes – igal pool. Et kogunemised toimuvad ja sellel päeval oli ikka väga palju rahvast seal.

Miks valiti just sind?

Me olime mitmete tiimidega niiöelda väljas seal. Mina olin ühe operaatoriga. Imre Kaas oli teise operaatoriga. Keegi vist oli veel. Need inimesed, kes olid tollel päeval tööl, need olid kõik seal.

Jah, vastus on ammendav... Mmm kuivõrd hästi teadsid, mis tuleb sündmuspaigal teha?

Nagu ka esimesele küsimusele vastasin, ei teadnud mitte midagi. Oli vaja minna kohale ja oodata koos teistega, mis hakkab saama. Ja võimalikult hästi siis seda kajastada.

Aaa... mis sa arvasid, mis juhtub?

Ma ei uskunud, et selliseks laamendamiseks läheb. Keegi ei uskunud. Ma ise mõtlesin, et mingil hetkel lihtsalt rahvas läheb laiali. Eriüksused hakkasid seda massi laiali ajama, siis seda rohkem läksid nad närvi. Ja seda rohkem nad hakkasid oma emotsioone ja tundeid üles näitama. Pekstes kõike, mis teele jäi, puruks.

Mhmh. Ma vaatasin ka filmi, siis seal oligi täpselt, kuidas politsei käitus. Vaata, nad hakkasid juba üles rivistama ja siis korraks tõmbasid tagasi ning siis läks viuhh!

No meil olid operaatorid kohe seal selle rivi juures ja kohe sealt, kus need esimesed paugud käisid, seal oli vist kaks operaatorit. Üks oli vist politseinike taga ja teine oli ees. Me olime

sellel hetkel raamatukogu taga, jooksi teiselt poolt, sest meid ei lastud enam sinna ringi juurde, sest igalt poolt oli blokeeritud mingi ala. Suure ringiga tulime sinna massi juurde.

Mis kell sa läksid üldse sinna?

Ma ei vaadanud kella. Seda-seda, mhhh, mai usu, et keegi seda üldse fikseeris. Võib-olla mõned üksikud, aga pime oli juba. Et väljas oli juba vaikselt hämardumas ja kui me oma nina välja pistime, siis kuulsime mingisuguseid, noh, selliseid väikseid plahvatusi ja akende klirinat ja muu oli juba näha....

Kas sa pidid isiklikus elus ka midagi ohvriks tooma, et sündmuspaigal olla?

(Naer) Ei, tavaline tööpäev. Ja meie tööpäevad kestavadki nii kaootiliselt, et kunagi ei tea ette, millal ta algab ja millal lõpeb.

Nii... Sellest sa juba rääkisid ning selle kohta ma küsin ka hiljem. Aga toimetusest rääkides, millised pinged kohapeal tekkisid?

Mind ei olnud ju koha peal...

Noo aga teistega suhtlesid ju mingil määral...

Ei, ma suhtlesin produtsendiga, kes ütles, et kui materjal on olemas, siis ruttu-ruttu kanalisse ja lips ette ja erisaade. See oli kõik. Kui me toimetusse jõudsime, siis oli olukord selle pärast pingeline, et jõuda materjaliga eetrisse. Kõik olid rahulikult ja vaoshoitud ning tegid oma tööd nagu ikka. Meie jaoks oli see tavaline tööpäev. Lihtsalt sellise väga... väga uskumatu videomaterjaliga.

Aga kas keegi ei arvanud, et midagi tuleks teistmoodi teha?

(Paus) Mõttes siis mis, et kajastada kuidagi teistmoodi või ...?

Mmnjah, näiteks, näiteks, et loo kajastamisel. Kas te peaksite seal koha peal ikka niimoodi olema. Või no ma küsin siis, kas toimeetus oli üksmeelel?

Ei-ei... sellest üldse ei räägitud. Me vahetasime kaamerad ära ja ma nägin, et hakati kioskit põlema panema ja bussipeatust tiriti ja suur buss seisis ning selle aknaid loobiti sisse, siis ma ütlesin operaatorile, et pane kaamera käima ja hakkame tööle. Ega muud ei olnud. Sellel hetkel ei ole vaja toimetusega ühenduses olla. Et mida me nüüd teeme. Kõik oli selge. Me

peame lihtsalt tööd tegema. Materjal siis saada purki ja ruttu-ruttu tagasi stuudiosse, et materjal eetrise läheks.

Kas kolleegid toetasid ka teid kuidagi omavahel nagu...?

Mõtled nüüd kas sündmuspaigal või pärast või üldse või sellel hetkel.

Sellel hetkel.

Sellel hetkel me olime Veikoga, operaatoriga kahekesi ja toetasime teineteist. Ehk siis mina kaitsesin kaamerat jaa... (Paus) Jaa ega sellel hetkel ei osanudki midagi muud mõelda. Et üks mõte oli, et me peame selle ära tegema, võtame purki ja lähme stuudiosse. Ega ei jõudnudki kellegi muu peale mõelda.

Seal filmis oli hullult äge see: „Kas sa arvad, et see on normaalne, mis siin toimub või?“

Sellise aktsiooni sees veel intervjuud saada, see on päris huvitav.

Kindlasti!

Aga no oli ju normaalne. Mis nad ütlesid, need venelased selle kohta. See oli just spetsiaalne sõna nendel ka. Mis nad ütlesid, et kui venelased väga palju joovad, siis oli konkreetne termin, sõna nende jaoks, siis nad hakkavadki laamendama.

Mhmm

See noor poiss ütles ka ju „tsakk“ või mis asi see oli selline...

Sa mõtled see esimene, kellega sa tegid seal...

Ei, mai tea, mitmes ta oli. Kioski ees.

Kioski ees, ja-jaa...mmm... Kas sa said selle töö eest piisavalt tunnustust?..Eenda hinnangul?

Mu enda jaoks oli... oli see tavaline. Aga nooo hästi uus kogemus, mida poleks üldse kunagi juhtunud. Ma ei teadvustanud sellel hetkel, mis nad tegid seal. Jaa liikusin täpselt selle järgi ja tegin, mida oli vaja teha. Mingit tunnustust kui sellist ma ei saanud.

Kuid peale seda, mis toimus?

(Paus) Mina ise seda tunnustusväärseks küll ei pea, enda jaoks. Teised midagi rääkisid küll, et kuidas me julgesime ja saime, aga minu jaoks ei olnud seal midagi tunnustust väärivat.

Mida sulle selle sündmuse kajastamine inimesena tähendas? Või kuidas sa pidid end ületama?

Ületama? Vaata, kui sa oled kriisisituatsioonis siis, siis sa kunagi ei tea, kuidas sa käitud. Mitte kunagi. Sest sa ei tea, millal see olukord sulle kätte jõuab. Sellel hetkel kui see asi hakkas pihta, olime täpselt seal südames, keskel see mass kogunes-kogunes, kui me hakkasime liikuma Pärnu maanteel. Ja nagu ma olen juba korduvalt öelnud, ma ei mõelnud mitte midagi. Ja vaevalt ka Veiko midagi mõtles kaamera taga. Lihtsalt oli vaja ära teha see. Meie jaoks töö nagu iga teine.

Aga mingisuguseid hirme?

Ei olnud!

Absoluutselt?

Ei olnud...

Aga näiteks seda, et keegi viskab kiviga vastu pead või?

Sa ei jõua mõelda sellel hetkel.

Ei, no ma ei kujuta ju ette. Ma umbes võin ette kujutada. Ma kujutaks ette, et siin peas hakkab huugama ja kõrvad läheksid punaseks.

No sa oleks võinud Tallinnas olla sellel ajal, võib-olla oleksid saanud selle tunde kätte. Aga ju siis oli meil mõlemal niivõrd külm närv. Aga nad ei pannud meid seal isegi tähele, ses mõttes see seltskond...

Nad olid nii ametis jah?

Nad olid peksmise ja laamendamisega nii hoos. Ega seal ei saanudki midagi eriti aru. Vahepeal keegi nägi, siis.. siis ma lihtsalt tõukasin nad eemale ja proovisin edasi töötada.

Keegi sulle ei virutanud või?

Ei virutanud. Enamus olid ju noored. Noored... Vene noored.

Noo aga see ongi ju mõnes mõttes hirmutav...

No jah. Hirmu kui sellist ei olnud jah. Lõpuks kui me jooksimise massi seest läbi. Kuna meil ei olnud muud varianti, siis variant oligi selles, et tegime mingisuguse materjali ära ja me tahtsime toimetusse minna, sest aega oli vähe. Ja hakkasime teiselpoolt minema, Liivalaia poolt, Kosmose kino juurest, siin oli mäss ja me tahtsime siit ära minna. Mitte ühtegi autot ei olnud, kus oleks olnud eestlane roolis. Nad ütlesid, et kadugu siit minema „bashjol“. Ja siis me võtsime siin nurga peal otsuse vastu, et me läheme massist läbi, et muud võimalust ei ole. Me läksime sinna massi tagasi. Ja kuskil siin Pärnu maantee ristil, kus on Vabaduse väljak siin, vahetasime kassetid ära. Mina jooksin kanalisse, Veiko jäi sinna, aga ta tuli ka ära, sest tal on üksinda väga ohtlik olla seal. Siis oli see mass saanud juba natuke rohkem hoogu sisse. See... kivid lendasid ja asjad. Seda oli juba pildist näha.

(Paus) Aga selline emotsionaalne pool, millega ma hakkama sain ja mida ma tegin, eks see jõudis kõik hiljem kohale.

Aga ma küsingi siis järgmiseks, mida sa kõige suuremaks saavutuseks pead?

Nagu ma ütlesin, et see oli töö nagu iga teine meie jaoks, mina ei pea seda mitte mingisuguseks saavutuseks...

Sa äkki häbened...

Asi ei ole häbenemises. Mida seal siis nii suurt tehti? Mida me tegime?

Noo see, et sa üldse loo said, küsimused küsitud ja venelase panid ka eesti keeles rääkima! Mitte midagi?

Ei, see ei ole kindlasti midagi...

Kas...

No üks asi oli! Kui ma olin grimmis, meil oli saade lõppenud, see erisaade. Siis tuli üks minu kolleeg, üks vanem naisterahvas Damara. See tuli minu juurde grimmi tuppa ja siis ta võttis minul mõlemast käest niimoodi kinni ja ütles, et, jäta see päev meelde, sa tegid praegu ajalugu. Eesti tele ajalugu. Ma nagu ei teadvustanud seda. Teistele inimestele võib see paista ja nad on mingit tunnustust jaganud ning öelnud: „Sa oled tubli poiss ja lahe!“ Minu jaoks nagu iga teine töö.

See oli vanem vene tädi siis või?

Jah... hästi tore mammi mingi kanalist.

No ma usun jah! Kas midagi jäi peale sündmust vaevama ka?

Jäi küll. Teine päev, kui asi oli veel rohkem suuremad tuurid ülesse saanud, siis mul jõudsid need emotsioonid ja tunded kohale. Ma ei läinud teine päev välja. See jäi vaevama, et produtsent helistas ja küsis, kas ma saan välja minna. Siis pidi nagu mingi teine tiim minema. Ma pigem põdesin selle pärast, et ma ei saanud tööle minna. Mul oli natuke ise vaja auru välja lasta peale seda. Me lõpetasime ju alles mingi kell viis või kell kuus hommikul peale seda. Natuke oli vaja puhata.

Mis kellast siis uuesti pidid minema?

No õhtul, hilja, jah. Aga keegi ei uskunud, et teine päev tuleb otsa, aga tuli.

Oli üks väga huvitav hetk, öösel, kui me väljas olime, kui KAPO ja teised üksused püüdsid eesti kambad kinni, siis kuskilt tulid need eestlased välja, kes tahtsid jubedalt venelastele kätte maksta. Aga peale eriüksuse ja KAPO ilmumist tekkis linnas selline kohutav vaikus. Me seisime vabaduse väljakul. Kuulatasime. Ma ütlesin ka Veikole, et kuula. Mitte midagi ei ole, täielik vaikus. Ja just mõned tunnid, vist mingi neli oli või rohkem tagasi oli täielik lärm. Ja siis selline vaikus saabus. Vaikus enne tormi. Siis korraks nad olid ja korraks nad olid kõik ära ja viidi angaaridesse sealt minema ja nad võtsid hoogu lihtsalt järgmiseks õhtuks. Ja nii oligi. Aga eestlased jõudsid mingi aeg kuskilt välja ja kõik olid natukene napsitanud ja väga väge täis, aga nad viidi kainenema.

Kuidas see sündmus muutis su suhtumist?

(Paus) Mul oli mingisugune mõte, et peale seda, miks nad lõhuvad oma kodu. Nad ju elavad siin, käivad koolis ja saavad süüa ja käivad tööl ja et miks nad lõhuvad oma kodu. Selline küsimus oli mul peas. Meie ju elame täpselt samamoodi siin. Me ei lähe laamendama.

Kas sellest võib järeldada, et sul venelaste suhtes arvamus muutus natuke?

Ei muutunud niiväga, aga tõstatati ju igasugused probleemid ju üles peale seda. Miks venelased ei ole siiani eesti keelt selgeks õppinud, miks nad ei räägi eesti keeles, kuigi nad siin elavad. Et no selline ajakirjandus hakkas võimendama neid punkte kohe jaa nende punktidega päri olla on igaühe enda asi. Minu jaoks oli ainult üks küsimus: „Miks nad seda teevad?“ Eks alkohol ja selline isamaalisus lõi neil välja. Ei, minu jaoks ei muutunud midagi.

Peale seda sündmust olid sul vabad päevad, onju?

Jah.

Mmm... Kui kaua läks aega, et sul tavaline elurütm jälle taastuks?

Ma ei mäleta, mis päeva need olid, millal see toimus. Kolm-neli päeva, midagi sellist...

Siis sa suutsid uuesti juba tööle minna?

Ma tulin vist juba ülejäämine päev tööle. Ma olingi ühe päeva, lihtsalt võtsin nagu *off*. Ja ülejäämine päev tulin uuesti tööle.

Mis tunne oli tööl olla?

Mulle meeldib minu töö ja ma ootasin, millal saan tööle tagasi minna. Aga et need sündmused olid maha rahunenud, see tekitas ainult positiivseid emotsioone. Et lõpuks on see jama läbi. Ei olnud mingit sellist, et ääääääh....

Ei olnud?

Ei.

No seda ma tahtsingi teada.

Nii, nüüd ma küsin hästi huvitavaid küsimusi.

Aa... huvitavaid küsimusi. Need küsimused tulevad nüüd jah! (Naer)

(Naer) Nüüd sa pead meenutama oma elu paar nädalat peale seda sündmust.

Issand jumal küll!

Ja ma küsin su käest. Kas kogesid mõnda järgmistest sümptomitest. Näiteks muutused uneharjumustes. Kas sul olid uinumiskrampid, halvad unenäod, või ärkasid liiga tihti või vara?

Aga mul on kogu aeg need olnud...

Aga peale seda ei olnud hullemini?

Ma pean järgi küsima, aga ise ma ei kogenud, ega tule ette. Ma ei mäleta. Ma ei mäleta, kas oli mingit unes kõndimist või ei olnud.

Unes kõndimist?

Ma ei mäleta jah. Ma ei tea, mul ei tule meelde. Aga need emotsioonid ja tunded muidugi jõudsid kohale ja esimene päev, kui ma puhkasin, siis ma väga palju nagu ikka, magamata inimene tõmbleb ja natuke insomnias. Päeval ju ei saa magada, kui sa oled tööl, oled ööd vahele jätnud ja kõik need asjad jõudsid sulle vaimses mõttes kohale. Võib-olla õige pisut mõjutas magama jäämist ja...

Et sa mõtlesid nende asjade üle siis?

Jah, mõtlesin lõpuks läbi, mis ma tegin. Sest ega mul sellel hetkel kohale ei jõudnud, mida ma tegin. Tegin lihtsalt tööd. Teised võib-olla vaatasid jah, et mis toimub. Kus mehed on seal täieliku mõllu sees.

Aga keskendumisraskused?

Ei!

Absoluutne ei?

Jah.

Aga alkoholi ja tubaka tarvitamise harjumused?

Kas ma sellel hetkel suitsetasin või? Ei suurenenud. Ei.

Kas mõned kuud peale seda tekkis sul mõni köha või nohu?

Töö läks edasi, eks kõik toimetused said natuke kergemalt hingata. Siis hakati kahjusid kokku arvestama. Ei olnud seda, mingit haigust või midagi oleks süvenenud või midagi sellist. Ta tuli sama kiiresti ja sama kiiresti ta läks.

Mis asi tuli?

Kogu see mäss, need tunded, emotsioonid ja siis läks sama kiiresti minema. Arutada peale seda, nagu sa ise oled näinud, on päris palju saateid olnud. „Et mis siis täpsemalt juhtus ja mis oli..?“

Aga mingisugused muutused lähisuhetes?

Khmmm... Ma mäletan, me jooksimel Viru juures. Seal politsei ajas mingit bandet taga. Ja siis helistas mulle mu elukaaslane, küsis, et miks ma koju ei tule. Ma ütlesin, et ma olen tööl. Ta vastas: „Ahah, kaua sul läheb?“ Ma vastasin: „Ma ei tea!“ „Mhmh, selge!“ See oli ainuke muutus.

Kuidas see muutus oli?

No oli ju! Tavaliselt sellist asja ei esinenud. Ma ei olnud nii kaua vist kunagi veel tööl viibinud, et lähedased minu pärast muretsema peaksid.

Aga kas sul ei tekkinud tahtmist midagi muuta?

Sellel hetkel, kui see mass oli seal rahvusraamatukogu ees, oleks selle massi maha rahustanud inimene, kes oskab rääkida. Kes oskab just nende inimestega rääkida. Nad oleks rahulikult laiali läinud. Ja ma arvan, et need inimesed on olemas, aga sellel hetkel ei kasutatud seda. Mingi inimene oleks sinna tulnud, kõlarid püsti pannud ja rääkinud selle massiga.

Kas sa arvad, et nad oleks kuulnud?

Oleks. Kes siis tarku inimesi ei kuula?

Mai tea, kui nad seal ikka purjus olid!

Phss... No ma kuulsin ka seal neid jutte, et jagati *ectasy* tablette ja mida veel, et jah. Igasuguseid jutte tuli peale seda, aga mida sa muudad? Peale seda ei olegi midagi enam muuta.

Nii, sa vastasid selle küsimuse nüüd ära aga ma küsin uuesti su käest küsimuse: „Kas sa tahtsid lähisuhetes midagi muuta?“

Lähisuhetes kellega?

No lähisuhted: perekond, ema, isa, sõbrad, elukaaslane... Kas sul ei tekkinud näiteks tahtmist veeta aega lähedastega?

Ei. Ma pole kunagi sellise asja peale isegi mõelnud, et ma tahaks veel rohkem kellegagi koos olla. Enda jaoks ma olin ja olen piisavalt. Enda jaoks. Rohkem? Minus ei muutunud peale seda midagi. Ma olen täpselt samasugune, nagu olin ma siis, olen ma ka täna.

Aa... lähedastest veel rääkides – kuidas nad sind toetasid?

Oleksid sa neid asju küsinud siis, kui need toimusid, oleksin ma osanud täpsemalt rääkida, aga mulle ei meenu nagu midagi sellist. Ma sain ise enda nende tunnetega ja emotsioonidega hakkama. See lihtsalt tuli ja läks. Midagi sellist erakordset emotsiooni või mingisugust lähedusvajadust peale seda ei olnud.

Siis sa oledki mõnes mõttes ehk selline ajakirjanik, kes ütleb, et kõik saab ise ega polnud midagi. Kas tegelikult saab ka siis?

Ma ei tea kuidas teistel oli, kuidas nendel kaamerameestel oli. Mida nad peale seda tegid või mida nad tundsid. Kellega nad koos olid tol hetkel rohkem või vähem. Niimoodi olen mina kasvanud ja sündinud siia maailma ja siia maani olen ma ise oma asjadega hakkama saanud. On see siis emotsioon või ma ei tea mis asi. Et sellist abi ma küll peale seda mitte kellegi käest ei küsinud, et mul on närvid läbi või midagi sellist. Mul oli lihtsalt järgmine päev... Mulle jõudsid kõik asjad kohale ja ma muutusin väga kurvaks just selle pärast, miks nad teevad seda. See on ju ikka meie enda kodulinn, nad ise elavad siin ja vihale ajas. Ju siis ma ei tundnud sellel hetkel mitte midagi. Tegin oma tööd. Kõik! Olid kohal, tegid ära, läksid stuudiosse, kassett läks sisse nii nagu oli – nii läks eetrisse. Inimesed need, kes kodudes olid, vaatasid, et ooo, millised maratööritsejad ja peksmine ja laamendamine käib ja meie seal keskel, kuidas nii, kuidas naa. Ma ei oska seletada. Me juhtusime tol ajal, kui see pomm plahvatas seal Kosmose kino juures, juhtusime sel hetkel seal olema. Minu asemel oleks võinud ükskõik, kes olla. Need operaatorid, kes meiega koos liikusid ja need fotograafid – neid ikka oli seal. Aga kuhu see materjal jõudis või kuhu see läks, seda ma ei tea. Kui minule räägiti, mis sellel hetkel kell üksteist näidati televiisoris, tol hetkel, oli ikka väga kummaline, mida teised, tõesti tekkis küsimus. Kui ETV-l oli telefonikõne ministriga ja küsiti, kas olukord on kontrolli all. „Jah, olukord on kontrolli all“. TV 3-l oli ka telefoniintervjuu ajakirjanike tsoonist, kus olid võileivad ja kuskilt mõned paugud kostavad, aga samamoodi „Olukord on siiani kontrolli all.“ Siis kui pandi Kanal 2-he peale, siis need samad paugud, mis kostusid TV 3-me telefoni, olid meil kaameras. Sealt läks kogu asi lahti. Seal oli meie Krimi, Krimi poisid olid tol hetkel seal. See oli nende pilt. Meie kaamera oli kuskil eemal. Ja noh, tegelikult alguses oli, et nagu me oleks lavastanud selle sündmuse. Et see pole ju võimalik. Aga see oligi uskumatu, et sa vaatad, et selline asi toimub meie linnas. Kunagi inimesed ei usu ju, et midagi halba võib minuga juhtuda. Aga see juhtus. Juhtus ära ja sa tahad tead, et mis nagu minus muutus või mis oli, siis midagi... Üks magamata öö ja natuke sellist närvilist aega töö juures. Ja kõik ju rahunes maha ja elu läks edasi. Päike tõusis jälle.

Intervjuu nr.2

Kellelt saite infot, et midagi taolist üldse toimub, kui sündmuspaigale läksite?

No seda infot tuli igalt poolt, igast kanalist kogu aeg. Need sündmused ei hakanud ju tol samal päeval ju. Vaid kestsid juba pikalt-pikalt, et erinevad rakukesed seal mingisuguseid meeleavaldusi organiseerisid, mis tipnes sellega, et lõpuks see ala seal ümber piirati ja suur

mäsu seal alguse sai. Tollel päeval oli teada, et sinna kogunetakse, et mingisugused isikud levitasid messe, kirjateel meile. Meil oli piisavalt informatsiooni ja läksime sinna kohale. Ja selle pärast olin ma seal tegelikult üsna varakult kohal ja kedagi eriti veel ei olnud isegi seal. Võib-olla üksikud inimesed veel, kui mina sinna läksin. Päril algusest peale olin seal nagu väikese kaameraga. Püüdsin midagi, midagi seal pilti võtta, sest ega toimetuses jah keegi ei uskunud, et see asi võiks tolla õhtuga niivõrd käest ära minna ja alguses me üldse ei läinudki suurte jõududega.

Miks teid valiti või ise enda initsiatiivil läksite sinna?

Eeeei... Noh, toimetus koosneb ju mingisugustest inimestest, kes on tollel päeval tööl. Ma täpselt ei mäleta, kas olin tol päeval Reporteris tööl või olin hoopis Krimis, ma täpselt ei mäleta... Aga tollal me vahetasime materjali Reporteriga. Nad teadsid, et mina olen oma väikse kaameraga ja operaator siin oli nagu olemas ja nad ei hakanud sinna saatma oma inimesi rohkem peale, nad arvasid, et minust peaks alguses piisama.

Kuivõrd hästi sa teadsid – no sa ei teadnud küll, mis toimuma hakkab – aga mida sa arvasid, mis seal sündmuspaigal teha tuleb?

Noh, minu jaoks oli see täiesti tavaline sündmus. Et seal oli põhjus, miks need inimesed sinna tulevad. Seal toimus siis politseioperatsioon. Kõik need huvid, mis mul olid oma saate näol, olid nagu olemas ja see oli täiesti tavaline sündmus esialgu ja... Oli üks ala, mida inimesed kaitsid kaitsesid ja olid mingid inimesed, kes püüdsid sinna alale tungida. Need üksikud sellised väljaastumised olid juba väga varakult. Ma kellaaega kahjuks ei mäleta ka. Sellest on nüüd nii palju möödas, aga no eks oli näha, et seal oli algusest peale vene elanikke Venemaalt, kellel oli siis täpselt teada, et kust mingisugune väike väljaastumine tuleb. Eet, isegi aeg-ajalt tundus, et see on kokku lepitud kuidagi nende välisvõttegruppidega. Et sealt tuleb üks mees, tormab sinna selle aia juurde, mis on sinna ümber pandud, püüab sealt läbi tungida või üle ronida, et see kindlasti linti saaks ja sellised väiksed väljaastumised oli seal väga palju. Et siis hakkas inimesi järjest sinna kogunema ja need inimesed, kes sinna alguses tulid ei arvanud ka, et see öö seal nii pikalt kestab. Samamoodi mina, kes ma läksin... Alguses ma arvasin, et ma lähen sinna noh, võib-olla neljaks viieks tunniks võib-olla, et siis on kõik läbi, ma saan koju ära magama minna. Aga tuli veel kaks ööd üleval olla, et...

Kas sa läksid siis kui jube pime oli?

Ei olnud, täiesti valge oli... Ma ei mäleta, mis kella ajal see olla võis. Phuhh... no võib-olla mingi ühe-kahe ajal päeval. Alguses oli kõik rahulik, trollid sõitsid, inimesed kõndisid mööda, vaatasid aknast välja, et huvitav, mis siin toimub. Keegi täpselt ei teadnud ka ju. See, et sinna aed ümber tekkis ja järsku see oli ka tegelikult suur üllatus. Noh, nii kui see jutt hakkas levima levima erinevates infokanalites: internetis eelkõige ja raadiokanalites, et-et see, see tõi sinna inimesi ikka juurde. Iga tunniga tuli ikka inimesi juurde sinna kogu aeg. Ja siis oli selge, et mingil hetkel neid sealt enam niisama ära ajada ei saa.

Midagi peab juba edasi toimuma?

Jah, kõik juba ootasid midagi. Midagi peaks nagu toimuma.

Mäletad sa umbes, millal koju said?

Emm... tol öösel, pärast sündmusi, ma arvan, et see oli vastu hommikut, sest et me olime ju, käisime mitme võttegrupiga mööda linna, siis tulime jälle tagasi siia, andsime materjale arvutisse, et nendest saaks lugusid teha, sest noh helisaateid oli meil kas kolm või neli tükki öösel, esimesel ööl või...

Aga ma räägiks veel ühte asja, äkki ma ruttan natuke, ette, aga...

Räägi-räägi...

No nende erisaadetega oli hea lugu tegelikult. Me olime just selle mäsu sees ja helistasin oma produtsendile. Ütlesin, et erisaade tuleb teha. Produtsent küsis minu käest, et mis siis juhtus, ma vastasin, et suurt ei midagi. Pool linna on segi pekstud ja noh järgmine emotsioon, mis tal oli, et kas te midagi linti ka või või noh, kas midagi jäi kaamera peale ka või. Ma vastasin, et kuule, no ikka jäi. Minul on midagi, minu operaatoril on midagi ja üks teine reporter oli ka ühe kaameramehega seal taga. Siis mina jooksingi koos kassetiga kõige ees kanalisse, et kohe see niiõelda esimene lugu valmis monteerida. Ja siis oli meil see esimene lugu valmis monteeritud, Jürgenile pandi kohe ruttu-ruttu lips ette, ülikond selga ja kohe eetrisse, et ta isegi ei jõudnud hinge tõmmata, kui meil juba eetrisse see asi läks. Et selles mõttes oli jah... Sellised kriisisituatsioonid panevadki tegelikult ajalehtede, raadiote ja televisioonide toimetused väga hästi proovile. Kuidas siis see, kuidas siis see meeskond töötab ühise meeskonnana, et ei ole nii, et sina oled niiõelda see tähtreporter seal ja teised on kuidagi teisejärgulised. Ei ole midagi sellist. Kogu see meie, meie see esindusseltskond tegi tollel hetkel head tööd. Kuigi seal hiljem on öeldud, et Jürgen oli seal natuke emotsionaalne ja andis hinnanguid, mida reporter ei tohiks anda teha, aga no kui ma mõtlen, et mida oleksin siis mina

teinud. Mina filmisin, minu kaameramees sai kuskil politseinike käest peksa ja kadus üldse ära vahepeal. Et ma jäin täiesti üksinda oma väikese kaameraga sinna...

Oot, sinu kaameramees sai peksa?

Jah. (naer) Ma ise sain ka, aga noh...

Aga kuidas, kas sind visati millegagi või löödi?

Ei noh selles mõttes ma jäin sinna kõige viimaste inimeste sekka, kes olid Tõnismäel niiöelda lõpus seal. Me jäime lõksu sinna politsei vahele ja... Ei noh, märulipolitsei on selline, kes annab sulle käskluse ja ta ei kuula sind. Kui sa ei täida käsklust, saad sa nuiaga. Ma võin ju öelda, et ma olen reporter kanal 2-st ja ära löö, aga see ju teda ei huvita.

Politsei käest said siis nuiaga?

Nojah, märulipolitsei. Terve see aeg oli mu käsi väga valus ja ma mõtlesin, et issand jumal. Teisel päeval sain veel ka nuiat (naer)... Aga ei ole hullu. Kaameramehel oli ka käsi paistes, sest ta sai ka, aga no see selleks, et siis ühesõnaga jäin ma sinna lõksu ja miks ma nagu kõige ees püüdsin ära joosta, sest mul oli seljas Saksa fretš, kus oli saksa lipp peal. Ja venelased või noh need isikud, kes seal märatsesid... Neil assotsieerub see aind fašismiga. Ja seal samas filmis on ka üks episood, kus Jürgen intervjuueerib seal mingisuguseid inimesi, kes tulevad sealt põlevast R-kioskist ja siis nad ütlevad Jürgenile, et ma tean küll, sa oled ka fašist. Sul on see Saksa lipp, sest nad olid ju samal päeval näinud mind saates selle jakiga ringi käimas. Et jah, erinevaid episoode sellest ööst on väga palju... Ma arvan, et küsi järgmine küsimus.

Jah. Ma küsin jah. Millised pinged töökohal tekkisid?

Vot ei olnud. See oligi kõige huvitavam, et tol öösel ei olnud mitte ühtegi pinget, karjumist. Eks vahel tuleb ikka ette, eksole. Kuigi meil ei olnud ju režissööri, üks monteeriija oli, kes juhuslikult oli majas. Ega inimesed ju enam ei pääsenud siia ja Mustamäelt inimesed ei saanud enam tööle sõita näiteks. Monteeriija vajutas nuppe, et saade eetrisse läheks. Inimesed tegid asju, mida nad tavaliselt ei tee, aga me saime hakkama. Ja esimesest helisaatest meil ei olegi kvaliteetset salvestust. Tavaliselt, kui saade läheb eetrisse, siis pannakse BETA lint nagu salvestama seda saadet, et seda hiljem korduses näidata. Aga kuna meil ei olnud seda inimest öösel tööl siin, siis seda lihtsalt ei pandud salvestama.

Aga jah, need inimesed, kes olid tol öösel kohal, nendega lihtsalt tehti see saade ära ja...

Aga mis sulle kõige raskem võis kajastamise juures olla?

Noh, ajakirjanik peab olema eetiline. Ta ei tohi langeda ühe või teise osapoole mõju alla või kalduda ühe või teise poole. No minu arust oli see selge – tegemist oli, noh, need, kes märatsesid, need on kurjategijad. Siin ei ole küsimust. Et...

Aga kas sinu jaoks oligi siis kõige raskem erapooletuks jäämine või kuidas...?

Nooh, me võime ka nii öelda. Otseloomulikult tundsin ka rahvuslikku tunnet enda sees, mida paljud nagu tundsid. Aga muidugi ka see, et see lugu oli väga suur. Kui ma tavaliselt teen mingist avariist või tapmisest, siis see oli nagu väga laialivalguv. Sündmusi tekkis iga nurga peal. Ja vaadates tagasi neid artikleid ja dokfilme, siis paljudest asjadest meedia tegelikult ei teagi. On need Kosmose kino ja Pärnu maantee, mida näidatakse, aga hullem olukord oli Endla tänaval Rahvusraamatukogu juures, kus oli umbes sama palju inimesi, kes proovisid tungida kodakondsus-ja migratsiooniametisse, kus olid olulised sedelid. Oleksid nad need sedelid puruks tampinud, mind ei oleks olnud olemas enam. Sest kõigi inimeste andmed olid seal.

Kas sul tekkis mingisugune surmahirmu taoline emotsioon ka?

Ei ole, ei ole. Seal ei saa olla selles mõttes surmahirmu, sest see mõte, mis toimus, jõudis kohale palju-palju hiljem. Kui ma nüüd vaatan näiteks täna seda dokumentaalfilmi, mille Urmas-Eero Liiv tegi Kanal 2-hes, kui ma vaatan seda, siis tagantjärele tundub see uskumatu ja see, et Jürgen ja mina ning operaatorid julgesid üldse ringi käia ilma mingisuguse kiivri või kuulivestita. Igal pool mujal maailmas, kus on sellised rahutused, on kõikide kaamerameeste elu kindlustatud ja kiivrid peas... Aga õnneks need märatsejad ei tulnud ka selle peale, et minna kaameramehele kallale, et miks ta filmib. Pigem need märatsejad püüdsid pigem esineda selle kaamera ees. Mujal maailmas ju midagi sellist ei saaks tulla, et filmid seda, kuidas keegi murrab poodi sisse, tuleb sealt välja asjadega ja annab peale seda veel intervjuu ka.

Oeh, jah, see kõlab nagu siiani nii uskumatult, kui ma sellest vaatenurgast vaatan. Aga ma läheks enda küsimustega edasi. Millist tuge kolleegid sulle pakkusid?

Eeh... (pikk paus) Ma usun, et teised kolleegid kindlasti tunnustasid seda, mida me seal tol hetkel tegime. Eks igaüks tahtis ise ka seal olla, et ma tean, et üks kolleeg oli meil kuskil seal Saaremaal, puhkas ja tema ei saanud kuidagi siia tulla, et oleks tahtnud noh...jah.. (paus) Eks

sega kõike oleks ju saanud teisiti teha, oleks olnud teised inimesed tol öösel tööl, oleks tehtud võib-olla natuke teistmoodi ja...

Aga kas sa tunned, et sa tegid sel hetkel kõik õigesti?

Noh, mina enda asjades ei tahaks midagi muuta, kui ma järgi mõtlen. Mu roll seal tegelikult oli üsna väike. Noh, mina ei teinud seal standereid, ma ei teinud intervjuusid, need kõik tulid hiljem. Ma arvan, et mina ei oleks osanud seal neid intervjuusid ja standereid teha. Ma pigem oleks tõesti eelistanud filmida seal seda kõike. Sellise ulatusega sündmuse juures on paratamatult see, et kõik, mis sa ütled, see vaadatakse pärast väga kriitiliselt üle ja-ja-jaa....

Aga selles suhtes, kas sa said linti need asjad, mis sa soovisid või miski jäi kripeldama?

(Paus) Ei jäänud kripeldama, selles mõttes, et meil oli hästi palju operaatoreid seal kohapeal. No mitte hästi palju, vaid kolm tükki või... Et enam-vähem kõik oli kaetud. Ja ma ei muretsenud väga selle pärast, et kui mina midagi ei saa, siis keegi ju kindlasti saab... Pealegi oli kodanikreportereid väga palju seal, kelle käest hiljem materjali sai. Pigem jah, minu roll oli pigem hiljem selle peale mõelda ja need asjad korrekselt kokku seal võtta nii hästi kui võimalik. Aga esimestel päevadel ma selle peale nii väga ei mõelnud.

Mis sul kõige paremini välja tuli või mille üle ise uhkust tunned?

Eelkõige ma olen uhke ikkagi selle üle, et me suutsime selle erisaatega nii kiiresti välja tulla. Et isegi peaminister sai pildi Kanal 2-st. Ta ka hiljem on öelnud, et see oli täiesti uskumatu. Ma muidugi ei ole uhke selle üle. Väga traagiline üldse, et selline sündmus Eesti pinnal üldse sai toimuda...

Aga inimese seisukohalt?

No inimese seisukohalt ma olen uhke jah, et kõike nii kiiresti suutsin või suutsime teha. Ma arvan, et see hetk on Eesti teleajaloos selline, kus Kanal 2 tegi riigitelevisionile ära, kes jäi ka magama...

Eino pärast ju öeldi ka, et Kanal 2 võttis riigitelevisioni rolli üle...

Jah...

Aga ma küsin edasi. Kas sündmus muutis mingis mõttes sinu suhtumist millessegi?

Ja. Selles mõttes küll, et need samad inimesed 70-80 protsenti, kes määratsesid ja peksid linna, need on need samad inimesed, kes käivad nädalast nädalasse läbi minu saatest. Aga ainult see vahe on, et nad olid tol öösel Tallinna kesklinnas koos, mis andis neile selle hetkelise sellise näilise jõu. Mis tuleb välja sellest, et mujal Eestis langes kuritegevus peaaegu nullini. Ütleme, et vahetult selle Pronksöö sündmuste ajal ja natuke peale seda perioodi, sest kõik ju võeti kinni ja kuritegevus lakkas peaaegu täiesti olemast. Mis näitab seda, et see polnud poliitiline protest, et inimesed tulevad tänavale ja avaldavad oma meelsust. See oli varaste, maratööride, määratsete, noh, ebaintelligentsete inimeste selline ühisrööv.

Aga kas see muutis mingil määral suhtumist mingisse inimgruppi?

Mind tegi see natuke murelikuks, et selline asi sai üldse juhtuda. Mingil hetkel oli tõepoolest küsimus, kas me suudame ennast ikka kaitsta selle eest, selliste asjade uuesti juhtumise eest ja järgmisel päeval nägime, et see asi toimus uuesti. Mitte ainult esimene öö, vaid oli ka teine öö. (Paus) See tegi mind natuke murelikuks, aga hiljem, kohtudes nende politseinikudega ja nende operatsioonijõududega, kes olid, kes seda suurt operatsiooni siin läbi viisid eks. Aga ma sain aru, et tehti parim võimalike vahenditega, mis meil olemas olid. Aga see tegi mind murelikuks jah, meie võimekuse koha pealt just.

Turvalisuse....?

Turvalisuse mõttes ja, et jah, meie erivarustuse ja kõik see, kas me oleme üldse valmis nii suurejoonelisteks väljaastumisteks.

Aga enda elulistes väärtushinnangutes...?

Jah, ma mõtlen selle pronksöö peale. Ja siis ma nagu ajalugu õppinud inimesena mõtlen selle peale, et kuidas teatud inimesed said mõelda üldse nii, et Tallinn vabastati ja... Noh, ajalugu on väga tundlik teema ja ajakirjanikuna ma tean, et igal huvigrupil on oma arvamus, kuidas asjad olid, aga mingisugune ühis, selline telg on ju ajaloosündmustel olemas. Ja nii paljud inimesed sellest aru ei saa, mis tegelikult toimus, see on ju ka muret tekitav.

Mmm...peale seda sündmust elurütm läks mingil määral paigast ära. Kui kaua aega võttis, et elurütm jälle endiseks läheks?

Ekhh... noh, mõned inimesed arvavad, et ta ei ole tänaseni taastunud päriselt. Aga see mõnes mõttes on ka õige, aga ei... Mäletan, et peale seda, kui me järgmisel teisipäeval saate saime valmis, siis ma küsisin oma produtsendilt ja, et kuule, mis nüüd edasi saab. Et tänase saate me

täitsime selle materjaliga ära, eksle? Mida me näitame järgmises saates? Seda, kuidas kuskil lõhuti ära postkast või rööviti poest mingisugune summa raha. Kõik need sündmused, mida me olime varasemalt oma saates näidanud, tundusid nii tühised. No ma ütlen, et kuritegevus langes kõvasti... Me siis kajastasimegi mingisuguseid liiklusõnnetusi... Aga jah, kõik tundus nii tühine selle kõrval, et me vahepeal isegi mõtlesime, et mida teha. Kas teha mingisugune kuuajaline paus ja siis teha saateid edasi, kui jälle inimesed hakkavad nägema uudisväärtuslikkust ka teistes sündmustes.

Nii.. ma lähen sujuvalt nüüd edasi. Kui sa mõtled paar nädalat peale seda aega, kui see sündmus toimus... Enda elu peale. Kas sa kogesid midagi järgmist, kui sa meenutad?

Näiteks muutused uneharjumustes... Kas sul olid uinumisraskused, halvad unenäod, ärkasid sageli või liiga vara?

Tead ei olnud, sest minu unerežiim on üldse nagu väga kaootiline. Ma pean põhimõtteliselt olema kell kolm öösel olema valmis sõitma öösel kusagile teise Eesti otsa, kui vaja on. Et ma näen üldse väga vähe unenägusid. Ma arvan, et kindlasti ma midagi sellega seoses nägin. Noh eelkõige oli ikkagi see hirm, et seal võivad olla nagu vigastused ja nii edasi...

Aa.. sa nägid seda unenägudes?

Jah, ma midagi mäletan, et läks väga veriseks see asi kätte ära. Et see paisus nagu väikeseks kodusõjaks, et või noh, selline alateadlik hirm oli, et see võib kuidagi nii minna, aga õnneks ikka ei läinud.

Kuid meelolumuutustest, mingisugused keskendumisraskused, rahulolematus?

Ei ole, sest selles mõttes, et noo see tohutu mass ja see märulilaadne jõuk, kes tänaval oli. Seda iga päev ei näe ja ma loodan, et näegi enam kunagi... Oot, mis see küsimus nüüd oli.

Noo näiteks paar nädalat peale neid sündmusi, kas sul oli enda töösse raske keskenduda?

Ei-ei olnud selles mõttes, ma näen iga päev laipu ja mingeid avariisid ning asju. Ma võtan seda kui tööd ja püüan mitte mõelda seda väga inimlikult. Pigem ei tekita see mingit emotsiooni.

Selge. Kas lõõgastumisharjumustes tekkis mingisuguseid muutuseid? No tubaka, alkoholi tarbimises või pidutsemises?

Tõesti väga huvitav küsimus. (naer) Kui pigem üldse sellest rääkida, siis joodi vähem, sest oli ju totaalne alkoholimüügi keeld vahepeal. Ei no ma arvan, et ma tõesti väga vähe tarvitan alkoholi või suitsetan. Vahel mingis seltskonnas...

Aga kas polnud korraks sellist meeleolu, et nüüd natuke aega tahaks lihtsalt niisama olla ning pigem lõbutseda kui-kui nüüd tööd edasi rühkida?

Noh, see oli väga lühike aeg. Kõik asi ju lahenes ja ei olnud kartust, et see asi võiks korduda enam. Pigem mõjutas mind 11. septembri sündmused, kui ma töötasin Pärnu Postimehes. Ja siis oli küll nii, et keset päeva ma lihtsalt ütlesin: „Hea küll, ma lähen nüüd ära“. Läksin hoopis pubisse, võtsin sõpradega paar õlut ja see oli nagu veel suurejoonelisem ja veel uskumatum.

Kuid kas tersvises peale seda sündmus muutus ka midagi? Näiteks tuli köha või nohu?

Ehh... ainult sinikad olid. See oli nagu jah ainus tervist puudutav asi. Oli ju soe aeg samuti, ma ei mäleta küll, et peale seda sündmust oleksin haigeks jäänud mingil moel.

Ma küsin nüüd viimase küsimuse. Kuidas su lähisuhted peale seda sündmust muutusid?

Vahetult selle sündmuse ümber oli lähedust küll rohkem, et kõik küsisid, et kas sul on kõik korras ja millal ma sind näen ning võiksid tulla siia. Ja kodulinnast helistati, et tule siia ja ole siin natuke aega.

Aga ühtedel mu tuttavatel, kes siis olid, oli üks eesti mees ja vene naine. Nende suhtes võib-olla tekkis rohkem probleeme. Mul olid tuttavad, kes läksid selle pärast peaaegu lahendatamatusse tülli ja ühel oli üks arvamus ja teisel teine. See oli väga kole tegelikult.

Aga kui veel lähedastest rääkida, kuivõrd sa ise soovisid peale seda sündmust enda lähedastega koos olla?

(Paus) Keeruline küsimus, et.. Noh eks muidugi, sellistel rasketel hetkedel sa tahad oma lähedastega koos olla. Et see umbes selline küsimus, et kui tuleks maailma lõpp, kus sa olla tahaksid. Noh, eks jah nende kriisisituatsioonidega on kõikidega nii...

Aga peale seda?

Noh, peale seda... Ma ei ütleks, et. Ei-ei, pigem mitte. Ma ei mäleta, et oleks. Noh ma ütlen siiski, et üsna kähku see sündmus minu jaoks tuli ja selles mõttes ta oli lihtsalt üks sündmus.

No okei, ta oli nagu väga suurejooneline ja jääb inimeste mällu väga pikkadeks aastateks. Aga püsivaid muutusi ei tekitanud. No patriotismi ja kõike seda, aga no see ei ole see.

Aga ma küsin veel ühe küsimuse. Kas peale seda, kui sa käisid kaameraga seal sündmuses, kas peale seda sa said piisavalt tunnustust kolleegidelt, juhatuselt?

See seltskond, kes oli seotud erisaatega, said minu mäletamist kõik preemiat. Eks muidugi tore oli, keegi tuleb patsutab õlale ja ütleb, tore, et seal olid ja tore, et selle loo ära tegite. No iga tunnustus on hea, olgu ta siis ükskõik millise loo eest.

Aga ma küsin niimoodi. Kas sa oleksid tahtnud võib-olla rohkem vabu päevi või suuremat preemiat või midagi sellist?

Ei, või noh, kui see on preemia, ei ole vahet, millises summas see on. Ja vabu päevi, oleks ma seal vigastatud olnud või jalaluu oleks murdunud, siis muidugi, aga ei... Tööd pidi ju edasi tegema.

Peale seda sündmust ei tekkinud korrakski sellist tunnet, et tahaks puhata ehk veel?

Jah, vahetult peale seda esimest ööd, kus tuli väga pikalt üleval olla, siis nagu füüsiliselt sa väsid ära. Aga sa magad seal paar tundi ära, siis sa oled jälle värske. Pikemalt selle pärast ära olla – pigem mitte. Et vahel mõni laps sureb ära või juhtub midagi sellist, siis tahaks olla natuke vaikselt ja mõelda oma ette. Aga see sündmus ei raputanud mind nii suurel määral, et vajaksin mingisugust ravi või mida iganes.

Kuid kas sul oli vabu päevi peale seda?

No ma mäletan, et me peale seda ikka käisime seal. No mul pole üldse puhkust olnud juba kolm aastat järjest. Ma tunnen, et ma ei vaja seda ka, et graafik oli selline, et sai magada küll. Siis oli ka. See ongi nii, et kui sa oled mingis kriisikoldes, siis sa teed oma tööd täiega ja pärast vaatad, mis sealt siis tuli...

Intervjuu nr. 3

Kust said infot, et midagi üldse toimub?

No alguses ma ei arvanud tõesti, et midagi üldse toimub. Keegi ei osanud seda arvata. Ma mõtlesin, et lihtsalt keegi saadab kirju, aga kes neid ikka tõsiselt võtab. Selle kohta tegelikult olid internetis kirjad ning raadiost isegi käis läbi, et mingisugune kogunemine aset leiab. (paus) Aa.. Jah, ma alguses arvasingi, et selline väike, pindmine venelaste kogunemine.

Selge. Aga miks just sina pidid minema?

Vastus on väga lihtne – olin tööol tollel päeval. Jah... Otseselt ju keegi ei osutanud sõrmega, et davai, sina pead minema. Lihtsalt töö ju selline! Aga ma muidugi ei läinud kohe päeval. Minu kolleeg tegelikult helistas rahvusraamatukogu juurest, et seal ikka on madin lahti ning sealt saaks materjali. See sündmus oli ju nii lai ühel hetkel, et üks meeskond ei oleks saanud enam hakkama.

Nii... Kuidas sa üldse ette kujutasid seda pilti, mis sündmuskohal avaneb?

Ma teadsin juba jah ette, et seal on palju rahvast koos. No vaata ikka, kuidas sa kogunevat vene rahvast ette kujutad. Nad on ju varemgi sinna kogunenud. Arvasin, et on sellised heldinud vene mammikesed, keskealised inimesed, mõned noorukid... (paus) Aga kui mulle kolleeg helistas ja ütles, et rahvas on mõnes mõttes seal isegi hullunud mõnevõrra, tuli mulle silme ette pilt ka teistmoodi rahvast. Aga muidugi ei kujutanud ma seda ette niimoodi nagu tegelikult oli.

Mis mõttes teistmoodi?

Ehh... (naer). No sa oled ju Lasnamäel käinud või no tead, mis rahvas seal on?

Jah, eks teatud mõttes kindlasti...

No vot, umbes selliseid inimesi ma seal ette kujutasingi.

Mmmis mõttes täpsemalt?

(Naer) Okei, las see olla praegu. Mul tegelikult pole vene rahva vastu midagi. Mul tuttavaid venelasi, aga lihtsalt on üks pilt, mida ette kujutad endale...

Ookei, las see siis olla hetkel. Ma küsin hoopis järgmise küsimuse. Mida pidid isiklikus elus ohvriks tooma, et sündmuspaigal viibida?

(Paus) Otseselt ei pidanud midagi, olin ju arvestanud, et olen tööl ja see aeg siin on väga ebamäärane, millal tööpäev üks kord läbi saab. Tavaliselt ei plaani ma varem ette tähtsaid asju, kui ma tööl pean olema. Ei-ei-ei jah... Ei olnud midagi sellist. Ei meenu praegu küll.

Kuid rääkides nüüd toimetusest... Mmmillised pinged tekkisid?

Hmm... ma ei saa nüüd täpselt aru, kelle vahel või...?

Ütleme siis nii, et kolleegide vahel?

Oh jessus! (imestunult) Ei olnud pingeid. Sellist mõtetki ei tekkinud, et kellegagi nüüd konflikti minna või muud sellist. Pigem just püüdsin väga-väga rahulik olla ning mulle just tundus pigem, et see sündmus just pani meid üksteisega rohkem arvestama. Või no kindlasti rohkem koostööd tegema. Aga no muidugi seal kohapeal me nagu ei teinud otseselt teiste reporteritega koostööd, vaid ma mõtlen praegu meie tiimi. Selles mõttes isegi läksid omavahelised sidemed mõnevõrra isegi soojemaks. Oeh... Kui nüüd kogu seda segast juttu kokku võtta, siis ma võin nii palju öelda, et sel hetkel ei olnud mul aega teiste peale mõelda ja me ei suhelnudki tol momendil.

Aga kas ka peale seda sündmust?

No peale seda sündmust käis selline muljete vahetamine mõnevõrra. Jah, ma jään selle juurde, et pigem tegi meid kolleegidega lähedastemaks.

See on ju ka tegelikult arusaadav. Aga kas keegi pärast ei öelnud, et oleks pidanud ehk midagi paremini tegema või kuidagi teistmoodi?

Ei, mulle küll midagi sellist ei öeldud. Minu roll ei olnud seal ka nii oluline. Ma ei teinud *stand-up*'e või muud sellist suurejoonelist. Või no kellelgi ei olnud lihtsalt millegi kohta vast midagi öeldagi. (Naer) Pealegi, seal kohapeal ma ei olnud enam üldse toimetusega ühenduses. Ma ei tulnud tegelikult selle pealegi, et nüüd toimetusega aru pidada kuidagi mis seal teha, sest nad ju nagunii poleks näinud seda, mis tegelikult toimub.

Okei, ma küsin siit kohe edasi. Mis sulle kõige suuremaks saavutuseks oli selle sündmuse kajastamise juures?

Oh juudas! Selline küsimus kohe! (Paus) Mul ju polnud seal koha peal midagi saavutada otseselt. Me olime meeskonnaga. Ma näitasin kaameramehele, et filmi seda, seda ja seda...

Tema filmis mina vaatasin ringi või no püüdsin seda sündmust seal kuidagi haarata. Me saime ikka teatud hulga materjali ja see kõik oli selles mõttes ju hästi.

Kuid rääkides veel kord toimetusest, kuidas olid lood tunnustusega. Et... said sa tunnustust piisavalt?

Tunnustust? Jah, natuke ikka sain küll. Mäletan, et isegi produtsent ütles meile midagi stiilis – tublid poisid või muud sellist. Muidugi oli meile määratud ka pisikene rahapremia, neile, kes me seal olime. Mõnevõrra tekkis küll endal tunne, et oled mingi suure asjaga hakkama saanud, aga see tunne tuli pärast. Alguses läks ikka mitu päeva seedimiseks. Mõtlesin enda jaoks lahti, mis seal siis tegelikult toimus....

Kas mõnevõrra oli sul surmahirm ka?

Hmm... seda otsest hirmu ma ei tundnud. See tuli ka tagant järgi. Pärast ju kuulsin teiste kolleegide käest ning üldse seal olnud inimeste käest, mis toimus. Sel hetkel ma muidugi olin tegelikult veidi šokiseisundis, süda peksis sees ikka. Normaalsed eestlased ju sel ajal seal sündmuspaigal ei viibinud. Põhiliselt olidki vene noored, kes lihtsalt peksid, laamendasid, varastasid, maradööritsesid... See nagu mõnevõrra kohutaski, et kellega või kus kohas ma olen ja mis inimesed need üldse sellised on. Kuuldatavasti oli seal rahvusraamatukogu juures inimesi kanalisatsiooni... noh, vaata tead, need rõngad, mis seal peal on... kanalisatsiooni katetega loobitud. Ja tegelikult oleks ju võinud ükskõik kes surma saada.

Tõsi või?

Jah. Politseinikele taheti neid pähe visata. Mai teagi, mis seal täpsemalt sai pärast, aga no eks sellised jahmatavaid asju oli teisigi. Pudelitega ka ju loobiti üksteist, aga ma usun, et sa nägid paljut seda seal filmis ka juba...

Eks üht-teist ikka. Nii... aga mida selle sündmuse kajastamine sinu jaoks tähendas ja kuidas pidid end ületama?

(Paus)Tegelikult ma ütlen ausalt, et kogu seda asja oli väga raske ikka kõrvalt vaadata. Kuigi mul oli peas ainult töö tegemise mõte, siis ikkagi oli nagu valus valus vaadata, mis tegelikult seal toimub. Selles suhtes tekkis isegi mõnevõrra tahtmine seal mõnel vene noorel marakratil nägu üles lüüa või lihtsalt juurde minna ja öelda, et mida kuradit sa teed. Aga hästi paljud seal olid purjus muidugi. See oli nagu mingisugune massipsühhoos. Võetakse endal promill sisse ning minnakse laamendama. Nagu venelased ju ikka, siis ega nad üksi ei kaklegi ju kunagi.

Või no üldse kehtib nende puhul selline grupimentaliteet väga suurel määral. Ma küll isiklikult oleksin tahtnud võib-olla mõnele märatsejale seal koht kätte näidata, et ta maha rahuneks. Aga ma ei saanud seda teha, ma pidin oma tööd tegema. (Paus) Jah, selles suhtes oli küll ennast raske ikka vaos hoida.

Jah, see võis olla väga hmm... selline, kuidas ma nüüd ütlen, selline hingekriipiv emotsioon.

Jah, just. See ikka kriipis hinge tegelikult päris tõsiselt. Vaata, üks asi on teha oma tööd, teine asi on see inimlik õiglustunne. Raske oli sellel momendil tööalaselt professionaalseks või külmaks jääda. Sa näed ju, et kellelegi tehakse sõna otseses mõttes liiga ja see, ma mõtlen Tallinn, see on ju koht, kus ma isegi elan ja ka nemad elavad. (Paus)

Nii, ma küsin siit siis kohe edasi, kuidas see sündmus muutis su suhtumist?

Millesse? Kas töösse või siis üldist suhtumist?

Räägime kõige pealt tööst ehk...

Töö seisukohalt suurt midagi ei muutunud. Suhtumine? (paus) No selline nagu tavaliselt. Peale seda muidugi ma tahtsin natuke ikka puhata. Aa... Muidugi see ka, et kui me räägime uudisväärtusest, onju, siis peale seda sündmust oli kuidagi raske uusi uudiseid leida. Esiteks oli see suur emotsioon veel sees ja teiseks ei tundunudki ükski sündmus enam kajastust väärivat. Või no kuidagi raske oli hakata tegema lugu näiteks sellest, mis seisukorras on Tallinna tänavad või kuidas mõni inimene kaebab mingisuguse organisatsiooni peale, mida iganes... See kõik tundus nagu tõeline kräpp sel hetkel. Mind lihtsalt ei huvitanudki vist korra enam sellised teemad absoluutselt või need tundusid kuidagi väga tühised kõige selle kõrval, mis siis aprillis juhtus.

Kui kaua sul läks aega üldse, et tavapärasesse vormi tagasi saada?

Töövormi?

Jah.

Paar esimest päeva olid tõesti väga julmad. Siis ma ei mõelnud küll millegi muu peale, kui ainult selle sündmuse. Aga läks mingisugune nädal mööda ja siis ma juba tundsin, et tavapärane elu hakkab tagasi oma kohale voolama. Oh juudas, tegelikult on nii raske seda kõike kirjeldada, mida ma peale seda tundsin. Esiteks ma ei mäleta seda niivõrd hästi enam

või no mulle ei meenu iga detail nüüd täpselt. Aga mõnevõrra ma olin läbi raputatud küll, kui sa seda teada soovid...

Mis mõttes läbi raputatud?

Selles mõttes, et nagu rajalt kõrvale aetud mõnevõrra või muud sellist. Minus tekkis ka isegi selline tunne või ma piitsutasin ennast kuidagi takka isegi, et ei... unusta see ära ja mõtle, et seda pole olnudki. Kui ma oma mõtetes selle sündmuse blokeerisin, siis suutsin mingi aeg jälle tavapärastele asjadele mõtlema hakata. Ja no siis oligi mingisugune nädal või kaks ning peale seda ma selle peale enam niivõrd ei mõelnudki.

Okei. Aga ma küsikski su käest nüüd küsimusi järgnenud nädalate kohta. Kui sa nüüd meenutad, mis neil nädalatel toimus, kas sa suudad meenutada, kuidas muutusid su uneharjumused? Kas sul oli mõningane unetus, ärkasid tihti või liiga vara, nägid kummalisi unenägusid?

Paar nädalat peale seda?

Jah.

Esimestel päevadel oli kindlasti. Aga nädala pärast, nagu ma ütlesin, oli juba üsna normaalne. Aa, kusjuures, praegu ma natuke valetan. Ma tegelikult väga hästi ei mäletagi, millal ma nagu tõesti väga hästi maganud oleks. (naer) Vaata, kui muidu öeldakse, et maga ikka seitse kuni kaheksa tundi, siis nii palju ma magan võib-olla napilt välja ainult puhkepäevadel. Kui aga töö ikka täies hoos, siis ma õhtul ei saa väga hästi und ja hommikul kulub üsna palju aega, et jälle niiöelda käima saada. Hehee... no nüüd ma kaldun jälle temast kõrvale. Oot, sa küsisid selle kohta ju, mis peale seda sündmust oli.

(Naer) Tegelikult küll jah...

Noh, ühesõnaga jah, nädal peale seda mul oli tegelikult uni natuke häiritud. Või ma ei teadnud ette, mis toimub. Ma ei teadnud ju, kas võib-olla öösel helistatakse ja öeldakse, et nüüd on vaja välja minna, et olukord on jälle hull. Aga tegelikult, kui need vandaalid kõik kinni võeti ja linnatänavad ära puhastati, siis see ärevus taandus mingis mõttes kindlasti...

Ma kardan, et isegi tavainimesed ei saanud peale seda rahulikult magada mingi aeg...

Seda kindlasti jah. Inimesed olid ju kõik šokeeritud ja neis valitses teadmatus. Paljud kindlasti kahtlesid ka selles, et kas Eesti üldse suudab end nende vandaalide eest päästa või äkki

korraldab Venemaa meile üldse sõja ehk siis saadab oma väed Eestisse. Eks igasuguseid mõtteid oli inimestel peas, aga ma nagu nii ulmelisi mõtteid oma peas ei olnud päris. No oli tegelikult mingil määral, aga ma ei võtnud neid tõsiselt.

Nii... selge. Aga kui rääkida täpsemalt meeleolumuutustest, kas sul tekkis mingil määral keskendumisraskusi või rahulolematust?

(Naer) Oi, ei... Või, oot. Keskendumisraskused? Noo tegelikult ma vist jälle veidi luiskan. Keskendumisraskused olid selles mõttes kindlasti, et raske oli leida samaväärsed uudisväärtusega teemat. Kõik tundus mingi hetk tühine kõige selle kõrval. Ja eks see mingis mõttes mõjus korraks motivatsioonile. (paus)

Kuidas täpsemalt?

Ma usun, et sa saad ise ka aru, oled ju töötanud ajakirjanikuna, eks? Vaata, tegelikult mõjub ju motivatsioonile isegi see mõnevõrra halvasti, kui lihtsalt mingit head mõtet pähe ei tule mõnda aega ja kõrval kõik täiega laksivad peale igasugust kuuma *staffi*. No see olukord oli mõnevõrra isegi võrreldav. Oli üks suur sündmus olnud, mis oli kõigi meeled hõivanud ja aretada hakata mingisugust teist uudist tundus justkui mingis mõttest täielik mõttetus. Tundus, et kedagi ju nagunii see ei huvita....

Mõistan. Oot, hetk... Ma vaatan vahepeal paberit ka. (Naer) Nii... Aa.. Nüüd ma küsin midagi intrigeerivamat. Rääkides nüüd lõögastumisharjumustest... Kas selles suhtes tuli mingisuguseid muutusi. Kas võib-olla tarbisid rohkem alkoholi, käisid tihedamini väljas, suitsetasid rohkem?

(Naer) Oeh, kui sa nii küsid... Ma tegelikult ei märganud küll mingeid muutusi. Suitsu polnud aega sel hetkel pahvida. Aga peale seda sündmust ma mäletan küll, et kui koju sain, tegin mitu tükki järjest. Ja hommikul, kui ma rõdule läksin... Tegin ka mitu suitsu järjest. Ma lihtsalt seisin seal ja mõtlesin natuke oma mõtteid. Uurisin ümbrust ja vaatasin inimesi. Aga peale seda nüüd küll mitte, kindlasti mitte jah. Alkoholi ei olnud tegelikult minu arvates peale seda sündmust üldse poes müügilgi. Ja ei olnud isu ka tegelikult. (Paus) Pigem oli mingis mõttes jah ärevus ning tundus, et peab ärkvel olema. Ei suutnud nagu mõelda nii, et tõmban end rihmaks ja olen omaette. See on vist mingi kohustunne pigem või muud sellist.

Aitäh, sellest piisab... Aga kas sa mäletad, et jäid haigeks mõni hetk peale seda sündmust? Kas sul tuli näiteks kõha või nohu või muu selline haigus?

Hmm... ma pean nüüd meenutama. Oeh, ma tõesti ei mäleta tegelikult. Eks selline üleväsimus oli mingil määral kindlasti peale seda sündmust, aga midagi tõsisemat... Ei tule meelde kahjuks.

Nii, aga kuidas olid lood lähedastega? Kas suhted muutusid mingil määral?

Ei muutunud.

Aga kas sul tekkis võib-olla soov selles vallas midagi muuta?

Muuta kindlasti mitte. (Paus) Võib-olla ma tahtsin veidi omaette olla. Mulle lihtsalt tundus, et ma ei suuda nendele inimestele kunagi täpselt selgeks teha, mis seal toimus. Ma ei tahtnud võib-olla teistesse liigset muret süstida. Mäletan, et lähedased: ema, elukaaslane ja sõbrad, nad ikka helistasid. Ütlesid, et *oh my god*, mis juhtus ja kuidas on... Ma ütlesin, et kõik on korras ja midagi ei juhtunud ju. Ma nagu tõesti tegelikult ei viitsinud lihtsalt seletada kõike. Kuidas sa räägid emale, et oleksin napilt klaaspudeliga pihta saanud või rüsesin seal läbi rahvasummi. Ma tõesti ei tahtnud kedagi muretsema panna, sest tegelikult olin ma ju terve. Ei saanud peksta ega muul viisil viga...

Kui piisavalt sind ikkagi lähedased sel hetkel toetasid?

Ma usun, et piisavalt. Või nad ju võtsid minuga ühendust peale seda sündmust. Olgu, ma ei rääkinud neile detailselt siis kõike, aga peale seda, kui nad juba paremini kursis olid, siis nad küsisid ikka erinevaid küsimusi... Ja mingil määral ma neile ikka rääkisin, kuidas ma end tunnen. Lähedased toetasid mind, võin ma öelda küll.